

Львівський державний університет внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІЦНЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Збірник тез доповідей учасників
Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

10 квітня 2020 року

Львів
2020

УДК 351.863:303.01

У66

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
вченою радою факультету управління та економічної безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 10 березня 2020 р. № 8)

Упорядник

І. О. Ревак,

*доктор економічних наук, професор,
декан факультету управління та економічної безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Актуальні проблеми зміцнення економічної безпеки
У66 держави та суб'єктів господарської діяльності: збірник тез
доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної
конференції (10 квітня 2020 р.) / упор. І. О. Ревак. Львів:
ЛьвДУВС, 2020. 196 с.

Матеріали конференції висвітлюють актуальні проблеми зміцнення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності. Для здобувачів вищої освіти, аспірантів, науково-педагогічних працівників, науковців, а також фахівців-практиків, які цікавляться питаннями економічного розвитку держави та суб'єктів господарської діяльності з позиції економічної безпеки.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 351.863:303.01

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2020

ВСТУПНЕ СЛОВО

Циклічні економічні коливання, зокрема економічні кризи, суттєво впливають на економічний розвиток української економіки. Так, криза 1998 року призвела до кількаразової девальвації української гривні, інфляції, падіння темпів економічного зростання. Наступна криза 2008 року спричинила обвал національної валюти та падіння доходів громадян. За оцінками міжнародних експертів ризик макроекономічного розбалансування національної економіки і надалі залишається високим. У Глобальному індексі конкурентоспроможності Україна у 2019 р. посіла 85 місце серед 141 країни. Така ситуація свідчить про вразливість української економіки, стримування економічного розвитку, викривлення внутрішньої конкуренції, зниження довіри до державних інституцій, загострення політичної нестабільності та технологічної відсталості.

Втрату залишкових конкурентних переваг, які потенційно здатні стати драйверами позитивних зрушень, можна вважати найнебезпечнішою загрозою економічній безпеці держави. Аналіз внутрішніх аспектів підтверджує, що в Україні варто розвинути національну систему протидії легалізації незаконно отриманих доходів і фінансуванню тероризму як інституційну основу стримування деструктивних факторів.

Водночас в науковій економіко-правовій літературі недостатньо досліджені концептуальні основи формування національної системи протидії нелегальним фінансам, інформаційно-аналітична практика протидії легалізації незаконно отриманих доходів і фінансуванню тероризму в Україні, напрями підвищення рівня антикримінальної стійкості фінансової системи України, прогнозування та оцінювання ризиків у системі державного управління соціально-економічними процесами. Цим та низці не менш актуальних питань присвячена цього-річна Всеукраїнська науково-практична конференція.

Безумовно, реформування господарської системи України передбачає її спрямованість у бік соціально-орієнтованої ринкової економіки. Досягнення позитивних результатів можливе за рахунок налагодженої співпраці між приватними структурами та державними органами управління.

Фінансова система України залишається досить привабливою для протизаконних посягань. Злочини в цій сфері охоплюють чималу частку в структурі економічної злочинності, а їх виявлення є доволі непростим процесом, що потребує оперативного реагування з боку державних та правоохоронних органів.

Львівський державний університет внутрішніх справ посідає особливу безпекову нішу серед закладів вищої освіти в західному регіоні України. Акредитовані освітні програми спрямовані на підготовку фахівців у сфері права, правоохоронної діяльності, економічної безпеки, фінансового моніторингу з огляду на нагальну потребу комплексного дослідження системи протидії економічній злочинності та обґрунтування перспективи застосування ризик-орієнтованого підходу у формуванні інформаційно-аналітичних основ протидії легалізації доходів злочинного походження, застосування систем моніторингу і контролю загроз вітчизняними суб'єктами господарювання.

Жвавій дискусії учасників конференції стануть доброю нагодою для обміну практичним досвідом та теоретико-концептуальними напрацюваннями, розробкою рекомендацій для органів державної та регіональної влади.

Бажаємо всім учасникам конференції плідної роботи, конструктивних діалогів, креативних ідей!

Роман БЛАГУТА,

Ректор

Львівського державного університету

внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор

Н. М. Андріїв,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
(Ужгородський національний університет)

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Загострення демографічної кризи в Україні, старіння населення та збільшення частки осіб пенсійного віку можуть призвести до збільшення соціальних видатків. Гальмування запуску другого етапу пенсійної реформи і надалі сприятиме збільшенню навантаження на фонд оплати праці, ймовірно зменшенню розмірів соціальних виплат, їх невідповідність соціальним стандартам, зменшенню кількості офіційно працевлаштованих осіб працездатного віку тощо. Такі деструктивні тенденції можуть призвести до дефіциту трудових ресурсів.

У контексті загострення демографічних загроз посилюються процеси трудової міграції. Наслідками таких незворотних процесів можуть стати:

- незалучення працездатного населення України до економічних процесів внаслідок масової еміграції, особливо найбільш мобільної частини трудових ресурсів – молоді та науковців;
- недоотримання бюджетних надходжень внаслідок зменшення кількості фактичних платників податків;
- погіршення демографічної ситуації, збільшення навантаження на Пенсійний фонд;
- старіння населення внаслідок зменшення кількості осіб працездатного та репродуктивного віку;
- соціально-психологічні наслідки руйнування сімей мігрантів, посилення вразливостей для категорії соціальних сиріт;
- пристосування працівників, які повертаються із заробітків додому, до місцевих умов праці та життя тощо.

Українська економіка залишається технологічно відстаюю з домінуванням низькотехнологічних укладів та низької продуктивності праці.

За оцінками Мінекономіки продуктивність праці та капіталу за останні роки показувала позитивну динаміку, проте їхні показники залишаються на низькому рівні, що призводить до зниження рівня оплати праці і, як результат найнижчого в Європі показника ВВП на душу населення. Така ситуація посилює низьку конкурентоспроможність української продукції та сприяє трудовій еміграції.

Тривалий міграційний відтік трудового потенціалу з України супроводжується суттєвими темпами приросту обсягів приватних грошових переказів в Україну. За результатами 2018 року обсяг приватних грошових переказів дорівнював 11,1 млрд дол США (див. рис. 1).

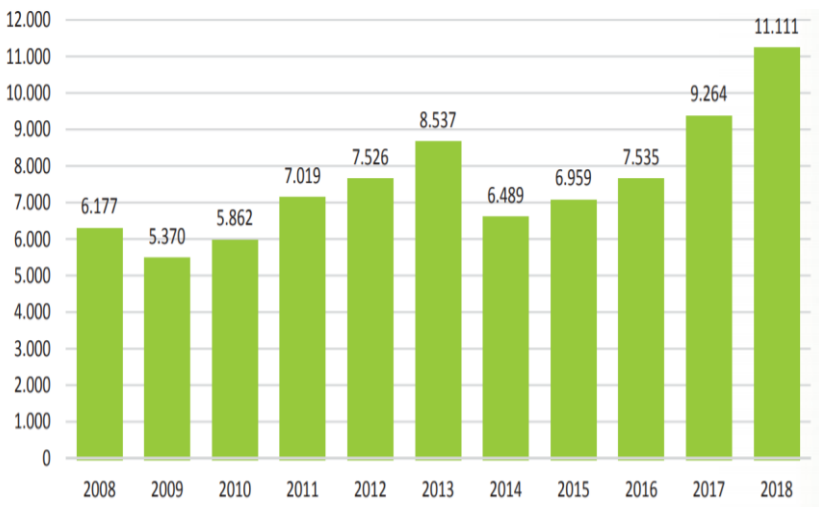

Рис. 1. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну (млн дол США) [3]

Обсяги грошових надходжень в Україну жодним чином не компенсуються втратами людського капіталу, який, за

оцінками міжнародних експертів, у 10 разів перевищує показник ВВП на душу населення країни, розрахований за паритетом купівельної спроможності.

З урахуванням такого критерію, середня «ціна» людського капіталу одного трудового мігранта з України станом на 2018 рік рівнозначна сумі втрат у розмірі 93 тис. дол США.

Водночас, за оцінкою експертів центру економічної стратегії, загальна кількість населення, що емігрувало з України, становить близько 4 млн осіб, або 16% населення працездатного віку [2].

Таким чином, можна обчислити загальний обсяг реальних втрат людського капіталу України. Станом на кінець 2018 року цей показник дорівнював 371,3 млрд дол США (див. рис. 2).

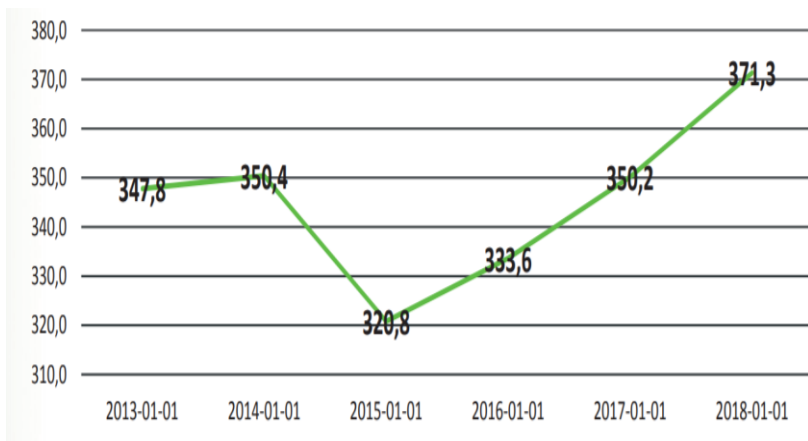

Рис. 2. Втрати людського капіталу України в результаті трудової міграції, млрд дол США [2]

Варто наголосити на тому, що в Україні наявні демографічні тенденції, на противагу світовим трендам, дисонують з міграційними процесами.

Якщо Індія, Бангладеш, Мексика та Китай, населення яких теж активно мігрує до країн G20, мають демографічний приріст у межах 1,1–1,6%, то в Україні цей показник уже давно від'ємний [1].

Україна не здатна компенсувати втрату працездатного населення, яке виїжджає за кордон, приростом народжуваності. І це обертається проблемами: за даними Держкомстату, з 42 млн громадян лише 17,8 млн є економічно активними. Разом з тим, трудові мігранти сьогодні становлять близько 17% населення працездатного віку.

Якщо кількість заробітчан зростатиме, а населення України зменшуватиметься й старішатиме, у недалекому майбутньому демографічно-трудова втрата доведеться певним чином компенсувати.

Такі заходи вже використовує сусідня Польща. Втім проблема полягає в тому, що Україна як країна з низькорозвинутою економікою є малопривабливою для іноземних трудових мігрантів.

Найчастіше нашу країну використовують як транзитну зону в напрямку до країн-членів ЄС.

З огляду на окреслену проблематику, в Україні найгострішою проблемою є питання формування та реалізації соціально-трудова політики повернення трудових мігрантів на батьківщину та забезпечення їх робочими місцями з гідними умовами праці та достойною заробітною платою.

1. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. К.: Держфінмоніторинг. 2019. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20191220/Zvit.pdf

2. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити. Аналітична записка Центру економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/migration/>

3. Статистика зовнішнього сектору: грошові перекази. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=44446#2

Г. Я. Аніловська,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РЕФОРМА БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В НАПРЯМІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Євроінтеграційні процеси в Україні супроводжуються низкою важливих реформ, серед яких особливий акцент зосереджено на бюджетній децентралізації.

Бюджетна децентралізація, метою якої є перерозподіл видаткових повноважень і бюджетних ресурсів центральних органів влади на користь регіональних задля забезпечення реальної фінансової автономії місцевих бюджетів, проводиться в Україні в межах двох самостійних, але водночас і взаємопов'язаних напрямів:

1) створення об'єднаних територіальних громад – станом на жовтень 2018 р. 3839 територіальних громад об'єдналися у 838 об'єднаних територіальних громад, що становить 35,1% від загальної кількості рад базового рівня станом на 01.01.2015 р., коли було розпочато реальний процес бюджетної децентралізації в Україні.

Разом з тим, ще 7113 територіальних громад залишаються необ'єднаними [1].

Варто відмітити, що цей напрям лежить в організаційній та політичній площинах, а відповідно, є предметом ґрунтовного дослідження фахівців в даних галузях;

2) зміна складу і структури доходів місцевих бюджетів – є найсуттєвішим напрямом, адже створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг залежить від фінансового

забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів.

Усвідомлюючи, що саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних громад, українською владою було здійснено реальні практичні кроки в напрямі бюджетної децентралізації в кінці грудня 2014 року шляхом коригування норм Бюджетного і Податкового кодексів України [2; 3].

При цьому варто відмітити оперативність прийняття цих рішень, що дозволило уникнути зволікання з цим процесом, на відміну від публічного обговорення аспектів створення об'єднаних територіальних громад, внаслідок чого до сих пір 64,9% територіальних громад (від загальної кількості рад базового рівня станом на 01.01.2015 р.) залишаються необ'єднаними [1].

Безперечно, норми відкоригованого Бюджетного і Податкового кодексів України містять певні недоліки, які поступово усуваються українською владою. Так, зусилля уряду спрямовані на суттєве скорочення кількості податків та кардинальний перерозподіл бюджетних ресурсів на користь місцевих бюджетів в напрямі бюджетної децентралізації.

Серед основних змін, впроваджених урядом в рамках бюджетно-податкової реформи, що зумовили зміну складу і структури доходів місцевих бюджетів, варто відмітити:

- скорочення кількості податків та зборів, які справляються в Україні (кількість загальнодержавних податків та зборів скорочено із 17 до 7, а місцевих податків та зборів із 5 до 4) шляхом трансформування або скасування деяких податкових платежів [4];

- скасування збору за першу реєстрацію транспортного засобу та запровадження замість нього транспортного податку, тобто податку на розкішні автомобілі, вік яких не перевищує 5 років та середньоринкова вартість яких більша 375 мінімальних заробітних плат (з 01.01.2018 р. становить 3723 грн) за ставкою 25 тис. грн на рік;

- скасування збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності як малоефективного;

- розширено базу оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки за рахунок залучення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна (будівлі готельні, офісні, торговельні, гаражі, будівлі підприємств та склади) за ставкою податку у розмірі не більше 2% (крім будівель сільськогосподарського призначення, промисловості, малих архітектурних форм та ринків) та встановлено розмір неоподатковуваної площі податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки: 60 м² – для квартир, 120 м² – для будинків (замість 120 м² та 250 м² відповідно);

- перенесення плати за землю до складу місцевих податків і зборів та консолідація плати за землю з податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та транспортним податком у складі податку на майно;

- запровадження акцизного податку з реалізації через роздрібну торговельну мережу пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та палива за ставкою 5 відсотків обсягу реалізації, який повністю зараховується в бюджети місцевого самоврядування;

- передачу місцевим бюджетам (обласні бюджети або бюджет м. Києва) 10% податку на прибуток підприємств приватного сектора економіки (крім податку на прибуток підприємств державної власності) [5];

- передачу місцевим бюджетам 80% екологічного податку (у дореформені часи зараховувалось 35%), з яких в обласні бюджети зараховується 55% екологічного податку (у дореформені часи зараховувалось 10%), а в бюджети територіальних громад – 25% коштів. Для столиці діє своя система, і в бюджеті Києва залишатиметься 80% цих податкових надходжень;

- передача місцевим бюджетам 50% надходжень від рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного

користування, рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення) та 25% надходжень рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення;

- зарахування до бюджетів місцевого самоврядування єдиного податку та податку на майно (складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю);

- стимулювання територіальних громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад, адже об'єднані громади отримають весь спектр повноважень та фінансових ресурсів, що їх наразі уже мають міста обласного значення, зокрема зарахування 60% податку на доходи фізичних осіб на власні повноваження, прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (зараз прямі відносини мають лише обласні, районні та бюджети міст обласного значення), державні субвенції;

- змінено пропорції розподілу надходжень від податку на доходи фізичних осіб між ланками бюджетної системи – 60% податку зараховують до загального фонду бюджетів міст обласного (республіканського) значення, районних бюджетів чи бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад; 15% потрапляють у дохід загального фонду обласних бюджетів; 40% направляють до бюджету Києва, а 25% скеровують до державного бюджету (з податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на території міста Києва – 60%). Також до державного бюджету зараховуються надходження від податку на доходи фізичних осіб з пасивних доходів (проценти за депозитами) та військовий збір [6].

Теоретичний аналіз бюджетно-податкових новацій українського уряду дає підстави для висновку про розширення переліку доходів місцевих бюджетів, що повинно сприяти їх реальній фінансовій автономії.

Проведений аналіз формування доходів місцевих бюджетів дозволяє стверджувати, що основним методом формування доходів до і після реформи бюджетно-податкового законодавства залишаються податкові надходження.

Разом з тим, реформа бюджетно-податкового законодавства спрямована на забезпечення бюджетної автономії та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування лише зараз починає давати ефект.

Для забезпечення росту податкових доходів місцевих бюджетів вважаємо за доцільне повернути дореформений порядок розподілу податку на доходи фізичних осіб між ланками бюджетної системи; надати постійності надходженням коштів від експерименту з перевиконання митних платежів на фінансування розвитку транспортної інфраструктури; прив'язати суму податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки до вартості об'єкта нерухомості, а не до його площі; розширити об'єкт і базу оподаткування транспортного податку за рахунок оподаткування автомобілів старших 5 років.

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <http://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/318/10.10.2018.pdf>.

2. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 № 79-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/79-19/paran2#n2>.

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.

4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

6. Забезпечення стійкості та безпеки фінансової системи України: теорія та практика: колективна монографія / за ред. Г. Я. Аніловської та І. Б. Висоцької. Львів: СПОЛОМ, 2016. 254 с.

Н. Й. Басюркіна,
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри управління бізнесом
(Одеська національна академія
харчових технологій)

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРУП'ЯНОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ЗМІЦНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення держави зерновими, продуктами їх переробки та створення їх міцного запасу є запорукою стабільної системи продовольчої безпеки. Кажуть, що сипуча субстанція – це барометр соціально-економічної ситуації в країні. Найбільшими світовими ринками зернових є ринки пшениці, кукурудзи і рису. Однак в Україні внаслідок традицій харчування рис не є основною зерною культурою, а рисівництво не є розповсюдженим [1; 2].

Але кліматичні умови та водні ресурси дозволяють вирощувати в Україні рис на площі понад 100 тис. га. Однак фактично засівається до 13 тис. га. У нас навіть функціонує Інститут рису Національної академії аграрних наук України [3].

Внутрішнього виробництва рису зараз вистачає, аби задовольнити третину споживання. Сіють культуру в Херсонській та Одеській областях, хоча вже є зацікавленість культивувати рис і серед фермерів Полтавщини та Дніпропетровщини. Останні виділяють під цей напрямок рибні ставки, які за своєю структурою подібні до рисових чеків [3].

Нині в Україні нараховується 30 тис. га рисових зрошувальних систем, виробництвом займається приблизно 30 підприємств. Але їх має бути значно більше. Особливо з огляду на те, що рентабельність вирощування культури в останні роки складає 100% [3; 4].

Собівартість 1 тони вирощеного рису, в залежності від врожайності, коливається в межах 4–5 тис. грн. Вихід круп

при переробці становить до 65%, отже її собівартість дорівнює 8–8,5 грн/кг. При ціні реалізації навіть 14 грн/кг, рентабельність виробництва крупи буде в межах 75%. Однак в Україні у 2019 р. рис є значно дорожчим [5; 6]. Звідси логічним є висновок, що вирощування рису та його переробка на крупу і круп'яні вироби є перспективним напрямком виробництва для зміцнення системи продовольчої безпеки України.

Науковцями Одеської національної академії харчових технологій, а саме кафедри технології переробки зерна ведуться багаторічні дослідження з проблем забезпечення населення України якісною дешевою вітчизняною продукцією, а саме впровадження і удосконалення технологій переробки рису на крупу, борошно, тощо. Фахівці кафедри управління бізнесом займаються обґрунтуванням інвестиційної привабливості та господарської доцільності впровадження технологічних наукових розробок в Україні. В межах наукових шкіл кафедр академії виконано проект удосконалення технології переробки зерна рису в крупи, його гідротермічній обробці, який сприяє імпортозаміщенню рису і продукції з нього та вирішенню проблеми продовольчої безпеки України.

1. Інноваційно-інвестиційний розвиток бізнес-структур в Україні: монографія / Н. Й. Басюркіна та ін.; за ред. Н. Й. Басюркіної. Одеса: ОНАХТ, 2019. 218 с.

2. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 04.07.2002 № 37-IV. Редакція від 11.02.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/37-15> (дата звернення: 24.08.2019).

3. Рослиництво (1990–2018). Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2019).

4. Рослиництво України – 2018. Статистичний збірник. Державна служба статистики України / відп. за вип. О. М. Прокопенко. К., 2019. 180 с.

5. Вітчизняне рисівництво: потенціал є. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/vitchiznyane-risivnictvo-potencial-ye/> (дата звернення: 14.10.2019).

6. Рисова цілина: в Україні є всі умови для активного розвитку рисівництва. URL: <https://agroday.com.ua/2019/08/28/zmina-klimatu-dozvolu-aye-ukrayini-zabezpechyty-sebe-gysom/> (дата звернення: 27.10.2019).

Н. В. Блага,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВПЛИВ КОРОНАВІРУСУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Україна завершила 2019 рік з досить очевидним зростанням економіки. Країна ефективно справлялася з боргами, хоча дуже в незначній кількості, але виросли реальні доходи населення. Відповідно, платоспроможність громадян в 2019 році хоча і в дуже незначній сумі, але зростає.

Прогноз зі зростання економіки України на 2020 рік поліпшений з 3,2% до 3,5%, на 2021 рік – з 3,5 до 3,8%. Про це йдеться в повідомленні Міжнародного рейтингового агентства Fitch Ratings [1].

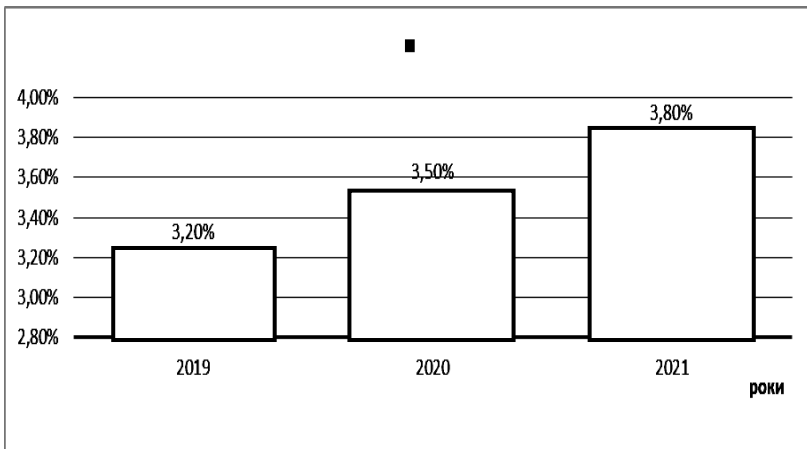

Рис. 1. Прогноз зі зростання економіки України

Складено згідно даних Міжнародного рейтингового агентства Fitch Ratings.

З такою оптимістичною ноткою, здається, можна було надіятися на перспективне майбутнє. Але...

Нині по всьому світу лякає людей новий коронавірус Covid-19. Від нього померло близько трьох тисяч людей, а захворіло майже сто тисяч і ці цифри зростають з кожним днем [2].

Епідемія викликана коронавірусом, продовжує поширюватися за межами Китаю (рис. 1).

В Україні 3 березня підтверджено перший випадок COVID-2019 [3].

Рис. 2. Карта поширення планетою корона вірусу
(станом на 12.03.2020 р.)

За даними BBC.

Існує ризик того, що спалах китайського коронавірусу матиме довгострокові наслідки для української економіки і призведе до скорочення експорту і зниження привабливості боргових цінних паперів [4]

З одного боку, падають ціни на експорт, з іншого – знижуються ціни на нафту і газ.

Якщо поширення коронавірусу затягнеться, інвестори на ринку можуть переоцінити свої ризики. Відповідно, це оже негативно впливати на українську економіку, особливо у періоди пікових виплат за держборгом (перший такий «пік» прогнозується на кінець травня 2020 року).

Через можливу переоцінку інвесторами своїх ризиків привабливість боргових облігацій України може падати – відповідно, державі буде важче позичати кошти для виплати боргів.

Сьогодні ми спостерігаємо, як один за одним вводять обмеження на пересування в Західній Європі. Це означає, що працівники в кращому разі працюють дистанційно, або, якщо це неможливо, простоюють.

Першими постраждали авіалінії – через заборону авіаперельотів у райони спалаху чи відмову пасажирів від ідеї подорожувати.

Наступними страждають готелі та кафе, оскільки туризм та бізнес-подорожі різко скорочуються. Призупинення виробництва зменшує попит на сировину для нього, а отже, ціна на неї падає.

На жаль, вітчизняна економіка продовжує залишатися сировинною, й левову частку експорту займають товари з низькою доданою вартістю – залізна руда, метали та сільгоспсировина.

Через коронавірус в Китаї в Україні вже подешевшало паливо, але подорожчали пестициди та впали ціни на зернові [5].

Таким чином ризики погіршення перспектив зростання України зросли через невизначеність впливу COVID-19 на глобальне зростання і ціни на сировину.

На нашу думку економічна криза вже настала, і питання тепер у тому, як звести до мінімуму її наслідки і знайти можливості отримати від неї якусь користь. Однак планування наперед практично неможливе через непередбачувану мінливу си-

туацію. Проблеми ще поширюватимуться. І дай Боже, щоб усі були здорові!

1. Міжнародне рейтингове агенство Fitch Ratings. URL: <https://www.fitchratings.com/site/home>

2. Грип в Україні, коронавірус у світі – що страшніше? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51653714>

3. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/koronavirusna-infekciya-covid-19>

4. Інфляційний звіт НБУ за січень 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4

5. Десять кар пекінських, або як коронавірус вже впливає на економіку України. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/desat-kar-pekinskih-abo-ak-koronavirus-vze-vplivae-na-ekonomiku-ukraini>

І. І. Бомба,

здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри банківського і страхового бізнесу
(Львівський університет бізнесу та права)

ВИДИ БЕЗПЕКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

За сучасних фінансово-економічних викликів все більше актуалізується проблема безпеки функціонування усіх фінансових посередників, у тому числі й страхових компаній, які є потужними інвесторами для національної економіки.

Тлумачимо безпеку страхових компаній як стан захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз, за якого реалізуються основні інтереси та пріоритетні цілі страхових компаній. Основною метою безпеки страхових компаній є усунення можливостей нанесення страховим компаніям збитків або упущення ними вигоди, забезпечення їх ефективної діяльності та якісної реалізації страхових послуг, перестраховування та інвестиційної діяльності.

На нашу думку, види безпеки страхових компаній взаємопов'язані так, що один вид безпеки доповнює інші. Підкреслюючи таку взаємодію, потрібно врахувати, що вирішальна роль у цій класифікації належить економічній безпеці.

Вважаємо, що ефективність функціонування страхових компаній, особливо в нестабільних умовах, великою мірою залежить від ефективності механізму забезпечення їх економічної безпеки. При цьому, рівень економічної безпеки страхових компаній залежить від того, наскільки вдало її керівництво і фахівці будуть спроможні уникнути можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Таким чином, економічна безпека страхової компанії – це стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей страховика, які дозволяють відвернути внутрішні і зовнішні загрози та забезпечити стійкий його розвиток.

Фінансова безпека страхової компанії – це стан захищеності страхової компанії від можливих фінансових втрат. Такий вид безпеки є вирішальним. Про послаблення фінансової безпеки страховика свідчить зниження ліквідності, послаблення платоспроможності та її фінансової стійкості.

Інформаційна безпека страхової компанії – це стан захищеності конфіденційної інформації, попередження її витоку, захист програмних продуктів страхової компанії від випадкової чи навмисної зміни, розкриття чи знищення.

Політико-правова безпека страхової компанії – це стан захищеності страхових компаній від нестабільного законодавства, змін політичної ситуації та неефективної роботи юридичного відділу страхових компаній.

Ринкова безпека страхової компанії – це стан захищеності від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у безпосередній діяльності страховика та реалізації неконкурентоспроможної страхової послуги. Це відповідність страхової компанії запитам ринку та конкретним потребам споживачів.

Кадрова безпека страхової компанії – стан захищеності страхових компаній від дій та негативного впливу недостатньо кваліфікованих працівників, неефективного управлінського персоналу. Погоджуємось із думкою, що кадрова безпека є визначальною в системі фінансово-економічної безпеки страховиків. У міжнародній практиці вирішенню проблем кадрової безпеки приділяється значна увага. У міжнародному стандарті інформаційної безпеки ISO/IEC 27002:2013 чітко прослідковується зв'язок між безпекою персоналу та інформаційною безпекою. Починаючи з прийняття працівника на роботу та закінчуючи розірванням контракту.

Таким чином, страхові компанії функціонуючи у нестабільних умовах потребують захисту. При цьому безпека страхових компаній неможлива без створення, регулювання та підтримки державою сприятливих для цього умов.

С. В. Васильчак,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та економічної безпеки
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

О. А. Данило,

здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри економіки та економічної безпеки
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕАКТИВІЗАЦІЇ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Поглиблення транскордонного співробітництва нашої країни, що є важливою формою євроінтеграційних процесів, відкриває нові перспективні шляхи для активізації виробничої діяльності бізнес-одиноць, підвищення конкурентоспромож-

ності суб'єктів господарювання, покращення мобілізації природно-ресурсного потенціалу регіонів, впровадження інноваційних технологій та інтенсивності інвестиційних процесів.

Стратегія ефективності розвитку прикордонних регіонів поряд із розвитком господарської діяльності, інфраструктури та інновацій повинна включати заходи забезпечення економічної безпеки. Основи економічної безпеки регіонів досліджувалися у працях О. Бабич-Декань, О. Барановського, З. Варналія, О. Власюка, В. Воротіна, В. Губенка, Я. Жаліла, І. Медушевської, В. Мунтіяна та інших.

Проте ще не достатньо досліджені проблеми забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів в зв'язку із активізацією трудової еміграції. Саме це обумовлює актуальність теми дослідження.

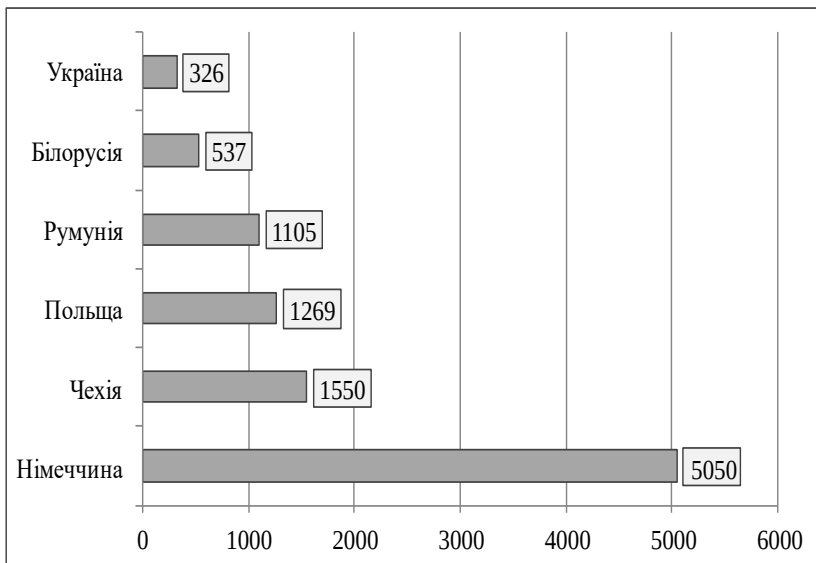
Одним із масових явищ в Україні є трудова міграція громадян за кордон. Цьому сприяють отримана за часів незалежності свобода пересування, важкі економічні умови, низькі заробітні плати, відсутність належної мотивації до праці. Робота за кордоном стала для багатьох українців засобом виживання та забезпечення добробуту родин.

На тимчасові роботи українці переважно емігрують до європейських країн. Відкриття кордонів та надання можливості громадянам виїзду без віз вплинуло на підвищення рівня життя шляхом тимчасових поїздок за кордон з метою заробітку [1].

Проте дані процеси спричинили зростання тимчасової трудової міграції, яка по приблизних розрахунках сягає біля 5–7 млн. осіб.

Порівняльний аналіз заробітних плат працюючих в різних країнах наочно засвідчує той факт, що в Україні їх найнижчий рівень із перелічених держав (див. рис.).

Станом на 2019 рік, за даними Мінсоцполітики на постійній основі за кордоном працювало 3,2 млн українців, а в окремий період – від 7 до 9 млн осіб [2]. Згідно статистичних даних лідерами за областями з трудових мігрантів є саме прикордонні регіони України.

*Рис. Середньомісячна зарплата працівників
у 2018 році, дол. США**

* Джерело: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/656895/>

Зважаючи на вище доведене, можна твердити, що трудова еміграція несе загрози економічній безпеці як прикордонних регіонів України, так і вітчизняній економіці в цілому. В результаті дослідження процесів трудової еміграції можна запропонувати систему заходів внутрішнього та зовнішнього спрямування.

До внутрішнього спрямування можна віднести перш за все зростання оплати праці до її рівня в країнах Європи, застосування дієвих інструментів покращення мотивації праці, зокрема високо кваліфікованої, розвиток та відновлення окремих сфер виробництва включаючи виробництво в сільській місцевості. Важливо окреслити механізми, які б були спрямовані на обмеження тіньової економіки та розробка відповідних нормативно-правових документів в цих напрямках [3].

До заходів зовнішнього спрямування можна віднести створення цивілізованих форм можливості вільного повернення трудових мігрантів, гарантування захисту їх трудових прав, формування механізмів протидії нелегальній трудовій міграції та проведення всіх можливих законодавчих норм для попередження таких явищ, зокрема торгівлі людьми.

1. Бакаев О. В., Римаренко Ю. І. Міграція. *Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана*. К., 1998–2004.

2. Дані Мінсоцполітики. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-trudovi-mihranty-z-ukrainy/30087119.html>

3. Васильчак С. В., Галаченко О. О., Данило О. А., Дубина М. П. Вплив трудової еміграції на економічну безпеку прикордонних регіонів України. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. пр. К., 2020. № 2 (225). С. 87–93.

В. В. Вахлакова,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і підприємництва
(Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля)

РИЗИКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ОЦІНЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Ризики, що виникають в оцінюванні економічної безпеки підприємства, є лише одним з різновидів ризиків в економічній безпекології мікрорівня, але саме їм необхідно приділити увагу, оскільки саме економічна безпека підприємства найчастіше розглядається як об'єкт оцінювання. Ризики, що виникають в оцінюванні економічної безпеки підприємства, розглядаються як сукупність несприятливих обставин, за яких отримувані оцінки не відображають реального рівня економічної безпеки.

Ризик в оцінюванні економічної безпеки підприємства одночасно має об'єктивний і суб'єктивний характер.

Об'єктивний характер ризику означає його незалежність від дій суб'єкта оцінювання, такий ризик визначається обставинами оцінювання, можливістю отримання надійних первинних даних, вибраним підходом до оцінювання, надійністю його інструментарію.

Суб'єктивний характер ризику означає виникнення ризику внаслідок безпосередньо дій суб'єкта оцінювання, тобто безпосередньо залежить від його кваліфікації, апріорних переконань щодо проведення оцінювання та майбутнього значення оцінок, надійності інструментарію оцінювання, наявності правил ідентифікації оцінок та ін.

Результати аналізу виділених ризиків в оцінюванні економічної безпеки підприємства послуговували підставою для таких висновків:

- низка ризиків має об'єктивну природу;
- переважна частина ризиків за своїм характером є суб'єктивними, залежать не стільки від об'єкта оцінювання – економічної безпеки підприємства та обставин його проведення, скільки від дій та кваліфікації суб'єкта оцінювання, вибраного інструментарію та правил ідентифікації отриманих оцінок;
- характеристики суб'єкта оцінювання, його дії сприяють або протидіють виникненню відповідних ризиків оцінювання.

Кожен з ризиків в оцінюванні економічної безпеки підприємства не виникає сам по собі, він є наслідком певних подій, прийнятих апріорі точок зору або управлінських рішень.

Для більшості ризиків в оцінюванні економічної безпеки підприємства передумовами їхнього виникнення часто виступають:

- недостатня кваліфікація суб'єкта оцінювання або його професійна самовпевненість;
- нестача необхідної інформації для оцінювання та правильної інтерпретації оцінок (первинних даних, еталону для порівняння тощо);

- невисока достовірність або застарілість інформації для оцінювання, що зменшує важливість оцінок (що особливо актуально для ретроспективного оцінювання);

- висока динамічність оцінювання, яку не можна подолати (вона зумовлена об'єктивними умовами діяльності підприємства);

- суб'єктивні намагання отримати певну оцінку оцінюваного об'єкта («підлаштовування» процедур оцінювання для отримання бажаних результатів).

Актуалізація та наступна реалізація ризиків в оцінюванні економічної безпеки підприємства мають негативні наслідки, які зводяться до отримання неадекватних оцінок, неможливості або некоректності інтерпретації оцінок, що спричиняє втрату цільового характеру оцінювання – отримання інформаційно емних оцінок – і зрештою до прийняття невірних управлінських рішень щодо зміцнення економічної безпеки підприємства.

За результатами дослідження ризиків, що виникають в оцінюванні економічної безпеки підприємства, доречні такі висновки.

Ризики не статичні. За комбінацією впливу низки чинників для кожного з ризиків вони можуть посилюватися або послаблюватися.

Ризики в оцінюванні економічної безпеки підприємства взаємопов'язані: актуалізація одного з них спричиняє актуалізацію, активізацію і навіть реалізацію іншого або сприяє їм.

Для встановлення зв'язку між ризиками в оцінюванні економічної безпеки підприємства доцільно використати матрицю попарних порівнянь, яка не є ані симетричною, ані зворотно-симетричною, оскільки зв'язок у кожній парі ризиків, що аналізуються, не обов'язково є зворотнім.

Вплив реалізації ризиків в оцінюванні економічної безпеки підприємства не є однаковим, тому сформовано такі класифікації ризиків:

- інтенсивного впливу (ризики недостатньої кваліфікації суб'єкта оцінювання, що впливає на значну сукупність інших ризиків, недооцінки складності оцінювання та невідповідності складності інструментарію оцінювання склад-

ності оцінювання). Такі ризики виникають з самого початку оцінювання і впливають на виникнення інших ризиків в подальшому;

- суттєвого впливу (ризики неточних або неповних первинних даних, неадекватності інструменту оцінювання вибраному об'єкту та наявності даних, невірної визначення еталону або застарілого еталону), які виникають вже в процесі оцінювання. Такі ризики значною мірою впливають і на формування оцінок, і на виникнення інших ризиків;

- несуттєвого впливу (ризики невірної інтерпретації отриманих оцінок, необґрунтованого поширення оцінок, невірності часового лагу, невірної або типової інтерпретації оцінок, неузгодженості оцінок, отриманих з використанням різних методик). Такі ризики не спричиняють виникнення інших ризиків, тому що виникають вже наприкінці оцінювання.

Між ризиками існує лише прямий зв'язок, за яким один ризик спричиняє актуалізацію іншого або збільшує ймовірність його реалізації, і відсутній зворотній зв'язок, за яким в парі ризиків один ризик зменшує ймовірність актуалізації або реалізації іншого. Але знання прямих зв'язків між ризиками дозволяє зосередити управлінську увагу у забезпеченні економічної безпеки підприємства та визначити сукупність дій для подолання певних ризиків.

М. Р. Верескля,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ДЕФІНІЦІЯ ТА СТРУКТУРА

Тіньову економіку визначають як економічну діяльність і отриманий від неї дохід, які знаходяться за межами системи державного регулювання, оподаткування або нагляду.

Дослідження міжнародного досвіду легалізації тіньової економіки потребує врахування того, що поняття «тіньова економіка» по-різному визначається в окремих країнах. Проблема полягає не лише в трактуванні, а й у використанні термінів, яких нараховується понад тридцять.

Дж. Томас, посилаючись на видану в 1987 р. Міжнародною організацією праці (МОП) анотовану бібліографію «таємної» зайнятості (Annotated Bibliography of Clandestine), говорить про п'ятнадцять найменувань того, що він називає нерегулярним сектором: «чорна» (black), «таємна» (clandestine), «прихована» (hidden), «неформальна» (informal), «невидима» (invisible), «нерегульована» (irregular), «неофіційна» (non-official), «паралельна» (parallel), «друга» (second), «тіньова» (shadow), «секретна» (subterranean), «підпільна» (underground), «не повідомлена» (unobserved), «неофіційна» (unofficial), «незареєстрована» (unrecorded) економіка. Відповідно до його висновків, англomовний світ надає перевагу використанню поняття «чорна» економіка, після нього популярним є «прихована» економіка. Для північноамериканських дослідників характерними для використання є терміни: «підпільна», «прихована» і «тіньова» економіка, майже не використовується термін «чорна» економіка. Разом з тим термін «чорна» економіка активно використовують датські, французькі, німецькі та італійські вчені, але щоправда, після терміну «секретна» – у Франції, «тіньова» – в Німеччині та «прихована» економіка в Італії [2, с. 124].

На наш погляд, доцільно орієнтуватись на термінологію, яка застосована у дослідження щодо оцінки розмірів тіньової економіки в Україні, яке проводилося у 2019 році Київським міжнародним інститутом соціології в рамках проекту SHADOW. Цей проект фінансується Європейською Комісією за програмою HORIZON 2020 (GA no. 778188), а його завданням є дослідження природи неформальної економіки та тіньових практик на пострадянському просторі.

Дослідження Київського міжнародного інституту соціології базується на методології [3], за якою розміри тіньової

економіки оцінюються на основі даних вибіркового опитування підприємств із застосуванням підходу мікро-, макромодельовання, який розділяє видимі та приховані компоненти ВВП (рис. 1).

Рис. 1. Структура прозорої та нелегальної економіки

Зокрема, обстеження підприємств України проводилося у березні – травні 2019 року методом телефонного інтерв'ю. Було опитано 800 власників, керівників та топ-менеджерів компаній з усієї України. Встановлено, що рівень тіньової економіки у 2018 році склав 47,2% від загального обсягу ВВП та 46,8% у 2017 році. За всіма регіонами спостерігається зростання рівня тіньової економіки в середньому на 1,5% за винятком Півночі та Центру, де спостерігається значне скорочення на 4,3%.

Найбільш тінізованими секторами економіки є роздрібна торгівля та будівництво, де масштаби тіньової економіки перевищують 50%, хоча, на відміну від інших секторів, саме тут у 2018 р. відбулося зниження рівня тіньової економіки у порівнянні з 2017 р. Складовими тіньової економіки є три види ухиляння від податків, а саме (1) приховування доходу від бізнесу – 56,7%, (2) приховування реальної кількості найманих працівників – 21,9%, (3) приховування реальних розмірів виплаченої зарплати, або ж зарплата «у конвертах» – 21,4%.

Отже, для України актуальним залишається підвищення кваліфікації та відповідальності всіх осіб, що приймають участь у процесах детінізації економіки та боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

1. Варналій З. С. Теоретичні засади детінізації економіки України. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2014. № 1. С. 46–53.

2. Thomas J. *Informal Economic Activity*. Michigan: The University of Michigan Press, 1992.

3. Putnins, T. and A. Sauka. Measuring the Shadow Economy Using Company Managers. *Journal of Comparative Economics*. 2015. 43. P. 471–490.

І. Б. Висоцька,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ДЕТІНІЗАЦІЇ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Становлення вітчизняної економіки супроводжується значними труднощами, серед яких і високий рівень тіньової економіки. Тіньова економіка нівелює заходи державної політики, знижує рівень соціального забезпечення населення, сприяє поширенню корупції. Справедливості ради зазначимо,

що це негативне явище притаманне в тій чи іншій будь-якій країні. Проте масштаби тіньової економіки в Україні не тільки впливають на обсяг та структуру ВВП, на дохідну частину бюджету, а й створюють реальну загрозу національній безпеці. Саме тому розробка заходів, що сприятимуть легалізації економіки (в т.ч. і малого та середнього бізнесу) є особливо актуальними.

Локомотивом розвитку української економіки повинен стати саме малий та середній бізнес. Як показує досвід економічно розвинутих країн саме малий бізнес (в зарубіжній практиці він представлений сукупністю малих та середніх підприємств) забезпечує 2/3 робочих місць. Зокрема у Євросоюзі зареєстровано понад 20 млн. малих та середніх підприємств, сукупний оборот яких становить левову частку від загального обороту, а частка працюючих понад 70% від всіх зайнятих осіб [1]. Стан розвитку малого бізнесу в Україні є незадовільним. Негативний вплив на розвиток малих та середніх підприємств мають значні адміністративні бар'єри, невиваженість податкової політики, недоступність кредитів, відсутність державної підтримки, відсутність інфраструктури.

Від розвитку малого та середнього бізнесу залежить економічний розвиток держави – рівень споживання населення відображає їх купівельну спроможність, а, отже, можливі прибутки для бізнесу. Тому взаємозв'язок розвитку малого та середнього бізнесу та економіки є взаємозалежними.

Сектор малого та середнього бізнесу відіграє важливу роль у розвитку вітчизняної економіки, проте масштаби його розвитку є набагато меншими, аніж у країнах з розвиненою економікою. Отже, з проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

- малий та середній бізнес є найпоширенішою формою реалізації економічної діяльності громадян – 73,6% зайнятих осіб припадає саме на цей сектор;
- функціонування малих та середніх підприємств виконує соціальну функцію, оскільки підтримує добробут та забезпечує зайнятість значної частини населення;
- малий та середній бізнес робить вагомий вклад у розвиток вітчизняної економіки, оскільки задовольняє попит на товари та послуги масового споживання;

- розвиток малого підприємництва забезпечив послаблення удару від закриття великих підприємств, деіндустріалізації міст та селищ;

- малий та середній бізнес більш чутливий до політичних змін, змін умов господарювання та оподаткування.

Особливістю тіньової діяльності в малому бізнесі в Україні є її офіційність. Так, якщо в інших країнах тіньова діяльність передбачає цілком неофіційну діяльність, то в Україні мова йде про часткове ухилення від оподаткування за допомогою спрощеної системи оподаткування. Спрощена система оподаткування – це, так званий, компромісний спосіб легалізації малого бізнесу, оскільки за даної системи оподаткування податкові платежі та адміністративний тиск зведені до мінімуму. Тому у малому бізнесі працює переважна більшість офіційно зареєстрованих підприємств та фізичних осіб-підприємців. Масовий перехід малого бізнесу у «тінь» відбувається при погіршенні умов спрощеної системи оподаткування. Тому процес детінізації економіки набуде належної результативності лише в разі створення державою стабільних сприятливих умов для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні та розбудові такого інституційного середовища, тіньова економічна діяльність для якого стала б неефективною [3].

Основними заходами щодо легалізації малого та середнього бізнесу повинні бути спрямовані на:

- поживавлення та забезпечення стабільного зростання малого та середнього бізнесу. Реалізація цих заходів передбачає створення адміністративних та законодавчих передумов розвитку малого бізнесу, що проявлятиметься у запровадженні простих, зручних, зрозумілих реєстраційних та дозвільних процедур. Це створить сприятливі умови для започаткування та провадження діяльності, а, отже, виходу з «тіні». Реалізація вказаного заходу повинна відбуватися із одночасним послабленням державного нагляду та зменшенням адміністративного тиску;

- створення сприятливого економічного клімату. Запровадження заходів задля динамічного зростання та розвитку сектору малого та середнього бізнесу передбачає послаблення

умов для входження на внутрішній ринок, зняття неринкових обмежень, що приймалися з метою підтримки великого бізнесу; створення умов вільної конкуренції та спрощення умов ведення зовнішньоекономічної діяльності;

– реформування системи оподаткування. Легалізація малого та середнього бізнесу за допомогою податків передбачає стабілізацію та спрощення податкового законодавства, послаблення податкового тиску, спрощення адміністрування податків, створення сприятливих податкових умов для розвитку вітчизняних товаровиробників.

1. Малий бізнес: зарубіжний досвід. URL: <http://www.remzavod.biz/e9.html>

2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua>

3. Тенденції тіньової економіки в Україні. I квартал 2018 р. М-во екон. розвитку і торгівлі України. К. 21 с.

4. Що таке тіньова економіка і як з нею боротися. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/11/3/630788/>

М. В. Вінічук,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

А. А. Рижкова,

магістр з фінансової розвідки
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ВПЛИВ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Пріоритетним напрямком економічної політики України на шляху до вступу у Європейський Союз є забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку країни, що

можна досягнути завдяки успішному проведенню економічних, соціальних, політичних реформ, подоланню кризових явищ, усуненню диспропорцій та стійкому економічному зростанню.

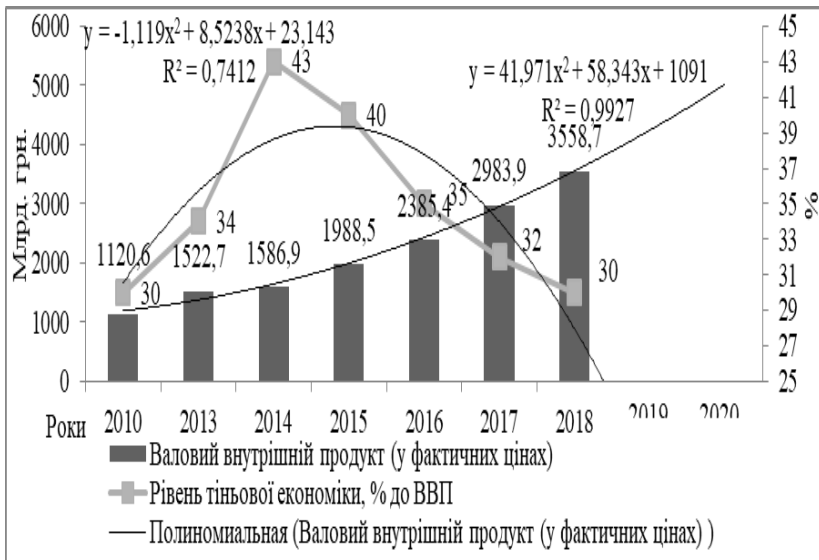
Найвагомішим деструктивним чинником у системі забезпечення сталого соціально-економічного розвитку є тіньова економіка та негативні процеси, які вона породжує. Вважаємо за доцільне провести дослідження взаємозв'язку тіньової економіки із основними показниками соціально-економічного розвитку та визначити її вплив на рівень макроекономічної стабільності.

Виходячи із поставленого завдання, розпочати аналіз необхідно із встановлення ступеня впливу тіньової економіки на ВВП країни. Результати проведеного дослідження (рис. 1) свідчать про позитивні тенденції щодо аналізованих показників та про обернено пропорційну залежність між зазначеними показниками.

Встановлено, що в умовах політичної нестабільності, анексії Автономної Республіки Крим, військових дій на Сході країни, впродовж 2015–2018 рр. вдалося досягнути позитивних темпів росту ВВП, що дозволило, своєю чергою, дещо знизити гостру макроекономічну та соціальну напругу в суспільстві.

Позитивні тенденції до зниження показника рівня тінізації економіки також говорять про правильний напрямок здійснення системних соціально-економічних реформ.

На основі прогнозних оцінок аналізованих показників можна стверджувати, що в умовах 2019 р. та 2020 рр. також матимемо тенденцію до покращення, зокрема ріст ВВП передбачається до 4800 млрд. грн., а зниження рівня тіньової економіки – до 25%. Безумовно, такий оптимістичний прогноз говорить про позитивні зрушення в економіці країни, процеси трансформації якої призвели до послаблення регулюючого впливу держави, який був спричинений структурною перебудовою та втратою довіри суспільства до органів державної влади.

*Рис. 1. Прогнозні оцінки рівня
тіньової економіки та ВВП України,
2010–2020 рр. (2019–2020 рр. – прогнозні дані)*

Розраховано за даними: [1].

Наступним етапом дослідження впливу тіньової економіки на соціально-економічний розвиток країни є оцінка доходів і витрат населення, яку варто проводити на основі аналізу показників номінальної та реальної заробітної плати, згідно якого рівень середньомісячної номінальної заробітної плати з 2010 р. до 2018 р. характеризується постійним зростанням від 2250 грн. до 8865 грн. [1]. Прогнозні оцінки дозволяють стверджувати про подальше зростання заробітної плати (до 12500 грн. у 2020 р.). Однак, такий оптимістичний прогноз дещо розвіюють дослідження показників реальної заробітної плати.

Характеристика номінальної та реальної заробітної плати за показником темпу зростання доводить далеко не ідеаль-

ну ситуацію щодо доходів населення та їх купівельної спроможності. Якщо номінальна заробітна плата відображає рівень оплати праці незалежно від зміни цін на товари та послуги, то реальна вказує на ту кількість товарів і послуг, які особа може придбати за свій номінальний дохід з урахуванням сплати усіх податків.

Дані відображають значні відмінності між темпами росту номінальної та реальної заробітної плати. Найбільший розрив спостерігався у 2015 р. коли темп росту номінальної заробітної плати зафіксовано на позначці 120,5%, а реальної – 79,8%. Констатуємо факт загального підвищення заробітної плати на 20,5% порівняно із попереднім роком, однак купівельна спроможність населення знизилася до 79,8% порівняно з попереднім роком, про що свідчить значне зростання цін в аналізованому періоді.

Результативним показником, який різнобічно висвітлює вплив тінізації економіки та рівень соціально-економічного розвитку країни є індекс якості життя (рис. 2).

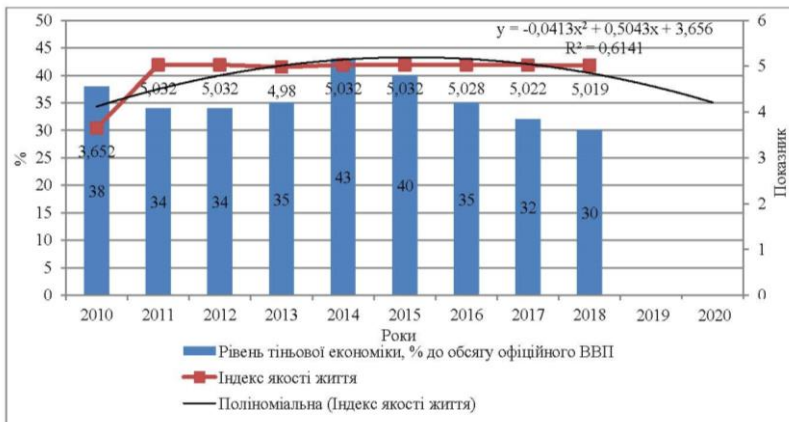

Рис. 2. Динаміка індексу якості життя та рівня тіньової економіки в Україні, 2010–2018 рр.

Розраховано за даними: [2; 3].

Результати дослідження впливу тіньової економіки на якість життя в Україні засвідчують контраверсійну ситуацію. В період з 2011 р. до 2014 р. збільшення рівня тіньової економіки призводило до доволі незначних змін у значенні індексу якості життя, проте у 2014 р. та 2015 р. Зниження рівня тіньової економіки на аналізований індекс не чинило впливу.

Починаючи з 2016 р. спостерігається зниження як рівня тіньової економіки, так і рівня якості життя. В даному випадку, можна говорити про позитивний вплив тінізації економіки на рівень життя населення у короткостроковому періоді, а у довгостроковому періоді зростання рівня тіньової економіки істотно погіршує індекс якості життя та знижує рівень соціально-економічного розвитку країни.

Таким чином, проведене дослідження впливу тінізації економіки на соціально-економічний розвиток України дає підстави стверджувати, що рівень тіньової економіки чинить значний негативний вплив на кожен із показників соціально-економічного розвитку, веде до деструктивних змін в економіці, сповільнює її розвиток та макроекономічну стабільність, а також виступає деструктивним фактором проведення реформ у економічній, політичній та соціальній сферах.

1. Статистичний щорічник України за 2018 рік. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 16.12.2019 р.).

2. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 році. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii&pageNumber=2> (дата звернення: 02.12.2019 р.).

3. Офіційна веб-сторінка Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org> (дата звернення: 26.11.2019 р.).

О. Р. Волошин,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Україна нині перебуває на етапі зміни економічної системи та децентралізації влади в умовах зниження економічного потенціалу регіонів і платоспроможності значної частини їхнього населення. Такі об'єктивні та суб'єктивні фактори формування ризико- і кризогенності зумовлюють необхідність оновлення інструментарію та вдосконалення практичних заходів державної регіональної політики в умовах ризиків.

Своєчасна оцінка ступеня ризику в процесі державного управління, заснованого на вивченні факторів виникнення ризиків і їх розвитку, знижує вірогідність поширення деструкції та хаосу в соціальних зв'язках, мінімізуючи ступінь кризовості соціуму. При цьому важливим моментом є не тільки безпосередньо стан кризової ситуації, але й динаміка її зміни в результаті реалізації державно-управлінських рішень.

Найважливішим завданням розвитку механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіону є забезпечення збалансованого розвитку всіх об'єктів управління, або, інакше, керованих процесів.

Результативність державного управління базується насамперед на обліку і узгодженості інтересів населення, держави і суспільства. Відокремленість інтересів чиновництва від інтересів соціуму провокує взаємне відчуження органів влади і народу. Соціальна дезінтеграція і відрив населення від влади створює соціально-політичний розрив, втрачається довіра до влади з боку суспільства, все частіше звучать вимоги забезпечити громадський контроль над органами влади і управління,

обмежити чиновницькі зловживання на рівні країни і регіонів, боротися з корупцією як одним з найнебезпечніших суспільних явищ [1].

Державне управління соціально-економічним розвитком регіону здійснюється шляхом організації системи дій, яка реалізує інтереси держави по відношенню до регіонів та інтереси самих регіонів по відношенню до суб'єктів цих регіонів. Методи, механізми і способи реалізації таких дій повинні бути засновані на законодавстві у поєднанні з інтересами і законодавчими актами в регіонах. Аналіз сучасного стану механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіону треба здійснювати за допомогою реалізації моніторингу стану соціально-економічного розвитку регіонів України [2].

Система державного управління регіонального розвитку в ситуаціях ризику повинна мати стратегічний характер і складатися з елементів, корисних для практичного використання, а саме:

- 1) моніторингу ризиків та допуск їх у межах соціально-прийняттого рівня;
- 2) розробка конкретних рекомендацій, орієнтованих на усунення або мінімізацію можливих наслідків ризиків;
- 3) виявлення та врахування психологічного сприйняття ризикованих рішень і програм, аналіз суспільної думки під час підготовки та вибору подібних проектів, системний моніторинг соціально-економічних процесів у регіоні;
- 4) підготовки та затвердження правових документів, які допомагають втілити в життя обрану стратегію регіонального розвитку як альтернативу в ризиках;
- 5) створення спеціальних ситуаційних планів, що дозволяють оптимальним шляхом діяти в критичній ситуації управлінським кадрам, які самі можуть реалізувати непопулярні рішення з ризиком для суспільства, і цей ризик повинен бути мінімальним [3].

3 позицій безпеки вдосконалення державної політики регіонального розвитку має відбуватися кількома шляхами – модернізації та інноватизації, що охоплює наступне: уникнення можливих ризиків розвитку регіонів, що передбачає відмову

від ненадійних програм і проектів, необґрунтованого взяття кредитів та інших видів позик; поділ і об'єднання ризиків, а також зниження їхнього впливу на результати управлінської діяльності; визначення і попередження негативного впливу ризиків. Вдосконалення державної політики розвитку регіонів слід здійснювати за допомогою формування стійкої організаційно-інформаційної мережі.

Ситуаційний план повинен закріплювати, «хто» з держуправлінців і «що» має робити в той чи інший момент вияву ризику, та яких наслідків варто очікувати. Тому ситуаційні плани є інструментом зменшення невизначеності.

Держава повинна застосовувати диференційований підхід до регіонів, особливо в умовах ризиків, і її функціями в цьому контексті мають бути регуляторна, діагностична, прогностична, стимуляційна і, навіть карально-виховна [3]. Тому в межах державного регіонального управління варто застосовувати заходи щодо ухилення від загроз, а також їхньої локалізації, компенсації й передбачення, адже останні події переконують у необхідності постійного контролю всіх ризиків і процесів, що відбуваються в регіонах (у виробництві, аграрній сфері, інвестиційній, податковій тощо).

Таким чином, визначальною ланкою в державному управлінні соціально-економічним розвитком регіону є моделювання організаційно-економічного механізму реалізації стратегії регіонального розвитку. Саме цей механізм здатний врегулювати економічні і правові аспекти реалізації стратегії регіонального розвитку.

1. Новікова О. Ф. Оцінка соціальних ризиків в регіонах України як підстава для прийняття рішень щодо їх подолання. URL: <http://old.niss.gov.ua> (дата звернення: 02.03.2020).

2. Константинов О. О. Основні підходи до реалізації сучасних механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіону в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 12.

3. Лукіша Р. Т. Модернізація й інноватизація державної політики розвитку регіонів з позиції безпеки. *Університетські наукові записки: часопис Хмельницький: Хмельниц. ун-т управління та права*. 2015. № 1 (53). С. 320–327.

О. З. Воронка,
кандидат економічних наук,
викладач кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РИЗИК ЯК КЛЮЧОВА ОЗНАКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття безпеки та ризику є змістовно та ієрархічно взаємопов'язаними, оскільки управління ризиком дозволяє управляти економічною безпекою. Змістова пов'язаність понять економічної безпеки та ризику витікає із сутності поняття економічної безпеки як стану захищеності підприємства від всіх видів ризиків, загроз та небезпек. Незважаючи на досить велику кількість праць з проблем ризику, сьогодні немає єдиного однозначного розуміння сутності ризику. Це пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, практично повним ігноруванням його.

Найпоширенішим є визначення поняття «ризик» як ймовірності настання негативних наслідків: 1) ризик – це існування або можливість виникнення ситуації, за якої формуються передумови (накопичується потенціал) протидії реалізації національних цінностей, інтересів та цілей забезпечення національної безпеки [1]; 2) ризик – це можливість виникнення несприятливих або небажаних наслідків діяльності суб'єкта [2, с. 81]; 3) ризик – це можливість настання деякої несприятливої події, що тягне за собою виникнення різного роду втрат [3, с. 211]; 4) ризик – це ймовірність виникнення несприятливої ситуації в економіці регіону [4]; 5) ризик – дія, що спрямована або на усунення небезпеки чи загрози або навпаки – на свідоме (вірогідне) отримання шкоди, збитку.

Сутність категорії «ризик» полягає у:

1) невизначеності реального очікуваного результату в ситуації управління та оцінювання [1, с. 36];

2) відображенні міри (ступеня) відхилення від цілей, бажаного (очікуваного) результату, а також ступеня невдачі з урахування впливу керованих і некерованих чинників, прямих та зворотних зв'язків стосовно об'єкта керування [3, с. 54];

3) діяльності, спрямованій на подолання невизначеності, яка виражається у стійких відносинах між суб'єктами виробництва з приводу оптимізації своїх інтересів до максимізації прибутку при об'єктивній неможливості врахувати і кількісно визначити весь комплекс одночасно діючих чинників, що породжують визначеність економічної системи;

4) діяльності, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якої є можливість кількісно та якісно оцінити ймовірність досягнення бажаного результату, невдачі та відхилення від мети, яка міститься в альтернативах, що вибираються [5, с. 38].

Ризики у підприємницькій діяльності виникають під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників (рис.).

Виходячи з визнання ризику економічною категорією, доцільно докладніше з'ясувати сутність ризику. У сучасних визначеннях категорії «ризик» увагу переважно акцентовано на його негативних наслідках: імовірності втрат, настанні несприятливих подій, небезпеці появи збитків.

Проте виникнення ризику не завжди пов'язано з негативними наслідками, інакше підприємці не займалися б господарською діяльністю. Ризик є однією з ключових ознак підприємницької діяльності, він апіорі супроводжує будь-яке підприємницьке рішення і часто пов'язаний не з можливістю втрат, а лише з недоотриманням прибутку.

Тому ризик, зазначає Ю. Сенейко [4, с. 208], варто розглядати як можливість настання ситуації за будь-якої діяльності, яка може відхилятися від поставленої мети (спричинити виникнення втрат чи недоотримання прибутку) або залишатися незмінною.

У разі переходу суб'єкта підприємницької діяльності у критичний стан ризики трансформуються у загрози підприємницькій діяльності.

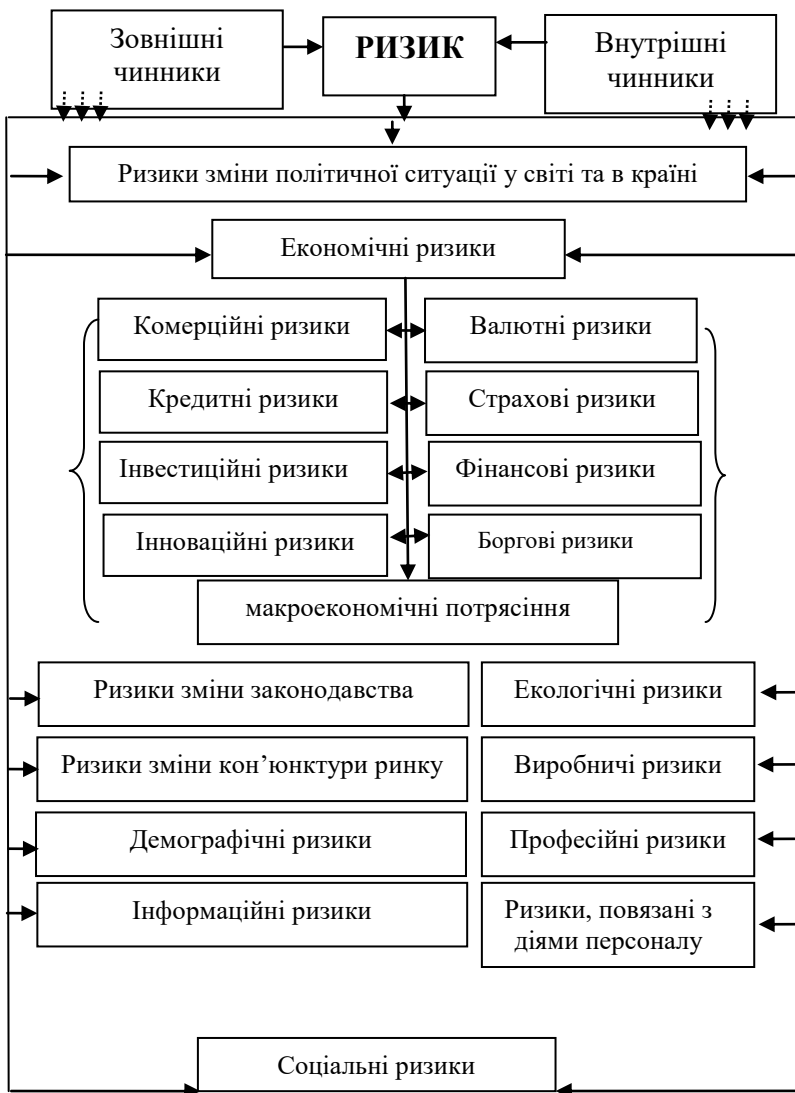

Рис. Природа виникнення ризиків

Джерело: розроблено автором.

Проаналізувавши поняття «ризик», можемо зазначити, що ризик – економічно-соціальна категорія, яка має діалектичну об'єктивно-суб'єктивну структуру, направлена на подолання невизначеності при прийнятті управлінських рішень, вирішенні конфліктних ситуацій у процесі виробничо-господарської діяльності підприємства.

Отже, ризик, так само як загроза, є формою небезпеки, реалізація якої може мати позитивний і негативний наслідки. У першому випадку це сприятиме зростанню рівня безпеки, а в другому призведе до виникнення загрози, а в подальшому і небезпеки.

-
1. Белінська Я. В. Теоретичні засади аналізу валютних ризиків. *Актуальні проблеми економіки*. 2002. № 10. С. 34–40.
 2. Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2000. 292 с.
 3. Герасимчук З. В., Вавдіук Н. С. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006. 243 с.
 4. Сенейко Ю. Сучасні підходи до трактування категорії «ризик». *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 206–211.
 5. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. Житомир: ЖІТІ, 2001. 432 с.

Н. В. Галайко,
старший викладач
кафедри економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

БОРГОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ

Боргова проблема економіки тісно переплітається зі сферою національної економічної безпеки та економічного розвитку країни. Під державним боргом прийнято розуміти

розмір грошових запозичень країни, які здійснюються для покриття дефіциту державного бюджету; боргові зобов'язання органів державної влади та місцевого самоврядування перед фізичними та юридичними особами, іншими країнами, іноземними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права, що складаються з зобов'язань за наданими державними гарантіями. Борг існує у всіх державах за винятком кількох невеликих країн.

За результатами дослідження, проведеного Інститутом міжнародних фінансів на кінець 2018 року, глобальний борг сягнув 243,2 трлн. дол.

США або 317% глобального ВВП. Борг розвинутих країн становив 72,5% загальної суми глобального боргу, а борг країн з ринками, що формуються, і країн, що розвиваються, – 27,5%.

Найбільшими боржниками у світовому масштабі є найбагатші та стрімко зростаючі країни світу – США, Японія і Китай. За оцінками МВФ, на дані країни припадає більше 50% глобального боргу, що суттєво перевищує їх частку в світовому ВВП [1].

Сам по собі борг не є небезпечним та шкідливим для держави та суспільства. Проте наявність боргу збільшує вразливість країни до шоків та унеможливорює її здатність до здійснення самостійної економічної політики. У зв'язку з цим у світі дедалі більше приділяють уваги оцінці рівня боргової безпеки, та впливу державного боргу на фінансову безпеку. Важливе значення має саме розмір боргу по відношенню до ВВП, оскільки він відображає спроможність держави в майбутньому обслуговувати свій борг і надалі розвивати економіку.

Оцінка стану боргової безпеки України здійснюється на підставі Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, згідно яких офіційно визначено п'ять індикаторів боргової безпеки та їх відповідні оптимальні й критичні значення (табл. 1).

Таблиця 1

Стан боргової безпеки України за 2013–2018 рр.

Індикатор	X _{опт}	X _{крит}	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відсотків	20	60	39,87	52,95	72,29	76,09	68,04	59,87
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відсотків	40	70	77,51	95,83	131,03	121,71	103,94	87,68
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, відсотків	4	11	13,13	13,44	13,07	9,16	10,47	17,8
Індекс ЕМВІ+Україна	200	1000	680,9	2226	2375	860	574	571
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, відсотків	50	20	14,37	5,96	11,20	13,69	16,13	18,15

Розраховано на основі: [2; 3].

Результати розрахунків свідчать, що протягом аналізованого періоду такі індикатори, як відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП та відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП перебувають у критичному стані. При чому найбільш незадовільною була ситуація у 2015–2016 роках. Такий показник, як середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку відображає, який вплив мають відсоткові ставки за державними облігаціями внутрішнього займу на вартість обслуговування державних боргів. З табл.1 видно, що динаміка цього індикатора впродовж досліджуваного періоду мала тенденцію до коливання. Однак

слід звернути увагу на той факт, що найвище значення відсоткової ставки за ОВДП (17,8%) зафіксовано у 2018 році, а найнижче – (9,16%) у 2016 році при оптимальному – 4% та критичному – 11%. З цього можна зробити висновок про те, що створюється додаткове навантаження на державний бюджет, оскільки висока доходність ОВДП підвищує вартість обслуговування державних боргів. Наступний індикатор – відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу – показує, якою мірою валовий зовнішній борг може бути профінансований за рахунок золотовалютних резервів. У 2014 році ситуація була вкрай критичною, після чого з 2015 року намітилася тенденція до стабілізації даного індикатора. Водночас варто зауважити, що впродовж аналізованого періоду, значення цього показника було в 3,5 рази нижчим за оптимальний рівень. Середньозважена доходність ОВДП на первинному ринку – Індекс EMBI (*Emerging Markets Bond Index*) – індекс облігацій ринків, що розвиваються. Цей показник розраховується банком *JP Morgan* як середньозважене серед валютних облігацій ринків, що розвиваються, до доходності облігацій Казначейства США для всього ринку і окремо за облігаціями кожної країни. В Україні цей індикатор не демонструє виразної динаміки [4, с. 627].

Серед основних причин, які призводять до накопичення державних запозичень, можна виділити нестійку макроекономічну ситуацію та непродуману державну економічну політику. Як показує досвід країн світу загалом, та й України зокрема, державна заборгованість зростає під час і після економічної (фінансової) кризи. Оскільки в такий період урядом збільшуються запозичення, щоб профінансувати поточні видатки на фоні скорочення доходів. Також не менш вагомою причиною накопичення державного боргу є девальвація національної валюти. Саме це відбувалось в Україні під час кризи 2008–2009 років, а також у 2014–2015 роках.

Результати оцінки стану боргової безпеки України за період 2013–2018 рр. дають змогу стверджувати, що проблема подолання боргової кризи залишається дуже актуальною для

нашої держави. На нашу думку, управління державним боргом повинні стати одними з ключових завдань економічної політики держави, оскільки зменшення боргу держави означає зменшення залежності від кредиторів, а це, в свою чергу, означає зростання не лише економічної, але і політичної незалежності країни. Серед основних напрямків подолання боргової кризи в Україні слід виділити наступні:

- оптимізація структури державного боргу;
- цільове використання запозичених коштів на реалізацію інвестиційних програм, які у майбутньому забезпечили б економічне зростання;
- провадження виваженої політики Національним банком України щодо збільшення міжнародних резервів, оскільки останні відіграють роль своєрідного буферу для нейтралізації дії зовнішніх шоків;
- зменшення навантаження боргу на бюджет, впроваджуючи заходи щодо заохочення населення до інвестиційних процесів;
- зниження відсоткової ставки за ОВДП, бо серед 35 країн з ринками, що формуються, Україна має одну з найбільш високих номінальних дохідностей внутрішніх облігацій і посідає третє місце у рейтинговому списку. Україну випереджають Єгипет та Аргентина, а в Хорватії, Чехії, Польщі, Чилі і Таїланді номінальні ставки не перевищують 2% річних.

1. Глобальний борг та новітні тренди боргових потоків капіталу: ризики і можливості для України. URL: <http://optimacenter.org/> (дата звернення: 09.03.2020).

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <http://me.gov.ua> (дата звернення: 09.03.2020).

3. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 09.03.2020).

4. Дахнова О.Є. Оцінка стану боргової безпеки України. *Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал*. 2019. Вип. 31. С. 625–630.

В. В. Гобела,
старший викладач кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ

Стратегічне планування процесів екологізації розглядається як необхідність, враховуючи наявність значної кількості глобальних екологічних проблем. Відповідно можемо спостерігати, що реалізація політики держави та глобальної політики все більше насичена процесами екологізації економічної, соціальної та екологічної сфери. Також вкотре звертаємо увагу на екологізацію політичної та духовної сфери як важливого елементу екологізації суспільного розвитку. В теоретичному аспекті питання стратегічного планування пропонуємо розглянути через призму безпекознавства. Задатися питанням та з'ясувати, які переваги дасть змогу отримати в майбутньому реалізація процесів екологізації. Та визначити основні ризики та загрози, що можуть бути наслідком процесів екологізації в майбутньому. Адже теоретичні положення будь-якої діяльності можуть мати зовсім інший практичний результат або своєю реалізацією спровокувати прояви негативних наслідків.

Відповідно для визначення ефективності процесів екологізації з врахування фактору часу пропонуємо застосувати метод SWOT-аналізу. Вважаємо, що даний метод дозволить визначити сильні і слабкі сторони процесів екологізації, та дозволить визначити можливості і загрози реалізації процесів екологізації. Проте, вважаємо за необхідне використати дещо змінену методику SWOT-аналізу.

Загрози, в класичному варіанті використання аналізу, передбачають встановлення негативних чинників зовнішнього середовища, що можуть загрожувати даному процесу. Пропонується використати загрози та можливості, що можуть нести

самі процеси екологізації. Тому що екологізація за своєю сутністю є трансформацією системи, що реалізується з метою позитивної зміни, а саме трансформації економічної системи в екологічно безпечну.

Процеси екологізації в довгостроковому періоді спрямовані на забезпечення переходу на модель сталого розвитку національної економіки, суспільного розвитку та сталого розвитку земної цивілізації. Екологізація спрямована на подолання конфлікту цілей в соціо-еколого-економічних системах (СЕЕС), гармонізацію вимог її складових та перехід до моделі сталого розвитку. Вважаємо, що раціональна організація процесів екологізації є найкращим способом забезпечення такої поетапної трансформації СЕЕС. Багато дослідників відзначають, що екологічні проблеми не знають географічних кордонів, тобто забруднення довкілля слід розглядати як шкоду для всієї екосистеми планети. Відповідно перехід до моделі сталого розвитку повинен базуватися на принципах системності та інклюзивності.

Процеси екологізації повинні охоплювати всі сфери життєдіяльності: економічну (екологізація економічних систем), екологічну (екологізація природокористування та екологічної політики) соціальну (екологізація освіти, науки, поведінки), політичну (екологізація державного управління, законодавства), духовної сфери (прояв екологічної домінанти в культурному та духовному розвитку). Також процеси екологізації повинні мати системний характер та здійснюватись на регулярній основі.

1. Vos L. What is Green Marketing? Learn. G2 – веб-сайт. URL: <https://learn.g2crowd.com/greenmarketing> (дата звернення: 20.12.2019).

2. Головня Ю. І., Ільченко В. М., Трубей О. М. Екологічний брендинг в умовах сталого розвитку економіки. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7224> (дата звернення: 23.11.2019).

3. Голян В. А. Економічна криза в Україні: феномен «голландської хвороби» та рецидив «ресурсного прокляття». *Економіка та держава*. 2016. № 7. С. 4–15.

Г. В. Головчак,
кандидат економічних наук,
асистент кафедри обліку і аудиту
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Облікова та аналітична складові забезпечення економічної безпеки містять узагальнену інформацію щодо чинників зовнішнього і внутрішнього середовища з метою оцінки стану економічної безпеки підприємства, економічної надійності потенційних партнерів, формування стратегії й тактики протидії загрозам діяльності підприємства та його сталому розвитку, а також визначення заходів щодо збереження цілісності інформації, що містить комерційну таємницю. Обліково-аналітична інформація може виступати як внутрішнім ресурсом при забезпеченні економічної безпеки, так і загрозою безпечному функціонуванню підприємства.

У відповідності до основ економічної безпеки в обліковій політиці суб'єкта господарювання повинні бути чітко визначені такі питання: а) створення системи захисту обліково-аналітичної інформації з метою недопущення її фальсифікації, розголошення чи використання в цілях нанесення матеріальної та іншої шкоди підприємству та її власникам; б) обліково-аналітична інформація повинна використовуватися для попередження небажаних зовнішніх та внутрішніх загроз щодо ефективної діяльності, фінансової стійкості та незалежності підприємства [1, с. 123].

В основу механізму оцінки достовірності повинні бути покладені способи отримання альтернативних даних, що підтверджують правдивість наданої інформації, а також технології описування її характеристик з метою побудови шкали достовірності. Ці методики та технології перевірки формують підсис-

тему спеціального забезпечення. Головною метою її функціонування є надання достовірної та релевантної інформації для управління економічними процесами підприємства при виборі напрямів підтримання його безпеки та сталого розвитку. Тому основними завданнями формування обліково-аналітичного забезпечення є: 1) максимально повне та достовірне інформаційне забезпечення функціонування системи економічної безпеки; 2) діагностика фінансово-господарського стану підприємства з метою упередження його банкрутства; 3) оцінка стану та рівня економічної безпеки підприємства; 4) оцінка рівня економічної надійності контрагентів підприємства; 5) підготовка інформації для обґрунтування управлінських рішень про виявлені ризики; 6) надання інформації для оцінки заходів по забезпеченню стратегії економічної безпеки підприємства; 7) визначення ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз в системі бухгалтерського обліку; 8) мінімізація інформаційних ризиків; 9) оцінка ефективності роботи відділу економічної безпеки; 10) забезпечення захисту обліково-аналітичної інформації, яка є комерційною таємницею підприємства.

Значне різноманіття завдань, що висуваються перед обліково-аналітичним забезпеченням спеціалістами з економічної безпеки передбачає перегляд звичних підходів до узагальнення облікової інформації. В основу її формування має бути покладена система багатоцільового бухгалтерського обліку, що забезпечувала б узгодженість інформаційних інтересів різних груп користувачів. Підґрунтям такого обліку мають стати прийоми фінансового, управлінського та стратегічного обліку, які в своїй сукупності сприятимуть зниженню інформаційного ризику для користувачів та забезпечуватимуть достовірне відображення інформації про діяльність суб'єктів господарювання. Разом з аналітичною системою та системою спеціального забезпечення, система багатоцільового бухгалтерського обліку повинна стати підґрунтям інформаційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Основним призначенням такої системи є планування майбутньої стратегії й так-

тики безпечного функціонування та динамічного розвитку підприємства, вимірювання рівня його економічної безпеки [2, с. 143].

Разом з тим, високий ступінь автоматизації обліково-аналітичної інформації посилює ризик зниження її безпеки, а також підвищує вразливість до дій конкурентів та інших зацікавлених осіб. Зауважимо, що небезпечним джерелом загроз є розширення масштабів вітчизняної і міжнародної комп'ютерної злочинності. Ці загрози можуть проявлятися у вигляді спроб здійснення шахрайських операцій з використанням глобальних або вітчизняних інформаційно-телекомунікаційних систем, відмивання фінансових коштів, отриманих протиправним шляхом, одержання неправомірного доступу до фінансової, банківської та іншої інформації, яка може бути використаною з корисливою метою та з метою впливу на діяльність суб'єкта господарювання.

У зв'язку з цим, впроваджуючи автоматизовані інформаційні технології при формуванні та передачі обліково-аналітичних даних окремим групам користувачів, потрібно забезпечити і відповідні системи їх захисту [3, с. 217]. Якісна комп'ютерна система повинна виконувати наступні функції щодо захисту обліково-аналітичної інформації: поділ доступу до функцій і даних системи шляхом авторизації користувачів за паролем; шифрування даних; наявність контролю за входом до системи даних; контроль за періодичністю створення резервних копій інформації тощо. Однак, сучасні комп'ютерні програми бухгалтерського обліку, які пропонуються на ринку, зазвичай, не володіють подібними можливостями. В якості альтернативи на вітчизняних підприємствах доцільно розробляти внутрішні графіки електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису, що унеможливить несанкціонований доступ до інформації та попередить її розголошення. Або встановлювати паралельно з комп'ютерними програмами бухгалтерського обліку спеціальне програмне забезпечення (McAfee Host Data Loss Prevention, McAfee Network DLP, Symantec Data Loss Prevention, Websense Data Security Suite

(DSS), що дозволить захистити облікові дані, які становлять комерційну таємницю у відповідності до потреб окремих груп користувачів.

1. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посібник. К., 2014. 417 с.

2. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. Луганськ, 2011. № 1 (37). С. 142–150.

3. Яремик М. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємств. *Наукові записки*. Львів, 2016.

І. М. Горбан,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА ЯК СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах функціонування діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства є актуальною і необхідною умовою для стабільного розвитку. Конкурентоспроможність підприємства та його стабільний розвиток багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки підприємства, до основних завдань якої можна віднести забезпечення ефективної діяльності підприємства, нейтралізацію кризових явищ та усунення причин і наслідків кризи.

Формування надійного захисту в процесі здійснення господарської діяльності на підприємстві вимагає проведення ефективної фінансової діагностики. Найбільш конкретне уявлення про господарський стан на підприємстві надають саме фінансові характеристики. Фінансова стійкість є узагальнюю-

чою якісною характеристикою підприємства, яка здатна забезпечити процес розширеного відтворення за певний період часу та складовою системи економічної безпеки підприємства.

Формування інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання передбачає використання аналітичного інструментарію діагностики фінансового стану.

З метою забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності на ринку, підприємство постійно повинно здійснювати аналіз власного фінансового стану, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин і руху фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності [1].

Джерелами інформації для діагностики фінансового стану підприємства є фінансова звітність (бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів), а також статистична та оперативна звітність; планова інформація (бізнес-план), нормативна інформація, інформація про технічну підготовку виробництва, висновки експертів, результати різних опитувань. Основним об'єктом фінансової діагностики на підприємстві є його фінансовий стан, який являє собою комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Тому під фінансовим станом підприємства розуміють такий рівень забезпеченості, при якому фінансові ресурси підприємства дозволяють йому безперешкодно здійснювати власну діяльність та своєчасно проводити усі грошові розрахунки за своїми зобов'язаннями. Він характеризується розміром засобів підприємства, їх розміщення і джерелами утворення, залежить від виконання матеріально-технічного постачання, виробництва, реалізації та прибутку [2].

Оптимізація фінансового стану є однією з умов успішного розвитку підприємства в майбутньому, а погіршення фінансового стану свідчить про загрозу його можливого банкрутства, як завершального етапу фінансової кризи. Розвиток кризи на

підприємстві – динамічний процес, що характеризується стадією розвитку кризи. Своєчасне виявлення фінансової кризи на дуже ранніх стадіях можливе саме завдяки ефективній фінансовій діагностиці на підприємстві.

Основними завданнями фінансової діагностики на підприємстві є аналіз його фінансового стану з метою налагодження роботи всіх складових елементів системи та способів їх реалізації. Задачі діагностики фінансового стану тісно переплітаються з двома іншими задачами – аналізом першопричин та прогнозом.

Можна виділити наступні види діагностики фінансового стану підприємства (рис.).

Рис. Класифікація видів фінансової діагностики на підприємстві [3]

Фінансова діагностика ключових елементів фінансового стану підприємства передбачає ідентифікацію, своєчасне виявлення та усунення основних симптомів ускладнень або можливості їх виникнення безпосередньо у фінансових відносинах підприємства, певній складовій виробничо-господарських факторів, структурі фінансових ресурсів. Фінансова діагностика дозволяє дати відповіді на ряд запитань: щодо ступеня кредитоспроможності та здатності підприємства зберегти свою спроможність платити за боргами, щодо траєкторії розвитку фірми протягом усього періоду кредитування з урахуванням його фінансового стану, щодо наявності фінансового потенціалу для підтримання платоспроможності тощо.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що система фінансової діагностики на підприємстві є одним з ключових процесів, який дозволяє максимально своєчасно визначити основні проблеми на підприємстві завдяки проведенню глибокого моніторингу зовнішнього і внутрішнього його середовища.

-
1. Азарова А. О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2012. 172 с.
 2. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія. Х.: Вид. дім «ІНЖЕК», 2013. 144 с.
 3. Рижиков В. С. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навч. посібник. К.: Центр навчальної л-ри, 2014. 400 с.

З. Б. Живко,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ГАРАНТОВАНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ

Особливо велика роль держави у двох найважливіших сферах формування людського капіталу – в освіті та охороні здоров'я. В руках держави, через економічне стимулювання

змінити ставлення до розвитку людського капіталу приватних підприємств, адже вони можуть стати найефективнішими виробниками цього капіталу через підготовку фахівців, що відповідають перспективним способам виробництва. Необхідна також державна підтримка тих підприємств і організацій, які забезпечують соціальний ефект на державному рівні: підвищення рівня культури, моральності, творчого потенціалу та активності. Саме тому актуальним стало питання про базовий дохід. Тим паче, що соціальна політика України об'єднує в собі цілий комплекс соціальних проблем (рис.).

Рис. Проблематика соціальної політики України та її альтернатива

Як бачимо з рис., альтернативою типовим заходам вирішення проблематики в соціальній політиці вважається впровадження гарантованого базового доходу, який обговорюється не лише в нашій країні, але й по всьому світі. Звичайно питання впровадження концепції гарантованого (базового) доходу (guaranteed minimum income, bedingungsloses Grundeinkommen) є дискусійною, викликає більше запитань ніж відповідей, має свої переваги та недоліки. Деякі політики називають цю концепцію утопічною, проте вона має право на існування. Перш за все зупинимось на понятті «гарантований базовий дохід» (табл. 1).

Таблиця 1

Поняття базовий дохід

№ з/п	Автор	Зміст моделей
1	Франц Хьорман (<i>Franz Hörmann</i>) [1]	вважав необхідним безумовний дохід населення у формі мінімального набору товарів та послуг.
2	Томас Пейн (<i>Thomas Paine</i>) [2]	запропонував систему державних виплат основного доходу всім особам, старшим 21 року. Кожен громадянин має право регулярно отримувати частку загального державного доходу.
3	Кліффорд Дуглас (<i>Clifford Douglas</i>) [3]	кожному громадянину належить частка національного багатства, так званий соціальний кредит. Зміст – позбавлення працівників існуючої системи невідповідності тижневої загальної вартості заробітних плат, премій та дивідендів, вартості вироблених товарів.
4	Гончарова С. Ю., Гончаров А. Б. [4]	Безумовний гарантований дохід – це соціальна концепція, згідно з якою кожному члену суспільства регулярно надається певна фіксована виплата, що фінансується державою (або іншим інститутом) для усіх без винятку, незалежно від рівня доходу, соціального статусу, наявності або відсутності роботи та бажання працювати.
5	Пищуліна О. [5]	Безумовний дохід – це форма стимулювання економіки та соціальної допомоги громадянам, у межах якої кожен повнолітній громадянин щомісяця отримує фіксовану не оподатковану грошову суму, незалежно від стану його працевлаштування

Сьогодні кількість прихильників концепції гарантованого базового доходу стрімко збільшується. Причиною є той факт, що зі зміцненням новітніх тенденцій у сучасному світі ефективність сформованої «традиційної» системи соціального регулювання поставлено під сумнів [5]. Хоча ідея безумовного базового доходу не є новою, вона була запропонована ще в 1795 році філософом Т. Пейном.

Як результат, прихильники концепції гарантованого базового доходу стверджують, що практика застосування гарантованого доходу буде більш ефективною, зокрема для подолання бідності, порівняно з вибірковими пільгами, які гарантує сучасна система соціального захисту.

Проведемо аналіз переваг та недоліків концепції гарантованого базового доходу (табл. 2).

Таблиця 2

Переваги та недоліки концепції гарантованого базового доходу

№ з/п	Переваги	Недоліки	
1	вигоду отримують переважно малозабезпечені. Наразі в багатьох країнах є таке поняття як «пастка доходів». Суть у тому, що людині, яка живе за рахунок різних допомог, часто не вигідно працювати за невелику заробітну плату – допомога в такому разі скасовується, і як наслідок – людина отримує менше грошей. У випадку, якщо людина матиме безумовний дохід будь-який, навіть	Головна соціальна проблема полягає в тому, що система гарантованого доходу створює умови, за яких соціально вразливі категорії – інваліди, люди похилого віку, хронічно хворі – залишаються наодинці зі своїми проблемами. Суспільство перестає звертати увагу на пробле-	Найбільш вразливою концепція безумовного доходу виглядає з економічної точки зору. Очевидно, що чим більше учасників залучено до економічного обміну, тим процес стає складнішим. Якщо навіть спрощено розглядати схему гарантованого доходу як від’ємного податку, то будь-яка

	дуже малий дохід збільшує доходи людини, і їй стає вигідно працювати, наприклад, неповний робочий час або виконувати будь-які тимчасові роботи.	ми таких соціальних груп.	кількість грошей, вилучена з виробництва, зменшує або споживання, що відбувалося за рахунок цих грошей, або інвестиції, які могли б бути здійснені за цей рахунок.
2	гарантований дохід дає змогу вирішити питання т.зв. технологічного безробіття – коли внаслідок розвитку технологій та автоматизації скорочується кількість робочих місць. Надлишки робочої сили з часом збільшуватимуться. Збільшення періоду безробіття, своєю чергою, пов'язували з відсутністю негайної необхідності пошуку роботи і з можливістю більш тривалого пошуку підходящої роботи. А працівники, які свідомо ставляться до пошуку робочого місця, що є позитивом з економічної точки зору.	Безумовний дохід розглядають як переміщення грошей з інвестицій до споживання, то зменшення інвестицій скорочує потенційне створення нових продуктів /сервісів, а особа, яка отримала гроші, має змогу не працювати і не отримувати вигоду. Хоча, слід визнати, що багатство, яке створюється, розподіляється нерівномірно. Безумовний дохід передбачає використання державного капіталу або грошей державного бюджету. Тобто може йтися про скорочення державних інвестицій.	яким чином визначається гарантований безумовний дохід. Якщо він менше за прожитковий мінімум, то люди будуть вимушені шукати роботу з будь-якою заробітною платою. Якщо він буде достатньо високим, як то пропонують «ліві», то існує ризик того, що люди зовсім не будуть працювати. В цьому контексті постає питання – чи не буде підтримувати таким чином держава утриманців? Або, чи не отримає поширення ситуація, коли працюючі люди будуть утримувати непрацюючих. Питання щодо справедливості такого підходу також залишається відкритим.

3	вплив і на вирішення питання працюючих бідних, коли одна людина працює та платить податки, а інша не працює, а лише отримує гроші. Причому рівень життя обох може при цьому бути однаковим. А якщо всі будуть отримувати однаковий базовий дохід, то вибір працювати або ні залишається за людиною. У такому випадку з являється мотивація до праці. Хочеш жити краще – працюй.	Органам державного управління необхідні інвестиції для культурної сфери, соціальної сфери, науки, інфраструктурних проектів, охорони довкілля, різних видів будівництва, забезпечення внутрішньої безпеки і оборони. Витрати на соціальну сферу є одними з найбільших, вони традиційно складають майже п'яту частину бюджетних витрат. Безумовний дохід, з точки зору державного бюджету, передбачає перерозподіл коштів, що спрямовуються на фінансування соціальних програм. Такий перерозподіл може як торкатися, так і не торкатися інших напрямів бюджетних витрат. Запровадження гарантованого базового доходу також може призвести до непередбачуваних наслідків, зокрема збільшення потоку мігрантів, які претендуватимуть на отримання гарантованого доходу. А це навряд чи позитивно вплине на міграційну політику держави.
4	Вигоду мали б ті, хто має іпотечні позики. У такому випадку для всіх безумовний базовий дохід враховується під час оцінки розміру іпотечної позики. Наразі соціальна допомога в якості доходу не розглядається. Концепція безумовного доходу має користь і з точки зору суспільства. На думку прихильників концепції, безумовний дохід допоможе подолати економічну нерівність та підвищити купівельну спроможність громадян.	реалізація такого проекту потребує величезних витрат, а в умовах поточної політичної та економічної ситуації це виглядає малоімовірним. Так, якщо Швейцарія як «банківська столиця світу» зможе це дозволити, то країна з нерозвинутою економікою навряд чи.

	Більш прозорою може стати і система оподаткування.	
5	Вагомим аргументом на підтримку цієї концепції вважають скорочення бюрократії та ліквідацію існуючих інститутів соціальної підтримки . Безумовний дохід об'єднує всі існуючі соціальні дотаційні виплати – мінімальну заробітну плату, фінансову допомогу бідним, допомогу по безробіттю та інші соціальні програми, і як наслідок – скорочує бюрократичні витрати на їх реалізацію. На скороченні державних службовців, зайнятих розподілом усіляких допомог і субсидій, планується економити десятки мільйонів євро на рік.	Не менш актуальним є і питання щодо джерел фінансування , які можуть формуватися завдяки скасуванню неактуальних (за наявності базового доходу) програм (мінімальної заробітної плати, допомоги з безробіття тощо). Джерелами також можуть бути відкрита держемісія, сеньораж (дохід від емісії грошей), природнича рента, екологічні податки. Пропонують фінансувати гарантований дохід за рахунок звичних податків – податку на доходи і на додану вартість, податку з продажів, податок на трансакції банків («податок Робін Гуда» – основна стаття доходів офшорних зон), податок на спадщину тощо. Проте основним джерелом доходу вочевидь має стати підвищення податків, причому таке підвищення може буде суттєвим.
6	Інші вигоди залежать від конкретних параметрів реформи, наприклад, яким чином безумовний дохід буде співвідноситися із системою пенсійного страхування, страхування від безробіття і системою медичного обслуговування тощо.	Запровадження безумовного основного доходу неминуче зумовить суттєві зміни в податковій системі та організації соціального забезпечення. Але, на думку прихильників, перетворення неможливо здійснювати поступово, а усічена модель втрачає більшу частину початкових ідей.

Загалом механізми впровадження гарантованого доходу досліджуються на рівні соціальних експериментальних проєктів [4–6].

Щодо запровадження безумовного гарантованого доходу, вважаю, що це скоріше є не боротьба з бідністю. Його мета – зменшити бюрократію та стимулювати людей для активного пошуку роботи.

Нові альтернативні підходи до соціального захисту можуть призвести до створення нового типу суспільства, де людина матиме змогу вільно обирати між роботою та неоплачуваною соціальною діяльністю. Але питання щодо механізмів вирішення цих проблем все ще залишається відкритим, бо економіка країни має бути розвиненою і багато мінусів, які заперечують можливість його застосування в умовах сьогодення.

І знову ж таки без опіки держави наодинці зі своїми проблемами залишаться інваліди, зростуть податки, податковий тягар впаде на плечі працюючого середнього класу тощо.

1. Безусловный основной доход. URL: <http://www.wikiwand.com/ua>.

2. Paine T. Agrarian Justice. URL: https://schalkenbachorg/library/henry-george/grundskyld/pdf/p_agrarian-justice.pdf.

3. Social Credit Theory. The C. H. Douglas Institute. URL: <http://www.socred.org>.

4. Гончарова С. Ю., Гончаров А. Б. Соціальна концепція гарантованого (базового) доходу населення. *БізнесІнформ*. 2016. № 4. С. 138–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_4_22

5. Безумовний базовий дохід. Утопія або реальний спосіб боротьби з бідністю? [ред. Uteka.ua]. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-bezuslovnyj-bazovyj-doxod-utopiya-ili-realnyj-sposob-borby-s-bednostyu>

6. Пищуліна О. Економічна модель «безумовного базового доходу»: нова соціальна альтернатива. *Сайт Центру Разумкова*. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1456388199_file.pdf

Н. В. Зачосова,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та економічної безпеки
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО ТА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

Проблеми оперативного та стратегічного управління економічною фінансовою безпекою знайшли відображення у працях таких вітчизняних дослідників, як З. Б. Живко [1], Т. О. Меліхова, Ю. М. Герасименко [2], Д. М. Куценко [3], І. В. Горячківська, А. О. Коваленко [4]. Водночас, доцільно систематизувати здобутки тих, хто зацікавлений у вирішенні проблем сучасного безпекознавства.

Для дослідження особливостей побудови механізму управління фінансовою складовою системи економічної безпеки національної економіки доцільно використати системно-процесний підхід.

У межах цього підходу, під управлінням будемо розуміти процес застосування системи дій щодо формування, ресурсного забезпечення механізму убезпечення процесу задоволення фінансових інтересів держави, населення та суб'єктів господарської діяльності від впливу наявних і потенційних, внутрішніх і зовнішніх загроз.

Об'єктом управління виступає фінансова безпека як елемент системи публічного управління та адміністрування на державному рівні, управління якою є одним із процесів, що реалізуються у цій системі.

Реалізація управлінських функцій має здійснюватися через механізм управління фінансовою безпекою, розробка якого із урахуванням специфіки поточного стану та тенденцій розвитку економіки України порівняно з іншими країнами

світу і зважаючи на велику кількість загроз, що її супроводжують, є важливим науковим і прикладним завданням на початку 2020 року.

Набір оперативних дій щодо управління фінансовою складовою системи економічної безпеки національної економіки може мати такі складові:

- виявлення причин виникнення ризиків і загроз; формування каталогів і карт ризиків для стану фінансової безпеки;
- прогнозування (форсайт) негативної дії загроз;
- проведення оцінювання поточного рівня фінансової безпеки,
- попередження негативного впливу різного роду загроз на стан фінансової безпеки через прийняття управлінських рішень;
- оцінювання рівня ефективності вжитих управлінських заходів.

Стратегічне управління фінансовою безпекою має включати заходи, проведення яких сприятиме стабілізації стану безпеки кожної із названих складових. Реалізацію фінансових інтересів у кожній із підсистем фінансової безпеки має бути покладено в основу розробки стратегічних імперативів управління фінансовою складовою економічної безпеки національної економіки та пріоритетів розвитку системи фінансової безпеки держави.

Наприклад, можна запропонувати такі стратегічні пріоритети безпеки орієнтованого управління у напрямі розвитку фінансового ринку України:

- активізація процесу підвищення рівня фінансової грамотності населення через систему закладів вищої освіти;
- формування резерву топ-менеджменту для роботи у фінансових установах (зокрема, у системних банках, державних страхових компаніях, найбільших інвестиційних фондах і компаніях з управління активами, тощо) шляхом організації навчання у спеціалізованих підрозділах закладів вищої освіти;
- підвищення вимог до рівня транспарентності фінансових установ; її періодичне оцінювання та оприлюднення

рейтингів інформаційної прозорості професійних учасників фінансового ринку;

- періодичний моніторинг стану економічної безпеки фінансових установ та оцінювання рівня банківської безпеки та безпеки небанківського фінансового сектору; це завдання може бути покладено на одного із національних регуляторів фінансового ринку (Національний банк України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, або на єдиний мегарегулятор фінансового ринку у випадку підтримання на державному рівні ідеї його створення чи на дві регуляторні інституції у випадку переходу на модель Split);

- перехід до дистанційного онлайн обслуговування, що легше піддається моніторингу з боку владних структур;

- встановлення обмежень на ціни на окремі фінансові продукти та послуги;

- формування інформаційного та документального забезпечення процесу оцінювання рівня економічної безпеки на мікро та макорівнях.

Комплексне управління фінансовою безпекою соціально-економічних систем різного рівня організації має поєднувати особливості стратегічного та операційного менеджменту та враховувати інтереси усіх зацікавлених у стані фінансової безпеки об'єкта управління сторін.

1. Живко З. Б. Фінансовий моніторинг підприємства: проблеми, безпека і специфіка діяльності. *Фінанси України*. 2010. № 11. С. 93–100.

2. Меліхова Т. О., Герасименко Ю. М. Розробка програми аудиту надходження основних засобів для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства. 2018. № 24. С. 46–53.

3. Куценко Д. М. Засади державного регулювання фінансової безпеки країни. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки*. 2017. № 2(2). С. 63–74.

4. Горячківська І. В., Коваленко А. О. Регулювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання як засіб мінімізації загроз фінансовій безпеці держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 101–105.

І. Б. Камінська,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування
(Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу)

СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах господарювання XXI століття відбувається інтенсивний перегляд стратегій і пріоритетів в управлінні підприємствами. Одним із основних факторів успіху в бізнесі, управлінні та й у повсякденному житті є швидкість та якість прийнятих рішень [1, с. 190]. При цьому кількість факторів, які необхідно враховувати у процесі прийняття рішень постійно зростає. Ефективність роботи управлінської ланки залежить від якісного використання інформаційних потоків, на основі яких приймаються рішення. Виокремлення з них релевантної інформації, вибір методологічної бази для її аналізу, розробка різних сценаріїв розвитку діяльності і вибір оптимального з них – основні завдання, які сьогодні стоять перед управлінцем. Тому на підприємстві виникає потреба у формуванні системи підтримки прийняття рішень [2, с. 108].

Система підтримки прийняття рішень (СППР) – це сукупність процедур по обробці даних та суджень, що допомагають керівникам підприємств у прийнятті рішень, заснованих на використанні моделей. На сьогодні немає загальноприйнятого визначення СППР, оскільки конструкція СППР суттєво залежить від типу задач, для розв'язання яких вона розробляється, доступних даних, інформації та знань, а також від користувачів системи. Кожне підприємство самостійно розробляє СППР відповідно до своїх потреб і вимог.

Проте, можна навести певні характеристики, притаманні всім СППР:

- СППР використовує і дані, і моделі;

- СППР призначені для допомоги менеджерам під час прийняття рішень для слабоструктурованих та неструктурованих задач;

- вони підтримують, а не замінюють, прийняття рішень менеджерами;

- мета СППР – підняття ефективності рішень.

В класичному розумінні СППР є інформаційною системою, котра містить такі компоненти: інтерфейс користувача, систему керування базами даних, систему керування базами моделей, систему керування повідомленнями.

У рамках СППР реалізуються можливості удосконалення рішень, що полягають у:

- створенні умов для прийняття оптимальних рішень з урахуванням часових та економічних лімітів і обмежень;

- зростанні продуктивності праці децидентів, що виражається здатністю прийняття оптимальних рішень за короткий термін;

- розширенні арсеналу інструментальних засобів прийняття рішень, зокрема, щодо можливостей формування нових баз знань за допомогою аналізу і розпізнавання образів;

- полегшенні і прискоренні виконання етапів прийняття рішень;

- впорядкуванні та удосконаленні можливих шляхів розв'язування проблем, неструктурованих або слабоструктурованих задач;

- підвищенні компетентності децидентів щодо управління економічними процесами через доповнення людського інтелекту можливостями СППР [2, с. 110].

СППР використовується для підтримки різних видів діяльності в процесі прийняття рішень: вибору загальної стратегії дій, визначення спеціальних завдань, делегування відповідальності, оцінювання результатів, ініціювання змін.

СППР відрізняється від інформаційних систем менеджменту наявністю інтерактивних програм та бази моделей. СППР може містити різні типи моделей (регресійний аналіз,

аналіз змінних величин і експоненціальний розподіл, цінкові моделі, вартісний аналіз тощо). База моделей СППР містить оптимізаційні і неоптимізаційні моделі.

До оптимізаційних моделей належать моделі математичного програмування – лінійного (розподіл ресурсів, оптимальне планування, аналіз сітьових графіків, транспортна задача), нелінійного, динамічного; моделі обліку; моделі аналізу цінних паперів для визначення інвестиційної стратегії тощо.

До неоптимізаційних належать статистичні моделі (лінійний і нелінійний аналіз регресій); методи прогнозування (аналізу) часових рядів; альтернативні методи моделювання (наприклад, машинна імітація) тощо [3, с. 13–14].

Актуальною тенденцією є поєднання різних методів для усебічної оцінки показників ризику. Але поєднання декількох методів породжує проблему оцінювання ваги результатів кожного з них під час прийняття єдиного управлінського рішення [4, с. 11]

Системний аналіз на базі СППР дозволяє вирішити цю проблему і впорядкувати та удосконалити можливі варіанти розв'язання поставлених завдань.

1. Верес О. М. Види архітектури систем підтримки прийняття рішень. Комп'ютерні системи проектування. *Теорія і практика*. 2010. С. 190–197.

2. Камінська І. Б. Управління витратами на працівників з використанням системи підтримки прийняття рішень. *Науковий вісник Херсонського держ. університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 9. Ч. 7. С. 108–111.

3. Начовна Д. А., Мартиненко А. А. Система підтримки прийняття рішень для процесу обробки ризиків. *Інформаційні технології. Безпека та зв'язок: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 3 квітня 2014 р.)*. 2014. С. 12–14.

4. Баранов А. Ю., Катренко А. В. Проблеми та напрями проектування СППР з управління фінансовими ризиками. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*. 2010. № 689. С. 3–11.

А. О. Коваленко,
здобувач наукового ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри менеджменту та економічної безпеки
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

КАДРОВА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ: АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ Й АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

Кадрова політика може стати дієвим інструментом забезпечення фінансово-економічної безпеки сучасних підприємств. Нині цей інструмент використовується для організації роботи з персоналом.

Кадрова політика фіксує аспекти найму персоналу, його навчання, адаптації, звільнення, тощо. Однак, сфера її використання у поточній діяльності суб'єктів господарювання може бути більш широкою. Зокрема, усе частіше в науковій літературі дослідниками проблем безпекознавства піднімаються питання забезпечення кадрової або інтелектуально-кадрової безпеки підприємств [1–3].

Вважаємо, що в умовах перенасичення управлінською інформацією, яка надходить із різних, часто нерелевантних джерел, ускладнення систем документообігу, недоцільно розробляти нові форми документів для забезпечення функціонування систем протидії кадровим загрозам і ризикам. Цю функцію можна покласти на кадрову політику підприємства за умови незначної трансформації її цілей та завдань у бік безпеки орієнтованого управління суб'єктом господарської діяльності.

Традиційно, до переліку основних цілей кадрової політики належать: конкретизація стратегії управління персоналом у короткостроковій і довгостроковій перспективах, форму-

вання ідеології роботи з персоналом, вибір моделі управління трудовими ресурсами, визначення підходів до адаптації і навчання працівників, визначення шляхів формування кадрового резерву та розвитку кадрового потенціалу.

В умовах необхідності збільшення інструментарію внутрішньої протидії кадровим загрозам і ризикам системі фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання, виникає необхідність у трансформації кадрової політики з тим, аби визначити у цьому документі джерела виникнення небезпек, пов'язаних із персоналом, і шляхи запобігання їх негативному впливу на результати фінансово-господарської діяльності підприємств і цілісність їх матеріальних і нематеріальних активів.

З огляду на наведені вище факти, окремі складові кадрової політики мають бути орієнтовані на використання сучасних методів забезпечення надійності персоналу. В першу чергу пропонується визначити ряд заходів для протидії плинності кадрів, оскільки саме звільнення працівників із різних причин стає джерелом витоку інформації про фінансово-господарську, маркетингову, інвестиційну, інноваційну діяльність підприємств, розкриття корпоративних таємниць і персональних даних.

Кваліфіковані кадри переходять на роботу до інших компаній у індустрії, і ресурси, витрачені на їх підготовку, адаптацію, професійне зростання, виявляються витратами на користь конкурентних організацій. Якщо компанію залишає визнаний у колективі лідер, або ключовий менеджер, це може призвести до масових звільнень і необхідності тотальної реорганізації бізнесу.

Якщо звільняється важлива особа, задіяна у виробничому процесі, технолог, розробник бренду, професійний маркетолог, тощо, це може коштувати підприємству втрати конкурентних переваг і отримання великих фінансових і репутаційних збитків.

Тому кадрова політика у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки має містити перелік заходів, спрямова-

них на збереження кадрового ресурсу, а також визначати алгоритм дій, які належить вжити у випадку звільнення працівників із окремих системотворчих посад.

Зокрема, пропонується провести перемовини з працівником, який звільняється, виявити можливості для зміни його рішення на користь компанії.

Зміна місця роботи – це завжди психологічно складний момент, тому варто започаткувати службу психологічної допомоги як для адаптації нових працівників, так і для тих, хто залишає підприємство з тих або інших причин.

Цікавим аспектом безпеки орієнтованої кадрової політики є налагодження подальшої співпраці з особами, що мають залишити посаду у зв'язку із досягненням пенсійного віку. Таким людям важко адаптуватись до зміни стилю життя, тому доцільно періодично залучати їх до консультаційної роботи на підприємстві.

Така форма партнерства з колишніми працівниками дозволить економити фінансові ресурси суб'єкта господарювання на оплату праці менторів і коучів, що залучаються до адаптації працівників до нових умов трудової діяльності. Така політика фірми демонструватиме молодим співробітникам турботу компанії про працівників в цілому, що позитивно вплине на рівень лояльності персоналу та підвищить рівень кадрової безпеки.

1. Зачосова Н. В. Кадровий менеджмент у системі економічної та фінансової безпеки комерційного банку. *Сучасна економіка*. 2011. № 5. С. 14–25.

2. Зачосова Н. В. Напрями забезпечення надійності персоналу та кадрової безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 21. С. 82–86.

3. Герасименко О. М. Моделювання системи забезпечення кадрової безпеки суб'єкта господарювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 2. С. 118–124.

4. Занора В. О. Управління кадровим потенціалом підприємства: практичні аспекти відбору працівників. *Інтегровані бізнес-структури: моделі, процеси, технології*. 2016. № 11. С. 110–112.

О. В. Коваль,
здобувач наукового ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри менеджменту та економічної безпеки
*(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)*

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У закордонних практиках менеджменту в контексті різних видів економічної діяльності суб'єктів господарювання важлива роль відводиться стратегічному управлінню. Вітчизняні компанії часто нехтують цим напрямом менеджменту, віддаючи перевагу ситуативному управлінню. Посприяла цьому і зміна парадигми планової економіки на економіку ринкову, а перехід до цифрової поведінкової економічної моделі зробив завдання передбачення майбутніх господарських подій та планування їх проходження надзвичайно важкою для вирішення управлінською задачею. Тому в умовах обмеженості ресурсів, українські підприємства, їх власники та топ-менеджмент сприймають стратегічне управління економічною безпекою як бажане, однак необов'язкове, в той час як дослідники проблем безпекознавства переконливо доводять помилковість такого підходу [1; 2].

Універсальні рекомендації щодо стратегічного управління економічною безпекою або її фінансовою складовою можна давати, якщо мова йде про державну політику забезпечення захисту ресурсів соціально-економічної системи. Зокрема, пропозиції, які надає Н. В. Зачосова щодо формування стратегії фінансової безпеки України для потреб забезпечення економічної безпеки національної економіки [3] доцільно використовувати на державному рівні та брати до уваги при розробці стратегічних документів визначення векторів безпеки орієнтованої господарської діяльності бізнес-структур [4]. Однак, для

останніх змістове наповнення таких стратегій у значній мірі буде залежати від виду економічної діяльності, розмірів, форми власності підприємства.

Беручи до уваги ті економічні умови, у яких провадять діяльність вітчизняні суб'єкти господарювання, цільові орієнтири стратегічного управління їх економічною безпекою мають базуватись на таких принципах:

- орієнтація діяльності підприємства не на максимізацію прибутку за будь-яку ціну, а на збереження ринкових позицій і конкурентних переваг;

- переорієнтація процесів кадрової роботи від пошуку персоналу до збереження кадрового складу, його оптимізації, розвитку кадрового потенціалу та формування кадрового резерву;

- управління економічною безпекою як цілісним проектом по забезпеченню високого рівня захисту активів суб'єктів господарювання від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз і ризиків (підтримуємо ідею проектного управління системою економічної безпеки, яку розвиває у своїх дослідженнях В.О. Занора з урахуванням стратегічних особливостей реалізації такого підходу);

- комплексне охоплення усіх видів господарської діяльності підприємства, зокрема, ідентифікація притаманних їм ризиків і проноз витрат, необхідних для компенсації їх наслідків або протидії їм;

- досягнення балансу інтересів різних категорій стейкхолдерів, у тому числі власників підприємства, його інвесторів, кредиторів, працівників, тощо, а також публічних інтересів і в окремих випадках – національних інтересів (якщо суб'єкт господарювання входить до переліку об'єктів критичної інфраструктури або до об'єктів стратегічного значення для економічної або національної безпеки держави) без суттєвого ризику втрати матеріальних або нематеріальних активів;

- утримання клієнтів через впізнаваний бренд, високий рівень ділової репутації, якісне обслуговування і надання додаткових послуг.

Нова парадигма розвитку підприємницької діяльності повинна базуватись на забезпеченні економічної безпеки суб'єкта господарювання у довгостроковій перспективі, а не на спекулятивному отриманні великих прибутків впродовж короткого проміжку часу.

Практика отримання помірною прибутку при допустимому рівні ризику притаманна для європейського бізнесу, а тому в умовах інтеграції України до ЄС доцільно досліджувати та впроваджувати економічні традиції, що довели свою ефективність у розвинутих країнах Європи.

Дійсно, невисокі прибутки у першу чергу малого і сімейного бізнесу, що подекуди має кількавікову історію, можна рекомендувати у сучасних реаліях вітчизняної економіки, відновлення та розвиток якої мають ґрунтуватися на стабілізації стану середнього бізнесу.

Менеджменту сучасних підприємств варто терміново почати роботу над стратегіями виживання у світі глобальної економіки, і їх важливим розділом, або навіть окремим самостійним документом, має стати стратегія управління системою економічної безпеки.

1. Zhyvko Z. B., Cherevko O. V., Zachosova N. V., Balynska O. M. The need of the balance of risks and protection of stakeholders interests in strategic management of financial and economic security of business entities. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol 4. № 31. Pp. 137–144.

2. Занора В. О., Данченко О. Б., Поскрипко Ю. А. Стратегічне управління у сфері фінансово-економічної безпеки: методичні положення щодо забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2016. № 6. С. 112–116.

3. Зачосова Н. В. Формування стратегії фінансової безпеки України для потреб забезпечення економічної безпеки національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 26. С. 58–62.

4. Зачосова Н. В. Основи формування державної стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки учасників фінансового ринку в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 37. С. 23–28.

5. Занора В. О., Сільченко Б. І. Управління системою економічної безпеки підприємства на основі проектного підходу. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. № 5 (11). С. 130–133.

Г. В. Козаченко,
доктор економічних наук, професор,
завідуюча кафедрою фінансового права
та фіскального адміністрування
(Національна академія внутрішніх справ)

МОНІТОРИНГ ЗАГРОЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ПОЗИЦІЙ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ

Наразі в економічній безпекології макро-, мезо- та мікрорівня ключові позиції посідає захисний підхід. Його імперативними поняттями у поясненні феномена економічної безпеки підприємства є поняття «загроза», «захист» та «захищеність». Незважаючи на визнану імперативність цих понять, їхній зміст визначено у дуже загальному вигляді, через що сьогодні спостерігається незавершеність методології захисного підходу.

Вихідним поняттям захисного підходу є поняття «загроза».

Загрозу діяльності підприємства доцільно розглядати як процеси та явища, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства, поведінка суб'єктів зовнішнього середовища, що можуть за наявності деяких умов негативно вплинути на діяльність підприємства. Їхній негативний вплив виявляється у неминучому виникненні в діяльності підприємства змін негативного характеру.

Зміни негативного характеру в діяльності підприємства численні, наприклад, погіршення ринкової позиції підприємства через зменшення обсягів реалізації продукції, яке може бути зумовлений витісненням підприємства конкурентами, зменшення поставок сировини та матеріалів постачальниками та ін. причинами; зменшення прибутку підприємства через збільшення витрат на виробництво та реалізацію продукцію або зменшення обсягів реалізації продукції; відтік з різних причин з підприємства кваліфікованих кадрів; погіршення

умов підприємницької діяльності, які створює держава (наприклад, підвищення ставки податку на прибуток або введення нових податків).

Самі по собі процеси та явища, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства, поведінка суб'єктів зовнішнього середовища за характером індивідуальні, вони перетворюються на загрозу лише за певних умов, що мають місце діяльності підприємства.

Умови, за наявності яких процеси та явища у зовнішньому та внутрішньому середовищі, функціонування сторонніх стосовно підприємства об'єктів, дії суб'єктів можуть негативно вплинути на діяльність підприємства [1].

Виходячи з наданого визначення змісту поняття «загроза», розроблено алгоритм моніторингу загроз діяльності підприємства, який має здійснюватися у режимі не лише поточного часу, а й на стратегічному рівні.

Першим елементом моніторингу загроз діяльності підприємства є постійно здійснюваний аналіз процесів та явищ, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства, поведінки суб'єктів зовнішнього середовища.

Другий елемент моніторингу передбачає виявлення в діяльності підприємства тих умов, за яких процеси та явища, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства, поведінка суб'єктів зовнішнього середовища набувають персоніфікованого характеру, тобто перетворюють індивідуальні за характером процеси та явища у зовнішньому та внутрішньому середовищі на загрозу діяльності підприємства.

Третій елемент моніторингу передбачає виявлення характеру загрози, за яким вона може бути потенційною, реальною або такою, що вже почала реалізовуватися.

Будь-яка загроза діяльності підприємства не виникає зникає, раптом, несподівано. Вона виникає (зароджується) і розвивається, тобто є процесом, що має початок і завершення. Тобто йдеться не про одномоментну подію, а про деяку зміну

станів у впливі процесів і явищ у зовнішньому та внутрішньому середовищі на діяльність підприємства, про трансформацію з певних причин характеру їхнього впливу – від індиферентного до персоніфікованого. Тому четвертим елементом моніторингу є аналіз розвитку загрози діяльності підприємства.

Розвиток загрози діяльності підприємства – це виникнення за наявності відповідних умов в індиферентних стосовно підприємства процесів та явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства або індиферентній поведінці суб'єктів зовнішнього середовища адресної спроби спричинити зміни в діяльності підприємства.

Розвиток загрози діяльності підприємства як процес складається з кількох етапів: актуалізації, активізації та реалізації.

Актуалізація загрози діяльності підприємства означає, що в діяльності підприємства є, хоча і нечітко виражені, або формуються ті умови, за яких процеси та явища у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства, дії суб'єктів зовнішнього середовища можуть спричинити зміни негативного характеру.

Активізація загрози діяльності підприємства означає, що в діяльності підприємства яскраво виражені умови, за яких суттєво зростає ймовірність виникнення змін негативного характеру під впливом процесів та явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства або дій суб'єктів зовнішнього середовища.

Реалізація загрози діяльності підприємства означає, що в діяльності підприємства під впливом процесів та явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства, дій суб'єктів зовнішнього середовища розпочалися зміни негативного характеру.

Якщо підприємство виявилось неготовим реагувати на них або не має відповідних ресурсів, то такі зміни спричинять йому значну шкоду. На виправлення ситуації потребуються ресурси та час (іноді дуже значні). Причому навіть наявність ресурсів та активна безпекозабезпечувальна діяльність

підприємства далеко не завжди дозволяють подолати негативні зміни та їхні наслідки, а у низці випадків виправити ситуацію навіть неможливо.

Про початок кожного з етапів розвитку загрози свідчать певні ознаки. Тому у безпекозабезпечувальній діяльності підприємства важливо знати ці ознаки, відстежувати їхню появу і своєчасно здійснювати ті дії, які можуть уповільнити розвиток загрози і в такий спосіб відтермінувати її реалізацію, що надає змогу або усунути загрозу, або зменшити масштаб її реалізації та, відповідно, наслідки реалізації.

Розвиток загрози діяльності підприємства є процесом, в якому відбувається поступова зміна етапів. Актуалізація, активізація та реалізація загрози діяльності підприємства як етапи процесу відбуваються послідовно: завершення актуалізації загрози є початком її активізації, а реалізація загрози починається після закінчення її активізації. Реалізація більшості загроз діяльності підприємства в більшості випадків не означає припинення його діяльності (за винятком ситуації з ефектом резонансу, в якій одночасно реалізується значна кількість загроз з дуже серйозними наслідками), а лише виникнення складнощів в ній.

Начебто аналіз розвитку загрози діяльності підприємства не становить на перший погляд значних складнощів, тим більш, що з цією метою доцільно застосувати відомий інструментарій – S-подібну криву. Таке твердження є вірним, якщо досліджувати розвиток однієї або двох-трьох загроз. Проте діяльності підприємства у наш динамічний час загрожує значно більша кількість загроз.

Причому, сьогодні підприємство індиферентно до певних процесів або явищ у зовнішньому та внутрішньому середовищі завдяки наявності певних умов, то вже завтра такі умови можуть з'явитися, через що ці процеси або явища почнуть перетворюватися на загрози. Тому аналіз умов в діяльності підприємства, що перетворюють індиферентні процеси та явища у зовнішньому та внутрішньому середовищі на загрози діяльності підприємства, також доцільно проводити з використанням

процесного підходу та такого його інструменту як S-подібна крива.

Таким чином, моніторинг загроз має стати невід'ємною складовою безпекозабезпечувальної діяльності підприємства, для здійснення якої має створюватися відповідний структурний підрозділ або виділятися окрема посадова особа. Недоцільно розпотрошувати моніторинг загроз між структурними підрозділами підприємства або залишати його напризволяще, не закріпивши у посадових обов'язках певної посадової особи.

1. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С. Загроза діяльності підприємства як імперативне поняття економічної безпекології мікрорівня. *Вчені записки Університету «КРОК»*: зб. наукових праць. 2019. № 1 (53). С. 161-170.

І. С. Козій,

старший викладач кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ

У сьогоdnішньому контексті легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, є злочином багатоступеневим і передбачає систему багатьох фінансових операцій, розроблених для покриття основного джерела доходів, одержаних злочинним шляхом. Будь-яка подальша передача коштів відволікає їх від їх первісного незаконного джерела походження і стає практично неможливою внаслідок виявлення «відмивання грошей» у фінансовій системі іншої країни.

Держфінмоніторинг був створений як підрозділ фінансової розвідки-призначений для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Загалом з моменту початку роботи інформаційно-аналітичної системи Держфінмоніторингу надійшло та було

оброблено 37 378 492 повідомлень, щодо фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, з яких протягом 2018 року надійшло 10 006 093, що на 1 961 390 повідомлень більше ніж у 2017 році, та на 3 624 365 порівняно із 2016 роком (рис.).

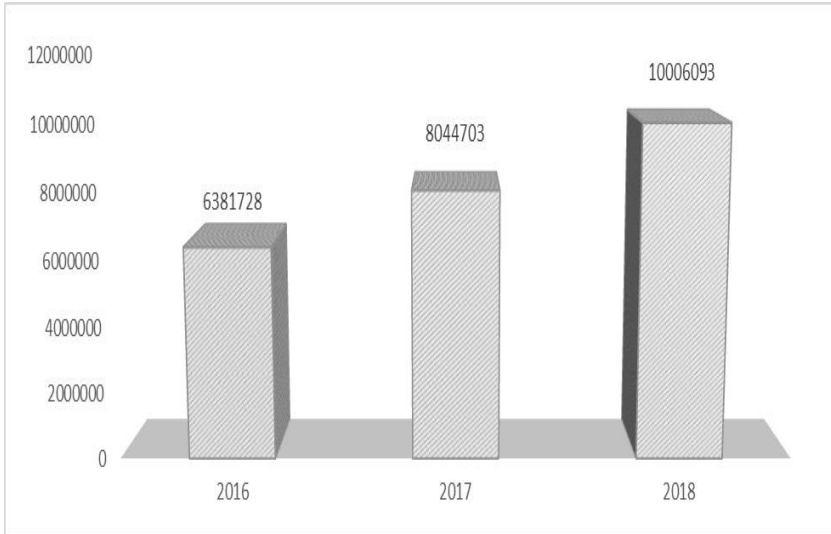

Рис. Загальна динаміка отриманих повідомлень [1]

Розподіл прийнятих на облік повідомлень у розрізі ознак фінансового моніторингу виглядає наступним чином (табл.).

Як видно з таблиці, частка фінансових операцій, що контролюються Держфінмоніторингом, з елементами обов'язкового фінансового моніторингу різко зростає, тоді як частка фінансових операцій з функціями внутрішнього фінансового моніторингу зменшується.

Усі отриманні звіти, які попадають до сховища Держфінмоніторингу розподіляються відповідно до ступеня ризику та піддаються ретельному аналізу стосовно усієї наявної інформації. Результати цього аналізу формують досьє для фінансового розслідування.

**Розподіл прийнятих на облік повідомлень
у розрізі ознак фінансового моніторингу
2016-2018 рр. (%)**

Показники	Роки			Відхилення, %	
	2016	2017	2018	2017 / 2016	2018 / 2017
За ознаками обов'язкового моніторингу	93,76	95,24	96,93	1,48	1,69
За ознаками внутрішнього моніторингу	4,99	3,72	2,55	-1,27	-1,17
За ознаками обов'язкового та внутрішнього моніторингу	1,21	0,91	0,52	-0,3	-0,39
Фінансові операції, що надійшли на запит щодо відстеження	0,04	0,13	0	0,09	-0,13

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» передбачає право Держфінмоніторингу призупиняти фінансові операції. Постанова Державної служби фінансового моніторингу України про рішення щодо припинення фінансових операцій затверджено наказом Міністерства фінансів України.

Загальний строк зупинення фінансових операцій не може перевищувати 30 робочих днів. Відповідно до діючого Порядку Держфінмоніторинг приймає відповідні рішення та доручення про зупинення фінансових операцій:

- про подальше зупинення фінансової операції у випадках
- про зупинення видаткових операцій за рахунками клієнтів (осіб)

– про скасування свого рішення щодо зупинення видаткових операцій щодо зупинення/поновлення СПФМ проведення або забезпечення моніторингу фінансової операції відповідної особи на виконання запиту уповноваженого органу іноземної держави [2].

1. Звіт державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. URL: http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20190411/zvit_2018_ukr.pdf

2. Кузьменко В. В., Маляєв В. Ю. Інформаційна записка. Напрями детінізації економіки України, подолання прихованої зайнятості та отримання заробітної плати у «конвертов». URL: http://www.lir.lg.ua/t_e.doc.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочин шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

4. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2015 № 537. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF>.

І. В. Кондро,

здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри соціальних дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ФОРМА ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Економічний розвиток будь-якої держави можливий за умови дотримання безпекових принципів господарювання та недопущення реалізації потенційних загроз. Ухилення від сплати податків є однією із форм загроз економічній безпеці держави.

Надмірна офшоризація та тінізація національної економіки, імпортозалежність та низька конкурентоспроможність є тими критеріями, які характеризують нинішній стан господарської системи загалом.

Основними причинами популярності офшорних юрисдикцій можна вважати: уникнення оподаткування всередині країни (легальне зниження податкового навантаження); зниження ризиків та спрощення судового захисту своїх інтересів (втеча капіталів внаслідок низького рівня захисту інвестицій/заощаджень); виведення корупційних доходів за межі України.

Загалом офшори є головним інструментом втечі капіталу та ухилення від податків. Виводяться величезні кошти (в середньому з 2011 по 2018 роки з України виводилися кошти в еквіваленті 10,6% ВВП на рік). За підрахунками експертів з використанням методології міжнародної організації Global Financial Integrity, протягом 2011–2018 рр. з України до низькоподаткових юрисдикцій було виведено близько 113 млрд USD [3].

Набір інструментів уникнення податків в Україні включає:

1) контрабанду: маніпуляції з митною вартістю товарів; перерваний транзит; пряма контрабанда;

2) розкрадання податку на додану вартість (ПДВ): незаконне відшкодування з бюджету при експорті; фіктивне підприємництво, зокрема «карусельні» схеми;

3) контрафакт;

4) переміщення прибутку до «податкових гаваней» («офшорів»);

5) викривлення бази оподаткування (приховування обсягів продажу); зловживання податковими пільгами та преференціями;

6) неофіційне підприємництво та індивідуальна економічна діяльність без реєстрації [2].

За даними експертів Інституту соціально-економічної трансформації в Україні впродовж останніх кількох років

найбільші втрати державного бюджету відбуваються через офшорні схеми та сірий імпорт/контрабанду.

Так, від реалізації офшорних схем держава недоотримує 50–65 млрд грн, через контрабандні поставник та сірий експорт – 25–70 млрд грн.

До інших схем ухилення від сплати податків відносять:

- роботу конвертаційних центрів (ненадходження до бюджету становлять близько 12–15 млрд грн);
- афери з відшкодуванням ПДВ (втрати – 10–12 млрд гривень);
- ввезення контрафактної продукції (10 млрд грн);
- оформлення штатних працівників як індивідуальних підприємців (2,5–5 млрд грн);
- виведення прибутку через псевдопідприємництво фізичних осіб (0,7–3 млрд грн);
- заниження реального обсягу реалізованої продукції шляхом використання спрощеної системи оподаткування (1–1,5 млрд грн).

Сума загальних втрат бюджету перевищує 180 млрд гривень [1].

Варто наголосити, що зловживання в сфері оподаткування стосуються крупного бізнесу, який має «політичний імунітет». Поряд із цим існують також дрібні схеми ухилення від податків, якими зловживає малий та середній бізнес. Відповідно, масштаби цих зловживань значно менші через незначні обороти. Наприклад, оборот підприємців на спрощеній системі складає лише 7% сумарного обороту всіх підприємств.

Поширеним способом ухилення від сплати податків та зборів при імпорті шляхом заниження об'єкту оподаткування, є заниження ввізної (митної) вартості імпортованого товару (продукції).

При цьому, як правило, здійснюється фальсифікація документів, найчастіше – вантажних митних декларацій та рахунків-фактур.

Також фальсифікуються інші документи (довідки, додатки до контрактів тощо). Часто використовуються реквізити

фіктивних фірм у режимі тимчасового ввезення підакцизних товарів.

Після ввезення підакцизних товарів (продукції), які перебувають під митним контролем зникають.

При імпорті широко використовується практика укладення фіктивних угод, як з метою незаконного використання податкових пільг, так і для маскуванню реально здійснених розрахунків із справжніми постачальниками та приховування джерел походження товарно-матеріальних цінностей. Фальсифікація договорів на переробку давальницької сировини нерезидентами є одним з варіантів дій, спрямованих на зниження об'єкту оподаткування.

Крім зовнішньо економічних контрактів і залізничних накладних на відправку давальницької сировини фальсифікуються вантажні митні декларації, рахунки-фактури, сертифікати, специфікації на товар, експортні висновки.

Зокрема, такі дії застосовуються для ввезення підакцизних товарів під виглядом схожих за певними характеристиками не підакцизних.

Часто суб'єкти підприємницької діяльності, щоб знизити витрати на придбання товарів, використовують як прикриття гуманітарні фонди та благодійні організації.

Таким чином, ухилення від сплати податків є однією з форм загроз економічній безпеці держави, протидії якій повинна стати пріоритетним напрямом реалізації державної фінансової політики.

1. Вісім схем ухилення від податків: найбільше недоплачує в бюджет офшорний бізнес і тіньові імпортери. URL: <https://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/116-visim-skhem-ukhyleniia-vid-podatviv>

2. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20191220/Zvit.pdf

3. Illicit Financial Flows to and from 148 Developing Countries: 2006–2015. URL: <https://gfintegrity.org/report/2019-iff-update/>

М. І. Копитко,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Ю. І. Ільків,

здобувач наукового ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «МЕХАНІЗМ»

Ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від рівня досконалості механізму її забезпечення. Етимологічною основою терміну «механізм» є грецьке слово «машина», яке обумовлює сукупність різного роду тіл, які здійснюють схожі рухи, перебувають у рухливому зв'язку та мають спільні точки дотику.

Відповідно до поданих базових філософських підходів поняття «механізм» трактується як:

- основа внутрішнього влаштування машини, агрегату чи приладу, сукупності її елементів, що приводять об'єкт у дію;
- устрій та система, що характеризують порядок здійснення того чи іншого виду діяльності;
- сукупність та послідовність процесів (станів), які визначають дію або явище [1; 2].

З поданих визначень лише перший варіант не може бути використаним у сфері менеджменту. Недоліком трактування механізму як системи є те, що механізм є значно вужчим поняттям і є складовою системи.

Визначення механізму як сукупності та послідовності процесів не відображає глибинну сутність категорії і має описовий характер.

Вперше поняття «механізм» поза механікою використав Гегель [3], який пояснив його з філософської точки зору. Масове використання даного терміну в економіці розпочалося у середині XX століття. Так, констатує існування економічних механізмів Шарль Піст у 1947 р. у праці «Короткий нарис основних економічних механізмів». Найбільш повне визначення поняття «економічний механізм» запропоноване у книзі Анрі Кульман «Економічні механізми», яка була опублікована у Франції в 1988 р. [4].

Науковець А. Кульман трактує економічний механізм як «якесь початкове економічне явище, що тягне за собою ряд інших, причому для їх виникнення не потрібно додаткових імпульсів. Вони слідують одне за іншим в певній послідовності та ведуть до очевидних результатів».

Таким чином, економічний механізм визначається або природою вихідного явища, або кінцевим результатом серії явищ. Але складовими елементами механізмів завжди одночасно виступають і вихідне, і завершальне явища, і весь процес, який відбувається в інтервалі між ними [5].

Науковці Г. Р. Латфуллін, А. В. Райченко пропонують розуміти механізм в економіці як цілеспрямоване функціонування системи методів, інструментів, важелів і процедур взаємодії різних суб'єктів і об'єктів являє собою складну за своєю природою, інтегральну за формою, динамічно функціонуючу організацію [6]. Крім того, вони наводять й інше визначення, відповідно до якого механізм (від лат. *Mechanize* – система перетворення руху) – це система організації взаємодії. Мається на увазі певний спосіб об'єднання окремих складових в єдиний механізм, що проявляється безпосередньо в процесі його функціонування. Головною особливістю механізму є те, як і яким чином відбувається зазначене об'єднання. На основі цього механізм можна візуалізувати як інтелектуальну систему, технології або способи функціонування, тобто «ноу-хау», певної моделі діяльності, яка організована певним чином [6]. Також механізм науковці пояснюють як модель взаємодії складових організації (від лат. *Mechanik* – зразок побудови) [6].

Не залежно від наукових трактувань терміну «механізм», його основою, за визначенням А. Н. Бичкової, є безліч взаємопов'язаних елементів, які надають руху об'єкту. При цьому А. Н. Бичкова виділяє два підходи розуміння сутності механізму:

- 1) як сукупність елементів, які впливають на розвиток об'єкта;
- 2) як взаємозв'язок і взаємодія елементів, що забезпечують розвиток об'єкта [7].

Зупинимося детальніше на першому розумінні механізму як сукупності елементів, які впливають на розвиток об'єкта. Механізм як інструмент впливу характеризує процес управління будь-яким об'єктом. Структура такого механізму включає наступні елементи:

- 1) об'єкт – це керований елемент, який змінюється під дією центру управління в бажаному для останнього напрямку;
- 2) центр – це керуючий елемент, який здійснює вплив;
- 3) суб'єкти механізму – це носії предметно-практичної діяльності (індивід або група індивідів), які беруть участь в роботі «механізму»;
- 4) алгоритм «роботи» механізму, який містить сукупність функцій, що управляють, методів і способів досягнення цілей управління;
- 5) параметричний опис запланованих результатів, що характеризують стадію розвитку об'єкта;
- 6) умови, що сприяють або перешкоджають «роботі» механізму, або фактори, здатні змінити алгоритм «роботи» механізму;
- 7) прийняті до аналізу припущення або обмеження застосування механізму, при яких можливе досягнення цільової ефективності [7].

Опис механізму управління окрім опису вищенаведених елементів додатково повинен включати характеристику мови опису – логічно-аналітичного, графічного, математичного тощо, а також характеристики цільової функції, для реалізації якої створюється механізм. Специфіка наведеної вище структу-

ри управлінського механізму полягає в особливій ролі центру – елемента, який визначає правила «роботи» механізму, а також у слабкому зворотному зв'язку суб'єктів і центру.

Другий підхід до визначення поняття «економічний механізм» полягає у визначенні механізму як інструменту взаємодії суб'єктів. Такий механізм визначає принципи і послідовність виконання певних дій між різними суб'єктами.

Якщо розглядати структуру цього типу механізмів, то об'єкт механізму взаємодії обмежується обсягом або сферою інтересів суб'єктів і, ймовірно, має сенс на рівні галузей, підприємств, формальних і неформальних об'єднань суб'єктів. Роль центру, в даному випадку незалежного арбітра, обмежується функцією організації і/або контролю виконання правил, розроблених суб'єктами на основі врахування інтересів всіх сторін. При цьому є механізми, в яких роль центру мінімальна, центр створює умови, що сприяють розвитку зазначених відносин, і визначає основні, фонові правила гри, наприклад ринкові умови ціноутворення і правила оподаткування господарських операцій. До суб'єктів механізму взаємодії можна віднести об'єднання підприємств, організації та підприємства, фізичних осіб, які беруть участь в розробці правил взаємодій. Методи і способи взаємодії можуть бути: інформаційними, обумовлювати перерозподіл функцій (наприклад, аутсорсинг), проведення торгів, інтеграційні процеси тощо. Особливістю цих методів є те, що вони у значній мірі є мотиваційними. Якість результатів «роботи» механізму взаємодії може вимірюватися тривалістю існування такого механізму, так як базова функція спрямована не на розвиток будь-яких процесів, а на узгодження і реалізацію інтересів суб'єктів. Умови або чинники, що сприяють або перешкоджають роботі механізму, допущення або обмеження, що представляють собою виключення із загальних правил, для управлінських механізмів застосовні і для механізмів взаємодії. Відмінним від трактування механізму за першою ознакою, є активний зворотний зв'язок суб'єктів і центру механізму взаємодії, що визначає більшою мірою «горизонтальні» взаємини самих суб'єктів [7].

Таким чином, проаналізовано теоретичні підходи до розуміння поняття «механізм», що в подальшому буде використано для формування механізму безпекової діяльності підприємств.

1. Ємельянов О. Ю. Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2019. 296 с.

2. Ожегов С. И., Шведва Н. Ю. Толковый словарь русского языка. М.: Азбуковник, 1999. 944 с.

3. Гегель Георг Вильгельм Фридрих. Наука логики. М., 1998. 1067 с.

4. Градов А. П., Медников М. Д., Федосеев С. В. и др. Цикличность развития экономики и управление конкурентными преимуществами / под ред. А. П. Градова. СПб., 2011. URL: <http://elibr.spbstu.ru/dl/2185.pdf/info/>

5. Горбунов Ю. В. О понятии «механизм» в экономических науках. *ЭКОНОМИКА. ПРОФЕССИЯ. БИЗНЕС*. 2018. № 2. С. 17–21. DOI: 10.14258/201819

6. Латфуллин Г. Р., Райченко А. В. Теория организации: учебник для вузов. СПб., 2004. 395 с/

7. Бычкова А. Н. Экономический механизмб определение, классификация и применения. *Вестник Омского университета. Серия «Экономика»*. 2010. № 4. С. 37–43.

І. О. Корчинський,

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РИНОК ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В умовах, коли економіка як система переходить з одного стану в інший, зокрема зі стану централізованого управління до відносин на ринкових засадах, то за відсутності на момент такого переходу мінімально необхідної сукупності фундамен-

тальних (базових) інститутів і інституцій ринкова взаємодія здійснюється здебільшого хаотично. Такий стан в економіці був у нашій державі на момент трансформації відносин власності за переходу від колективних господарств у сільському господарстві та державних підприємств переробної галузі до змін в організаційному механізмі та структурі самого агропромислового сектору.

Вихід із цієї ситуації можливий за рахунок впровадження інституціональних заходів, що формують належну якість сервизища та моніторинг його до необхідного стану через вплив держави, оскільки сам ринковий механізм у цьому перехідному періоді не може виконати своєї регулятивної функції, так як інституціональні чинники слабкі і не повністю сформовані, недостатні, щоб цю функцію реалізувати.

Водночас такий стан можна вважати закономірністю перехідного періоду.

Ця закономірність може бути перерваною, на нашу думку, у разі вирішення ключового на сьогодні питання про впровадження в повному обсязі інституту приватної власності на землю, який є одним із фундаментальних інститутів у загальному конструкті архітекτονіки аграрної сфери держави.

Саме відсутність такого елемента як система земельних відносин через невизнання повноцінного права власності на землю і неможливість функціонування цього ресурсу як товару, є, на наш погляд, основним недоліком сучасного конструкту архітекτονіки аграрної сфери. Адже всі основні чинники виробництва інституційно вже давно набули статусу товару і залучені в ринковий обіг, де в умовах конкуренції формується їхня ціна.

Земля як товар і об'єкт фінансування посилить свій вплив на утворення організаційних форм і даватиме відчутніший ефект тільки після того, як буде створений сам ринок землі і коли вона стане ліквідною, як і інші цінні товари. Як відомо, в Україні налічують 42,7 млн га сільськогосподарських земель.

За різними оцінками, наразі в оренді перебувають від 16 до понад 19 млн га землі. У країні діє мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення, який парламент продовжував декілька разів. Нині, за оцінками експертів, понад 80% доходів від користування землею припадає на орендарів, однак після впровадження ринку землі очікується, що ця цифра становитиме близько 60%. Середня орендна плата в Україні становить близько 50 дол. США за 1 га [1].

Отже, доходи населення від оренди землі становлять понад 800 млн дол. на рік. Можна спрогнозувати, що відкриття земельного ринку приведе до перерозподілу доходів між власниками і користувачами землі на користь власників та надасть можливість залучити додаткові кошти в сільськогосподарське і агропромислове виробництво за рахунок інвестицій і банківського кредитування.

Це означатиме, що така форма економічної діяльності як особисті селянські господарства може отримати додаткові можливості для свого розвитку.

Основна пересторога з боку суспільства на шляху до впровадження повноцінного ринку землі – це побоювання щодо посилення експлуатації земель та втрати їх родючості, а також того, що землю викуплять агрохолдинги та іноземні покупці.

Впровадження ринку землі створить механізм визначення її ринкової ціни, завдяки чому земля в Україні може здорожчати. На це вказує досвід із впровадження ринку землі у країнах Східної Європи. У Болгарії, Румунії, Словаччині, Польщі, Естонії, Чехії, Литві, Латвії й Угорщині після відкриття ринку землі в середньому вартість землі першого року зросла на 25, а наступного – ще на 30%.

Якщо дотримуватися цього тренду і накласти його на тренди загального економічного зростання, то в перші два роки після відкриття ринку землі в Україні ціна на гектар зросте на 76%, як стверджують експерти групи макроекономічного аналізу і прогнозування IMF Group.

На наш погляд, етапи цього ринку повинні передбачати певну послідовність дій інституціонального характеру та забезпечення контрольних функцій з боку держави за цим процесом.

Зокрема, ці дії повинні бути направлені на:

- створення необхідного нормативно-правового забезпечення;
- формування економічної доцільності виходу продавців на ринок кіпівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення;
- запровадження стандартизованого організаційно-правового механізму укладення угод у відповідності до різних організаційно-правових форм діяльності;
- створення інфраструктури, яка забезпечить ефективно і прозоре функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення;
- забезпечення державного контролю за дотриманням законодавства в сфері здійснення операцій з землею, першочергово для захисту інтересів сільського населення.

Таким чином, організаційно-економічні перетворення форм економічної діяльності суб'єктів господарювання і трансформаційні процеси в аграрній сфері, результатом яких є формування її сучасної архітекτονіки, не можуть вважатись до кінця завершеними, оскільки базовий чинник сільськогосподарського виробництва – земля, поки що не набув повноцінної ринкової функціональності.

1. Нізалов Д. Підтримка реформ в сільському господарстві та земельних відносинах. URL: <http://terram.com.ua/>

2. Середня вартість оренди сільгоспземель в Україні у розрізі регіонів. URL: <http://land.gov.ua/info/serednia-vartist-orendy-silhospzemel-v-ukraini-u-rozrizi-rehioniv/>.

3. Третяк А. М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2011. 520 с.

Д. М. Куценко,
здобувач наукового ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри менеджменту та економічної безпеки
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

БАЗОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Нові виклики для фінансово-господарської діяльності промислових підприємств формуються у середовищі Індустрії 4.0. Їх можливі наслідки для стану економічної безпеки суб'єктів господарювання викликають необхідність трансформації механізмів управління економічною безпекою бізнес-структур і модернізації їх базових засад до протидії ризикам і загрозам цифрової і поведінкової економіки.

Як зазначає Н. О. Бабіна, «концепція формування механізму економічної безпеки підприємства передбачає визначення системи пріоритетних інтересів підприємства, узгодження їх з інтересами партнерів – суб'єктів зовнішнього середовища й обрання форм і способів гармонізації цих інтересів для забезпечення прибуткової діяльності» [1, с. 153]. Необхідність балансування інтересів різних категорій стейкхолдерів підприємств у процесі встановлення стратегічних орієнтирів управління їх економічною безпекою підкреслюють і такі дослідники, як З. Б. Живко, О. В. Черевко, Н. В. Зачосова [2].

Орієнтація на потреби зацікавлених сторін економічних процесів у різних їх проявах стала темою світового економічного форуму у Давосі у 2020 році, що свідчить про актуальність використання стейкхолдер орієнтованого підходу і під час розробки механізму управління економічною безпекою промислових підприємств.

Під організаційно-економічним механізмом забезпечення економічної безпеки підприємства Т. І. Сабєцька пропонує розуміти «сукупність економічних засобів, способів, методів та підходів, а також їх організаційну побудову, які дають змогу нівелювати негативний вплив зовнішніх та внутрішніх подразників на діяльність підприємства за рахунок своєчасного моніторингу і усунення загроз, забезпечують стійке зростання й конкурентоспроможність бізнесу, мобілізуючи його внутрішній потенціал та ринкові можливості» [3, с. 120]. В. Занора для управління системою економічної безпеки пропонує використовувати проектний підхід [4], а О. М. Герасименко обґрунтовує необхідність інтеграції процесів ризик-менеджменту в управління економічною безпекою підприємств різних форм і видів економічної діяльності [5]. З урахуванням особливостей цифрової та поведінкової економіки, механізм управління економічною безпекою промислових підприємств має базуватись на таких засадах:

- орієнтація на задоволення потреб споживачів і різних категорій стейкхолдерів шляхом вироблення безпечної продукції за світовими стандартами якості та ризик-менеджменту;
- формування системи цифрової безпеки підприємства, кібербезпеки його електронних ресурсів, персональних і корпоративних даних;
- моделювання поведінки персоналу в умовах прояву тих чи інших ризиків, моніторинг рівня лояльності та професійних намірів кадрового потенціалу;
- розробка каталогів і карт ризиків для організації алгоритмів превентивних дій щодо зовнішніх і внутрішніх загроз активам підприємства;
- моделювання поведінки споживачів, прогноз прибутків і збитків суб'єкта господарювання із урахуванням оптимістичного, реалістичного та песимістичного сценаріїв їх зацікавленості у споживанні його продукції;
- розробка системи швидкого після продажного сервісу та обслуговування клієнтів;
- розробка карт стейкхолдерів, на яких буде прораховано можливості максимального задоволення їх інтересів і рівень впливу на конкретні управлінські, фінансові, інвестиційні рі-

шення щодо діяльності підприємства у поточний момент часу та у перспективі;

- розробка сервісів он-лайн обслуговування та організація належного рівня їх захищеності від зовнішнього втручання або внутрішнього саботажу з боку власного персоналу підприємств;

- використання захищених цифрових каналів для проведення фінансових розрахунків із клієнтами, партнерами, контрагентами;

- забезпечення високого рівня транспарентності результатів фінансово-господарської діяльності на інформаційних платформах, що користуються високим рівнем довіри;

- спрямування тимчасово вільних активів на протидію репутаційним ризикам і підтримку позитивного іміджу підприємства на ринку;

- моніторинг публічної інформації про підприємство у різних джерелах, забезпечення швидкого реагування на факти чорного піару, недостовірні відомості, чутки тощо.

Наведені вище пропозиції мають якнайшвидше знайти відображення у стратегіях економічної безпеки вітчизняних підприємств.

1. Бабіна Н. О. Передумови формування механізму економічної безпеки підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2009. № 6. С. 151-156.

2. Zhyvko Z. B., Cherevko O. V., Zachosova N. V., Balynska O. M. The need of the balance of risks and protection of stakeholders interests in strategic management of financial and economic security of business entities. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol 4. № 31. Pp. 137-144.

3. Сабєцька Т. І. Особливості формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки сучасного підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 3-1. С. 118-123.

4. Занора В. О., Сільченко Б. І. Управління системою економічної безпеки підприємства на основі проектного підходу. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. № 5 (11). С. 130-133.

5. Герасименко О. М., Зачосова Н. В. Оцінка рівня зрілості управління ризиками в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства: аналітичне дослідження. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2019. № 3. С. 66-81.

Г. Я. Левків,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Зараз в нашій країні склалися такі обставини, коли численні підприємства переживають кризу, періодично або регулярно нездатні до продовження ефективної діяльності. Щоб забезпечити стабільний розвиток, стійку конкурентну позицію на ринку, підприємство має діяти з урахуванням невизначеності та мінливості середовища і адаптуватися до наявних змін.

В реаліях сьогодення для збереження стійких позицій на ринку та конкурентних переваг підприємству потрібно враховувати невизначеність та пристосовуватися до зміни умов функціонування. Початок кризи означає, що управлінська інертність не забезпечила швидких тактичних змін своєї стратегії у відповідності до змін зовнішнього середовища [1].

Втім, кожне підприємство має свій унікальний набір факторів зовнішнього оточення. Тому, чим більшою невизначеністю характеризуватимуться умови функціонування підприємства тим більшу увагу слід приділяти впливу маркетингової стратегії підприємства та планування його безпеки загалом.

До головних цілей формування економічної безпеки підприємства належать: забезпечення фінансової стійкості та незалежності; досягнення лідерства в технологіях; забезпечення високого конкурентного статусу; підвищення ефективності менеджменту; оптимізація використання потенціалу підприємства; мінімізація руйнівного впливу зовнішнього середовища; забезпечення функціонування підприємства в межах правового поля; захист власної комерційної таємниці [4].

У забезпеченні ефективності використання ресурсів та відповідності діяльності підприємства потребам ринку вирішальну роль відіграє маркетинг. Саме служба маркетингу має надати керівництву підприємства інформацію про існуючі та перспективні потреби покупців, оцінити конкуруючі вироби за різними параметрами, підготувати та обґрунтувати рішення про те, випуск якої продукції необхідно припинити, які вироби доцільно модифікувати, які нові вироби варто включити у номенклатуру продукції навіть за рахунок розвитку нових напрямів виробництва, спрогнозувати можливі обсяги збуту продукції, ціну реалізації, розробити рекомендації щодо передпродажного та після продажного сервісу тощо [3].

Треба акцентувати на тому, яку роль відіграє маркетингова сфера, інструментарій якої має прямий чи опосередкований вплив на кожен напрямок роботи компанії. У будь-якій сучасній країні із розвинутою економікою становлення ринку значною мірою відбулося завдяки маркетинговій сфері, і це триває не кільканадцять років, а століття, коли люди поступово пізнавали концептуальні основи маркетингу, об'єктивні закони і їхню реалізацію на практиці. Зараз бізнес-структури активно послуговуються маркетинговим комплексом, щоб вести конкурентну боротьбу, забезпечити собі стабільність та стійкість позицій на національному і світовому ринку. Не буде перебільшенням твердження, що сучасний маркетинг є філософією бізнесу сьогодення. Реалізація саме маркетингової стратегії як складової безпеки підприємства є запорукою успішного і ефективного його функціонування. Ефективність реалізації маркетингової стратегії безпосередньо впливає на безпеку підприємства, в основі якої знаходиться досягнення економічних інтересів підприємства [2].

Завдяки ефективній маркетинговій стратегії є можливість забезпечувати належну економічну безпеку фірми. Економічну безпеку вважають відповідним станом бізнес-структури, що сприяє стійкості перед внутрішніми і зовнішніми загрозами та який спроможний задовольнити потреби кожного контрагента компанії. Стратегічний маркетинговий план, окрім забезпечення економічної безпеки підприємства,

має вносити ясність щодо ряду запитань: яку продукцію виводять на ринок, яким є асортимент та які будуть ціни; на яку споживацьку аудиторію вона розрахована; які потрібні умови, щоб товар мав запланований рівень продажів; з використанням яких каналів та у яких обсягах буде відбуватися організація поставок; яким має бути проведення післяпродажного обслуговування, та хто повинен ним займатися; які економічні результати очікуються учасниками ринку та яких це потребує витрат.

Отже, велике значення надається маркетинговій стратегії, якщо необхідно почати ефективніше використовувати ресурси та зробити діяльність фірми відповідною до потреб ринку. Саме завдяки маркетинговій стратегії є змога отримати дані стосовно існуючих та перспективних потреб покупців; здійснити оцінку конкуруючих виробів відповідно до різних параметрів; провести підготовку та обґрунтування рішень щодо того, яку продукцію треба припинити випускати, якій необхідна модифікація, включення яких нових виробів необхідне до номенклатури продукції; здійснити прогноз можливих обсягів збуту товару, ціни реалізації; виконати розробку рекомендацій стосовно того, яким має бути передпродажний та післяпродажний сервіс тощо. Завдяки правильній методиці визначення ціни, розумній ціновій політиці, послідовній реалізації максимально обґрунтованої маркетингової стратегії вибудовується економічна безпека бізнес-структури.

1. Азарова А. С., Лінькова О. Ю. Сутність та основні характеристики збутової діяльності підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2017. № 54. С. 3–9.

2. Крахмальова Т. А., Лойко В. В. Маркетингова стратегія як основа економічної безпеки розвитку підприємства. URL: https://knutd.edu.ua/publications/conference/20.03.2015/Krakhmaljova_Lojko_12.pdf (дата звернення: 23.11.2019).

3. Селюченко Н. Є., Климаш В. М. Маркетинг у системі формування економічної безпеки підприємства. *Маркетинг та логістика в системі менеджменту*: тези доповідей IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 8–10 листопада 2012 р.). Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. С. 384.

4. Троц І. Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства. URL: <https://www.science-community.org/ru/system/files/Trots.pdf> (дата звернення: 12.11.2019).

Г. З. Леськів,
кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

Загальновідомо, що основними напрямками підвищення конкурентоспроможності для будь-якого підприємства є високий рівень якості продукції, товарів та послуг, покращення взаємозв'язку з зовнішнім середовищем, застосування інноваційних технологій і вміле застосування власних конкурентних переваг.

Серед організаційних заходів підвищення конкурентоспроможності підприємства виділяють наступні заходи [1; 2; 3]:

- здійснення заходів щодо забезпечення пріоритетності власної продукції на ринку;
- підвищення технічних параметрів на найвищий рівень;
- задоволення усіх потреб споживача;
- вміле та ефективне використання товарних переваг власної продукції;
- ефективне управління ціновою політикою;
- проведення ефективної рекламної компанії.

Конкурентоспроможність і конкурентна позиція підприємства встановлюється через спроможність керівництва підприємства продавати товари, які характеризуються високою якістю з мінімальними при цьому процесі витрати ніж у інших галузевих конкурентів на зовнішньому ринку. Саме тому, управління витратами відіграє вкрай важливу і практично критичну роль у забезпеченні належного рівня конкурентоспроможності для будь-якого підприємства.

В першу чергу, управління витратами тісно пов'язане з підвищенням конкурентоспроможності підприємства через зниження собівартості. Як наслідок, керівництво підприємства матиме змогу встановити максимально допустиму низьку ціну на ринку та зміцнити власні позиції на зовнішньому ринку.

Окремим пунктом у сфері зниження собівартості має стати покращення системи мотивації працівників. Завдяки дієвому механізму мотивації досягається високий рівень продуктивності праці на підприємстві. Це має особливо стосуватись саме управлінського апарату, оскільки заохочений менеджер може краще побачити та віднайти альтернативні можливості для зниження собівартості.

Базою для прийняття управлінського рішення щодо зниження обсягу витрат повинні стати результати порівняльної оцінки власної собівартості із собівартістю конкурентів. Для цього пропонуємо використати такий метод як бенчмаркінг. Завдяки бенчмаркінгу можливо безперервно здійснювати пошук економічно сильного підприємства-конкурента.

На нашу думку, з метою забезпечення високого рівня конкурентоспроможності маркетингова діяльність підприємства слід включати:

1. Належну підтримку емерджентності господарського процесу через координацію усіх сфер, які можуть суттєво підвищити конкурентоспроможність.

2. Налагодження зв'язку із зовнішнім середовищем.

3. Забезпечення відповідної синергії в процесі здійснення господарської діяльності. Досягається завдяки ефективній інтеграції функцій у всі сфери діяльності.

5. Забезпечення цілеспрямованості діяльності в цілому через використання відповідних маркетингових механізмів.

Окремо слід приділити значну увагу і зі сторони держави для покращення середовища функціонування вітчизняних підприємств і, як наслідок, сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності на зовнішньому ринку. Зокрема, рекомендуємо наступні заходи:

- покращення законодавчої бази, яка направлена на регулювання та розвиток конкуренції;

- на державному рівні затвердити обов'язковість застосування системного аналізу для здійснення оцінки конкурентоспроможності підприємства;

- формування залежних умов для інформаційного супроводу соціально важливих та провідних товарів на зовнішньому ринку;

- сприяння підвищення інноваційно-активної кількості вітчизняних підприємств;

- не допускати монополізації на ринку та сприяти здоровій конкуренції.

Слід зауважити, що імідж та репутація підприємства завжди відіграє не останню роль в підвищенні конкурентоспроможності. Оскільки практика вже не раз демонструвала, що лояльність і прихильність покупців формується і розширюється саме завдяки цьому.

Необхідно постійно досліджувати зовнішній ринок на предмет появи нових технологій забезпечення безпеки, оскільки використання передових технологій – це один із кроків підвищення конкурентоспроможності.

Підсумовуючи, відмітимо, фінансові труднощі та низька маркетингова діяльність не дозволяють підприємству займати високі конкурентоспроможності позиції на зовнішньому ринку. Сучасні політико-економічні проблеми в країні суттєво впливають на діяльність підприємства. В таких умовах функціонування, вкрай важливим є питання адаптації підприємства під сучасні умови.

1. Мануйлович Ю. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства в рамках маркетингової стратегії. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України: тези доповідей IX Міжнародної науково-практичної конференції* (4–6 грудня 2016 р.). Хмельницький: ХНУ, 2014. С. 39–41.

2. Николук О. М. Сутність та класифікація факторів конкурентоспроможності підприємства. *Розвиток підприємництва: тенденції та перспективи: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. К.: ННЦ «ІАЕ», 2014. С. 264–268.*

3. Циганок О. О. Систематизація основних методів конкурентоспроможності підприємства. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

О. М. Ляшенко,

доктор економічних наук, професор,
директор ННІ магістерської підготовки
та післядипломної освіти

(ВНЗ «Університет економіки та права КРОК»)

THE ECONOMIC DEVELOPMENT POWER FOR SECURITY

The current stage of development of national economies, including in Ukraine and other countries, is characterized by increasing differentiation of the security status and risks, of the expansion of the number of depressed indicators of development, which leads to increased of the sensitivity of the reaction of economic indicators on the formation of crises situations in development process. Thus, every system, as well as anybody in general needs security. At the same time, the state of economic security is only a necessary condition for development, but it is not a sufficient condition for it. Accordingly there is another development goal.

The actual development goals can be several, one of them is economic freedom. Proceeding from the principles of neoliberalism, the article shows the role of economic development power in achieving economic freedom of the countries of the world. There is the serious situation that Ukraine faces and the need to address security concerns and the armed conflict in eastern Ukraine as well as the temporary occupation of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol by the Russian Federation. One of the greatest challenges seems to be the need to find a right balance between fostering economic development, despite the difficult circumstances and serious constraints. It needs to be recalled that sustainable development, respect for freedom and peace go hand in hand. The goals of this manuscript is researches the role of economic energy in achieving economic freedom of the Ukraine.

Conceptualizing Security as a form of entity, based on the postulates of the theory of a gradual process, possible to explain the genesis economic security of enterprise and to clarify the definition

of «economic security enterprise», which, in contrast to the most common understanding of how security against threats interpreted as a result of controlled processes to achieve management objectives triad economic security company that provides entry into certain extent its economic freedom within existing objective and subjective limitations.

There is general agreement that in the 21st century, economic power is an important strategic asset. Economic power can be broadly defined as the ability to control or influence the behavior of others through the deliberate and politically motivated use of economic assets.

National economic power implies that a government is in a position to use, offer, or withhold such assets even when they are in private hands (for example, by mandating trade embargoes or imposing controls on exports to targeted countries).

In fact, the exercise of economic power may well have economic costs because almost by definition it entails interfering with decisions made for economic reasons. Economic power can also be thought of as the ability to resist external control or influence because dependence on external suppliers is sufficiently diverse to preclude vulnerability to outside pressure.

Thus, every system, as well as anybody in general needs security. At the same time, the state of economic security is only a necessary condition for development, but it is not a sufficient condition for it.

Accordingly there is another development goal. The actual development goals can be several, one of them is economic freedom. Proceeding from the principles of neo-liberalism, the article shows the role of economic development power in achieving economic freedom of the countries of the world. Economic development can be described by economic energy. The speed of economic development ensures the stability of the economic system. Any economic the system loses part of the energy, but timely management of economic security and the movement towards economic freedom allow maintaining the balance of the economic energy of the system's development.

Н. С. Марушко,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ДО ПИТАННЯ БОРОТЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ ЗАСОБАМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

Сьогодення ставить нові вимоги до формування механізму захисту активів і протидії економічними злочинами та шахрайству. Концептуальним в механізмі формування безпечного стану ведення бізнесу є налагодження системи внутрішнього контролю.

Оцінка результатів Всесвітнього дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року [2], які проводиться в Україні кожні два роки, починаючи з 2009 року, показує, що існують такі основні тенденції стосовно найбільш поширених видів економічних злочинів та шахрайства і їх вплив на український бізнес. Хабарництво та корупція залишається одним із основних видів економічних злочинів, негативний вплив яких зазнають українські підприємства – 73% респондентів відповіли, що їхні організації стали жертвами випадків хабарництва та корупції протягом останніх двох років.

Результати дослідження корупції та хабарництва в світі, що здійснюються Міжнародною антикорупційною організацією Transparency International (TI), показують, що Україна за «Індексом сприйняття корупції-2018» дещо покращила свої показники – 32 бали та 120-те місце серед 180 країн, проте залишається в останній третині списку вже протягом багатьох років. В порівнянні з 2017 роком плюс 2 бали піднялася на 10 місць (результат за 2017 рік – 30 балів, 130 місце). Утім, зпоміж своїх сусідів Україна змогла обійти лише Російську Федерацію (28 балів, 138 місце). Натомість решта мають вищі оцінки: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 бали [3].

За даними світового аудиторського дослідження PriceWaterHouseCoopers, за останні два рівень шахрайства в українських організаціях виріс із 43% у 2016 році до 48% у 2018 році (рис. 1).

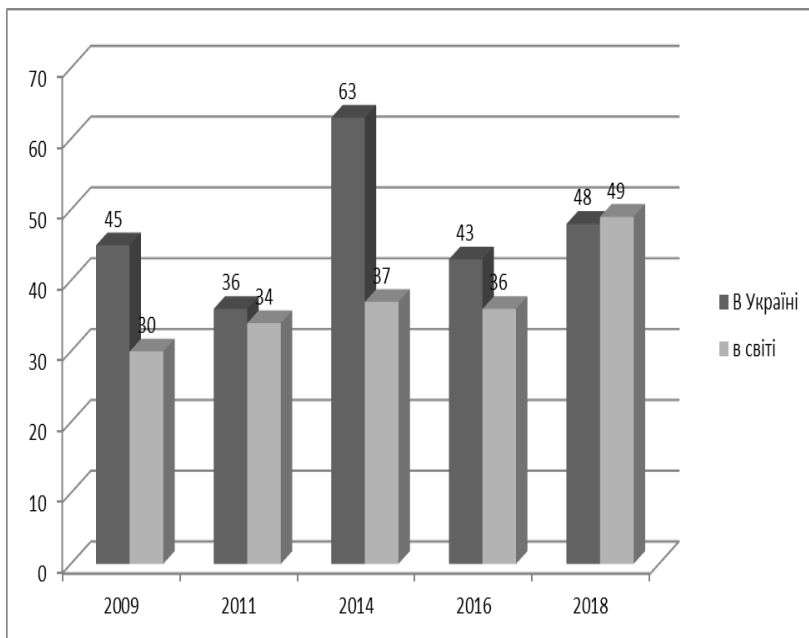

Рис. 1. Підприємства, які постраждали від економічних злочинів протягом 2009–2018 років, % [2]

До п'ятірки найбільш поширених видів економічних злочинів та шахрайства також входять: незаконне привласнення майна, шахрайство у сфері закупівель, шахрайство у сфері управління персоналом, шахрайство у сфері оподаткування та кіберзлочини.

Експерти досліджень пояснюють високий рівень збитків тим, що більшість протиправних дій здійснюються керівниками вищого рангу, які мають можливість обійти механізм контролю за допомогою отриманих повноважень і застосувати більш складні схеми шахрайства. За даними дослідження, 55%

випадків шахрайства, скоєних співробітниками організації, були вчинені її вищим керівництвом, а 67% третіми сторонами, що скоюють шахрайства – це наближені до організації фізичні та юридичні особи: агенти, постачальники та клієнти [1; 2].

Отже, узагальнюючи вищевикладене, зауважимо, що методологія комплексного підходу до формування системи внутрішнього контролю повинна включати послідовне опрацювання таких основних аспектів контролю:

- формування корпоративної культури соціально відповідального бізнесу перед працівниками, навколишнім середовищем та громадськістю;
- оцінка особливостей галузі діяльності, окремого господарюючого суб'єкта, специфіки майновий комплексів, ділових звичаїв, традицій бізнесу тощо;
- діагностика усіх бізнес-процесів і господарських операцій підприємства;
- аналіз бізнес-ризиків і визначення предмету, завдань, об'єктів та напрямів внутрішнього контролю;
- впровадження внутрішньої системи регламентації і документообігу відносно усіх напрямів господарської діяльності, бізнес-процесів і господарських операцій;
- формування ефективної кадрової політики.

Основними цільовими напрямами побудови дієвої системи внутрішнього контролю є забезпечення: збереження майна підприємства, ефективності управління бізнесом, дотримання трудового політики керівництва та отримання достовірної та своєчасної інформаційної про якість стану всіх бізнес-процесів, що відбуваються на підприємстві.

1. Association of Certified Fraud Examiners. URL: <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>

2. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій. Виведення шахрайства з тіні. URL: pwc.com/ua/gecfs/ua

3. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2629707-ukraina-uvirvalasado-grupi-krain-aki-namagautsa-borotisa-z-korupcieu.html>

О. М. Марченко,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

БЕЗУМОВНИЙ БАЗОВИЙ ДОХІД: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Глобальна проблема бідності та соціальної нерівності у світі лише загострюється, про що свідчать дані досліджень міжнародних організацій (зокрема, Oxfam [1]) та вчених [2], а саме: збільшення кількості та статків мільярдерів, нерівномірність розподілу доходів та результатів економічного зростання між різними країнами світу, а також в межах окремих держав.

Не сприяє її вирішенню недосконалість політики перерозподілу та оподаткування: лише 4 центи з кожного долара у податках надходять з оподаткування багатства; в окремих країнах найбідніші 10% населення платять більшу частку податків з доходів, ніж 10% найбагатших [1].

У зв'язку з цим, увага науковців та практиків зосереджена на пошуку нових інструментів соціального захисту населення, які б дали змогу забезпечити право на гідний рівень життя та відновити соціальну справедливість.

Зокрема, актуалізувалися дослідження та почастишали експерименти застосування безумовного базового доходу (unconditional basic income або universal basic income – UBI, інші назви – basic income guarantee, universal (demo) grant, social dividend, citizen's income, negative income tax, social wage, social credit) – доходу, який виплачується урядом країни в уніфікованому розмірі та у визначені часові інтервали кожному дорослому члену суспільства незалежно від: рівня його добробуту; сімейного стану; місця проживання; бажання чи не бажання працювати [3].

Існують різні наукові теорії, які обґрунтовують впровадження безумовного доходу [3], зокрема, теорія необхідності компенсації громадянам втраченого доступу до природних ресурсів.

Саме цією теорією, на наш погляд, можна виправдати виплату базового доходу українцям в умовах олігархічно-кланової економіки, коли 2% політично пов'язаних фірм (які зосереджені в гірничодобувній, енергетичній, транспортній галузях) контролюють понад 20% загального обігу і понад чверть активів усіх українських компаній [4], при цьому сплачуючи рентні платежі за використання природних ресурсів за заниженими (які не створюють можливості для їх відновлення) ставками.

Застосування безумовного базового доходу зумовлює необхідність досліджень організаційних, інституційних передумов та фінансових можливостей його впровадження. Фінансування базового доходу в Україні може бути забезпечене шляхом вдосконалення системи оподаткування (впровадження прогресивної шкали прибуткового податку) та збільшення ставок фіскальних інструментів (зокрема, ренти за використання природних ресурсів).

Необхідними передумови впровадження базового доходу, на наш погляд, є: високий рівень громадянської та економічної свідомості населення, стабільна та ефективна податкова система, детінізація доходів та майна.

Існують різні аргументи «за» та «проти» впровадження безумовного доходу. Очікується, що його застосування стимулюватиме підприємництво та творчість. Проте, на основі аналізу соціальної структури населення України, самооцінки її громадянами своїх доходів [5] (лише 6–7% домогосподарств при значному збільшенні своїх доходів вкладуть їх у підприємництво), можна зробити висновок про неефективність базового доходу як стимулятора розвитку людського капіталу в напрямі підприємництва та креативності у короткостроковій перспективі після впровадження. Проте, базовий дохід в українських реаліях може позитивно вплинути на

вирішення таких проблем, як трудова еміграція, демографічна ситуація, занепад українського села, що потребує відповідних соціальних експериментів.

У класичному розумінні безумовного базового доходу, його впровадженням пропонується повністю замінити усі інші інструменти соціального захисту населення.

Проте, в українських реаліях, у зв'язку з різницею в доходах (за підрахунками Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ, розрив у доходах 10% найбагатших та 10% найбідніших українців становить 40 разів, тоді як в Європі цей показник –4–8 [6]), застосування безумовного базового доходу слід поєднувати з іншими соціальними трансфертами.

Отже, впровадження безумовного доходу в Україні зумовлює необхідність: реформування системи оподаткування та платежів за використання природних ресурсів; легалізації тіньових доходів; підвищення соціальних стандартів до об'єктивного рівня задоволення фізіологічних та духовних потреб людини; посилення контролю ефективності використання бюджетних коштів; стимулювання інвестування в людський капітал; покращення інфраструктури; підвищення рівня життя найбідніших груп населення.

1. Public good or private wealth? URL: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620599/bp-public-good-or-private-wealth-210119-en.pdf>

2. Доклад о неравенстве в мире. URL: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-russian.pdf>

3. Длугопольський О. В., Длугопольська Т. І. Концепція безумовного базового доходу як альтернатива бісмарківській моделі держави добробуту: від теоретичних студій до експериментальних практик. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2 30). С. 32–46.

4. Яка вартість кумівського капіталізму для України? URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/03/14/634957/>

5. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Клевчик Л. Л. Соціальна нерівність як основна диспропорція в суспільстві. *Економіка та держава: науково-практичний журнал*. 2019. № 4. С. 48–51. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2019/10.pdf

С. І. Мельник,
кандидат економічних наук, доцент,
заступник декана факультету № 2
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТЕХНОЛОГІЯ АНТИСИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Підприємство, будучи відкритою соціально-економічною системою, перебуває у взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Умови ведення бізнесу, які в Україні ускладнюються загальноекономічною, політичною, соціальною та військовою нестабільністю, не лише пришвидшують процеси взаємодії, але формують невизначеність та нестабільність, що суттєво ускладнює процес управління підприємством.

Нездатність своєчасно реагувати на зміну середовища функціонування є першопричиною зростання ризиків та виникнення загроз, запізнiла реакція на негативний вплив яких провокує зниження рівня безпеки підприємства, зокрема фінансової.

Ключовою проблемою в забезпеченні необхідного рівня безпеки для українських підприємств стає не лише створення та адаптація системи управління, але труднощі із своєчасним отриманням достовірної та повної інформації, як основи для прийняття адекватних до ситуації управлінських рішень.

Йдеться про розпізнавання процесів зміни рівня безпеки на ранніх етапах, що дозволяє, в умовах турбулентності середовища функціонування, отримати певний необхідний часовий проміжок для розроблення управлінського рішення.

Узагальнюючи можна стверджувати, що пріоритетним стає управління на випередження, яке в науковій літературі визначено як антисипативне. Термін «антисипативне управління» не є поширеним, більш того його зміст доволі часто пов'язують із антикризовим та адаптивним видами управління.

Зазначене пояснюється спрямованістю антисипативного управління, як й інших названих видів, на підтримання життєздатності підприємства, створення умов для недопущення посилення негативного впливу ключових внутрішніх та зовнішніх загроз.

Застосування антисипативного управління фінансовою безпекою вимагає розроблення технології, яка в подальшому буде адаптована до умов певного промислового підприємства із врахуванням основних параметрів його фінансово-господарської діяльності та взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Один із перших варіантів такої технології був розроблений науковим колективом під керівництвом О. Кузьміна [1, с. 178].

Особливістю цієї розробки є те, що в основі технології покладені функції антисипативного управління: планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання. Отримані результати є цінними та формують необхідний фундамент для подальших наукових досліджень.

Погоджуючись із необхідністю розроблення технології антисипативного управління, нами вибрана дещо інша позиція (рис.), яка передбачає виділення наступних основних етапів: підготовки, моніторингу, розроблення превентивних захисних заходів та їх застосування.

Особливістю такого підходу є врахування специфіки фінансово-господарської діяльності промислових підприємств та процесу управління фінансовою безпекою в їх умовах.

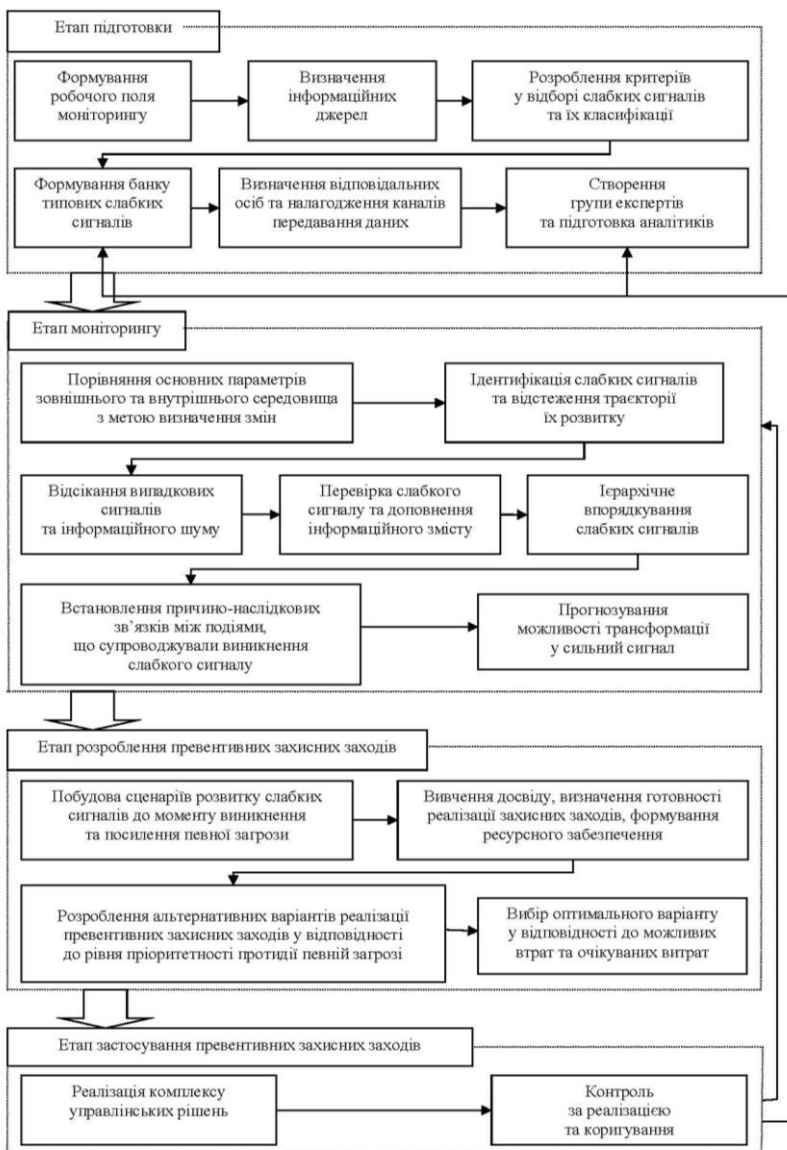

Рис. Технологія антиципативного управління фінансовою безпекою промислового підприємств

Зважаючи на обмеженість ресурсного забезпечення та високу динамічність середовища функціонування, що провокує виникнення значної кількості слабких сигналів, реагування потребують лише ті сигнали, які можуть спричинити суттєвий вплив на фінансову безпеку підприємства.

Тому, вибір певного альтернативного варіанту заходів потребує застосування економіко-математичних та експертних методів.

1. Антисипативне управління машинобудівними підприємствами на засадах слабких сигналів: монографія / О. Є. Кузьмін, Л. Г. Ліпич, О. Г. Мельник та ін. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 224 с.

Г. В. Миськів,

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів та обліку
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМА НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Будь-які дії, які призводять до порушення адресності та скерування бюджетних коштів на цілі, не визначені у державному бюджеті, є порушенням бюджетного законодавства України та призводять до нецільового використання коштів.

Згідно із Бюджетним Кодексом України (ст. 119 БКУ), нецільове використання бюджетних коштів – це їх витрачання на цілі, що не відповідають: бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет); напрямам використання бюджетних

коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів; бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів) [1].

Актуальність дослідження проблеми полягає в тому, що нецільове використання бюджетних коштів є поширеним правопорушенням серед злочинів, передбачених бюджетним законодавством України.

За дане правопорушення передбачено декілька видів відповідальності: бюджетно-правова, кримінальна та адміністративна (Гл. 18. ст. 117, 118 Бюджетного кодексу України [1]; ст. 210 Кримінального кодексу України [5]; Гл. 15. ст. 184-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення [4]).

Нецільове використання бюджетних коштів може виявлятися у таких порушеннях Бюджетного Кодексу України:

1. Надходження коштів на оплату витрат, не передбачених в плані фінансово-господарських операцій на відповідний рік.

2. Несанкціонованому переміщенні коштів з одних статей витрат на інші. Зокрема маються на увазі випадки, коли розпорядник вирішує виділити бюджетні кошти, що надійшли для фінансування одних потреб, на інші потреби.

3. Фінансуванні витрат, які повинні проводитися за рахунок надходжень з фондів іншого рівня.

4. Використання коштів на оплату витрат, що відшкодовуються грошима позабюджетних фондів.

5. Оплаті робіт і послуг, що не відносяться до діяльності установи, наданні допомоги комерційним підприємствам, зокрема для їх створення або покриття їх витрат.

6. Фінансуванні об'єктів будівництва, які не включені в план витрат, не передбачені в кошторисній документації.

7. Використання субвенцій і субсидій з порушенням умов їх надання.

8. Використання коштів цільових бюджетних фондів, виконавчих органів державної влади, коштів на реалізацію цільових програм та на цілі, передбачені іншими розділами відповідного бюджету.

9. Витрачання коштів, отриманих від прибуткової діяльності, на цілі, не передбачені планом фінансово-господарської діяльності.

Нецільове використання бюджетних коштів формує склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 164-12 КУпАП, та передбачає «накладення штрафу на посадових осіб від 70 до 85 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [4].

Кримінальний кодекс України за порушення законодавства про бюджетну систему України встановлює відповідальність посадової особи за використання бюджетних коштів у су-переч їх цільовому призначенню у вигляді штрафу від 100 до 300 неоподатковуваних мінімум доходів громадян, або виправні роботи на термін до 2 років, або обмеження волі на термін до 3 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такого [5].

Державний контроль за цільовим та ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, досягненням економії бюджетних коштів та достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників здійснює Державна аудиторська служба України. Саме звіти Держаудитслужби дають змогу проаналізувати рівень проблеми нецільового використання бюджетних коштів та динаміку цього явища в Україні (табл.).

Загалом, згідно із річним звітом Держаудитслужби, упродовж 2019 року службою було проведено майже 1,4 тис. ревізій та 118 перевірок закупівель, під час яких перевірено близько 1,5 тис. підприємств, установ і організацій.

Таблиця

**Виявлені порушення та недоліки
Державною аудиторською службою України
у 2018–2019 рр. [2; 3]**

	Показники	2018 р., тис. грн	2019 р., тис. грн	Темп приросту
1.	Виявлено порушень законодавства у сфері державних закупівель	929 338,5	75 275 093,9	81,0
2.	Виявлено порушень законодавства, що призвели до недоотримання фізичними особами належних їм фінансових і матеріальних ресурсів	13 959,4	8 221,3	0,6
3.	Виявлено фактів неефективних управлінських дій (рішень) або ризикових операцій, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів	1 389 227,8	1 494 247,3	1,1
3.1.	Упущені вигоди/неотримані доходи (всього), у тому числі:	306 013,6	260 781,2	0,9
	– у бюджетних установах і організаціях	190 014,0	191 682,42	1,0
	– у суб'єктів господарювання державного та комунального сектору	115 999,6	63 456,3	0,5
3.2.	Непродуктивні/зайві витрати (всього), у тому числі:	1 083 214,2	1 233 466,1	1,1
	– у бюджетних установах і організаціях	480 240,3	883 081,8	1,8
	– у суб'єктів господарювання державного та комунального сектору	329 764,7	349 365,2	1,1

Загальна сума виявлених фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, становить понад 1,7 млрд. грн (понад 2,2 млрд грн за період 2018 року), з них коштів бюджетів усіх рівнів та бюджетних установ – майже 952,7 млн грн (майже 1,1 млрд грн. за період 2018 року) [3].

Отже, проблема нецільового використання бюджетних коштів, яка проявляється у різних формах зловживань розпорядників бюджетних коштів або у неефективному та нераціональному використанню бюджетних коштів є вкрай актуальною для нашої держави. Масштаби проблеми негативно відображаються на видатковій частині бюджетів усіх рівнів, та, відповідно, недофінансуванні соціально-економічної системи держави. Це породжує корупцію та формує нелегальні грошові потоки в державі.

Вбачаємо можливості впливу на вирішення даної проблеми у зміцненні фінансово-бюджетної дисципліни, посиленні відповідальності розпорядників бюджетних коштів за нецільове та неефективне використання бюджетних коштів, вдосконалення законодавства щодо формування бюджетної політики.

1. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 р. № 2456-VI; поточна редакція від від 27.02.2020 на підставі – v003p710-20. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

2. Звіт про результати діяльності Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів за 2018 рік. *Офіційний сайт Державної аудиторської служби України*. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/139479>

3. Звіт про результати діяльності Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів за 2019 рік. *Офіційний сайт Державної аудиторської служби України*. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/146977>

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 № 8074-10; поточна редакція від 01.03.2020, підстава – 199-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

5. Кримінальний кодекс України: від 2001р. № 2341-III; поточна редакція – Редакція від 16.01.2020, підстава – 404-IX, 409-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Н. Я. Михаліцька,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ДЕМОКРАТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Експансія тіньової економіки веде до суттєвого зниження ефективності державної політики, утруднення та навіть неможливості регулювання економіки ринковими методами із застосуванням інструментів грошово-кредитної та податкової політики.

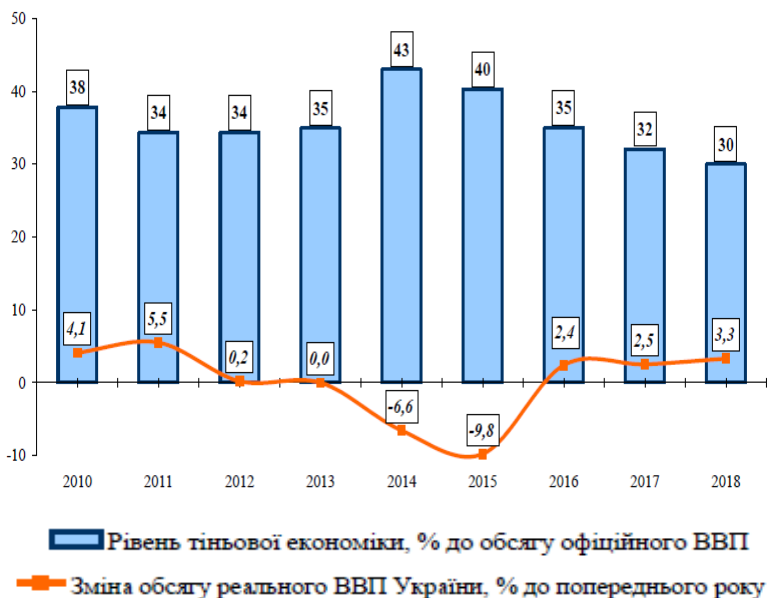
Це зумовлює необхідність звернення органів виконавчої влади до адміністративних інструментів регулювання, що, у свою чергу, складає підґрунтя для поширення корупції, а також гальмує формування в Україні сучасної ринкової економіки.

Масштаби тіньової економічної діяльності істотно впливають на обсяги і структуру ВВП, приводять до спотворення офіційних даних про його величину. Тіньова економіка створює реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави.

За повідомленням прес-служби Мінекономрозвитку у 2018 році рівень тіньової економіки склав 30% від офіційного ВВП, що на 2 відсоткових пунктів менше порівняно з 2017 роком.

У звіті «Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 році», зазначається, що рівень детінізації економіки найнижчий, починаючи з 2009 року, а отже можна розглядати як один із критеріїв оцінки ефективності впроваджуваних реформ і сприйняття їх суспільством [1, с. 1].

Проте такі оцінки скоріш за все видають бажане за дійсне (рис. 1).

*Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні
(у % від обсягу офіційного ВВП)
і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП
(у % до попереднього року)*

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку.

Фахівці Мінекономрозвитку зазначають [1], що зусилля уряду мають концентруватися, насамперед, на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються актуальними, а саме:

- низька ефективність держави у забезпеченні інституційних основ розвитку конкурентоспроможної економіки;

Довідково: відповідно до Звіту про Глобальний індекс конкурентоспроможності (далі – ГІК) 2018 ефективність державних та суспільних установ («Інституцій») залишається одним з найбільших конкурентних «провалів» економіки України (110 місце серед 140 країн).

Низька позиція у рейтингу за даним субіндексом свідчить про те, що адміністративні та правові умови, в яких діють суб'єкти господарювання, залишаються несприятливими через незмінно високий рівень корупції, відсутність ефективної судової системи та належного захисту прав власності.

- високий рівень корупції;

Довідково: за даними рейтингу «Індекс сприйняття корупції 2018» за рівнем корупції Україна посідає 120 місце із 180 країн.

- низька ефективність функціонування органів судової системи;

Довідково: рівень незалежності судової влади та рівень ефективності правової системи в арбітражному врегулюванні оцінюються міжнародними експертами низько (відповідно на 117 і 103 місцях у рейтингу ГІК 2018).

- недостатній захист прав на рухому та нерухому власність, включаючи права на фінансові активи;

Довідково: за даними рейтингу ГІК 2018 Україна знаходиться на 129 місці за рівнем захисту прав власності та на 114 місці за рівнем захисту прав інтелектуальної власності.

Необхідно зауважити, що неоднозначна інтерпретація показників рівня тіньової економіки України часто сприяє формуванню надмірно оптимістичних очікувань щодо детінізації. Зокрема, на думку деяких експертів, додатково до ВВП, який обраховує офіційна статистика, у тіньовій економіці створюється «тіньовий ВВП», що становить від 40 до 60 відсотків від його офіційного обсягу.

Як зазначає Т. А Тишук, обсяг тіньової економіки в Україні є справді значним, але жодна з нинішніх оцінок не дає відповідь на питання щодо обсягів ВВП, які створюються додатково до тих, що вже враховані в офіційній статистиці. Це вказує на необхідність з'ясування того, що насправді відображають показники тіньової економіки, які розраховуються для України [2].

Отже, тіньова економіка в Україні займає значний відсоток по відношенню до офіційного ВВП, індекс тіньової еконо-

міки лише частково здатний ідентифікувати негрошові операції (блат, обмін послугами). Жоден з нинішніх методів оцінки тінізації не дає відповідь на питання щодо обсягів ВВП, які створюються додатково до тих, що вже враховані в офіційній статистиці.

Зусилля уряду мають концентруватися на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються актуальними.

1. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 році. Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування. Відділ з питань економічної безпеки, детінізації економіки та статистики Мінекономрозвитку. URL: https://issuu.com/mineconomdev/docs/shadow_2018_04.07.2019_1_

2. Тищук Т. А. Міф і реальність про рівень тіньової економіки в Україні. 2015. 8 грудня. URL: <http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/mif-i-realnost-ob-urovne-tenevoy-ekonomiki-v-ukraine-673584.html>

І. П. Мойсеєнко,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

І. В. Мойсеєнко,

здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри економічної теорії
(*Львівський торговельно-економічний університет*)

МОНІТОРИНГ ЗАГРОЗ У СФЕРІ КРЕАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Суттєвою рисою сучасної економіки знань є організаційне розмаїття суб'єктів підприємництва, зумовлене новими інформаційними та технологічними можливостями,

особливостями трансформації категорій капіталу, інтелектуалізацією суспільного життя та глобалізацією. До особливостей формування креативного підприємництва у структурі економіки України слід віднести: зростання значення інтелектуального та соціального капіталу суб'єктів підприємництва у ефективності їх функціонування, що обумовило тенденцію до вузької спеціалізації з одного боку та формування необхідних інтеграційних зв'язків з іншого боку; поширення інтеграційних процесів через формування технологічних зв'язків, ресурсних обмежень територій, інтернаціоналізації економік; складність та суперечності формування інтеграційних структур в Україні поглиблюються за рахунок низького рівня менеджменту загального, комунікаційного та міжкультурного і вимагають використання нових підходів до управління та формування систем управління знаннями.

Найбільш адекватними потребам розвитку інтелектуального та соціального капіталу є креативні організації. Вони природнім чином формуються на основі розвинутих форм класичної індустріальної структури, поєднуючи економічні та неекономічні мотиви до організації праці, розвиваючи малі форми соціального підприємництва.

Особливості креативного підприємництва: діяльність, що поєднує матеріальні та нематеріальні цінності, скерована на реалізацію ідеалів та творчого потенціалу засновників; креативна структура формується довкола творчої особистості, що гарантує її стійкість та успіх; креативні структури найчастіше формують кон'юнктуру, а не підкоряються їй (продукт креативних структур як правило якісно новий та «знаннємісткий або емоційномісткий»); здатність до постійних змін та розвитку за рахунок внутрішніх джерел використання креативності персоналу [1].

Підприємництво в сфері мистецтва, або креативне підприємництво – це нове слово в бізнесі, яке несе значення того, що творчість може стати затребуваною послугою та матиме змогу забезпечити успіх. У вужчому розумінні, креативне підприємництво відноситься до бізнесу, який працює в рамках

культурних і творчих індустрій. У різних країнах ці галузі мають різні визначення, але, в принципі, креативне підприємництво включає в себе області, які ґрунтуються на культурній творчості і капіталізують інтелектуальну власність. Креативне підприємництво, як і креативні індустрії, охоплює такі культурні сфери та види діяльності: аудіовізуальна творчість (ТБ, радіо, медіа, музика, фільми тощо); туризм; спорт; преса та друкарська справа; національна культурна спадщина (історичне середовище, в тому числі, музеї та бібліотеки); перформативні мистецтва (театр, виконавське мистецтво, хореографія тощо); візуальні мистецтва (галереї, архітектура, дизайн, ремесла) [1].

Поява нової економічної парадигми визначає нові вимоги до освіти, необхідність використання інноваційних підходів для забезпечення інклюзивності. Освітні програми з культурних та творчих дисциплін зазвичай не охоплюють тем з надання стратегічних, управлінських та комунікативних навичок. Спільнота креативного підприємництва зазвичай не має необхідної кваліфікації щодо використання відповідних бізнес-моделей, пошуку джерел фінансування, маркетингу та партнерства. Популяризація креативності та підприємництва в освітніх навчальних закладах відсутня. Система формальної освіти не передбачає розвитку комунікативних навичок, вміння дебатовати, обговорювати сучасні теми сталого розвитку, соціальні та екологічні проблеми.

На розвиток креативних індустрій впливає зростання цифрових ЗМІ, глобалізація, транскордонне та міжнародне співробітництво. Це обумовлює потребу використання стратегічних, управлінських та комунікативних навичок. Стратегічні навички дозволяють розробляти та управляти проектами, лідерські – ведення переговорів та обговорення ідей, цілей та планів, організаційні навички – спільного дослідження та обговорення проблеми, реалізації їх подолання. Сучасні соціально відповідальні підприємці повинні підтримувати свої комунікативні навички, для подолання перешкод, спричинених відсутністю часу, довіри та взаємних знань у горизонтальних, багатогалузевих та міжнародних командах [2].

Освітні ініціативи у сфері креативного підприємництва охоплюють теми недостатньо представлені в традиційних освітніх та навчальних програмах. Наприклад, урбанізм, соціальне підприємництво та соціальне волонтерство, соціальне партнерство, залучення громадянського суспільства, управління культурою, самоменджмент тощо. При цьому застосовуються форми та методи навчання відмінні від традиційних, методи критичного та творчого мислення, індивідуальне наставництво [2]. Деякі навчальні заклади та бізнес школи починають включати у свої програми курси післядипломної освіти для менеджерів у сфері мистецтва та культури, вироблення підприємницьких навичок для надання інтелектуальних послуг.

До інших проблем в розвитку креативного підприємництва належить брак стратегічних та управлінських навичок серед фахівців, що відносяться до сфери регулювання креативного підприємництва у державному та громадському секторах.

1. Букацелі А. В. Креативне підприємництво як ресурс економіки. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/153.pdf

2. Чабарай Г. Як в Україні розвивається соціальний бізнес. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/207751>

О. В. Нагірна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПЛІТ – МОДЕЛЬ НОВОГО ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Фінансова система є запорукою ефективного функціонування та економічного розвитку країни. Україні слід створити

фінансову систему, здатну забезпечити стійкий економічний розвиток шляхом ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці, створивши повністю конкурентне ринкове середовище.

Однак реформи фінансового сектору України повинні відповідати міжнародним стандартам. Цих цілей можна досягти лише за умови правильного нормативно-правового середовища. Важливим елементом будь-якого такого середовища є інституційна модель регулювання, тобто, чи відповідає один чи більше регуляторів за нагляд за фінансовим сектором, як вони визначають та розподіляють свої повноваження та функції та як вони взаємодіють.

Сьогодні в Україні діє секторальна модель регулювання, згідно з якою нагляд за ринком банківських послуг здійснює Національний банк України. Нагляд за ринком цінних паперів та деривативів здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Нагляд за іншими ринками фінансових послуг здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Проте з 01 липня 2020 року згідно Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» («Закон про спліт») регулятором кредитних спілок, ломбардів, факторингових компаній, лізингових компаній, страхових компаній, бюро кредитних історій стане Національний банк України. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку буде додатково здійснювати регулювання недержавних пенсійних фондів, фондів фінансування будівництва та фондів операцій з нерухомістю [2].

Небанківський фінансовий сектор відіграє важливу роль у економічних процесах України. Підтвердженням цього є значна кількість таких установ (рис. 1) та розмір їх активів (рис. 2).

Як видно із рис. 1, за аналізований період кількість страхових компаній зменшилась на 62 од., кредитних спілок зменшилась на 49 од., НПФ залишилась без змін, фінансових ком-

паній зросла на 161 од., лізингодавців зменшилась на 28 од. і ломбардів зменшилась на 94 од.

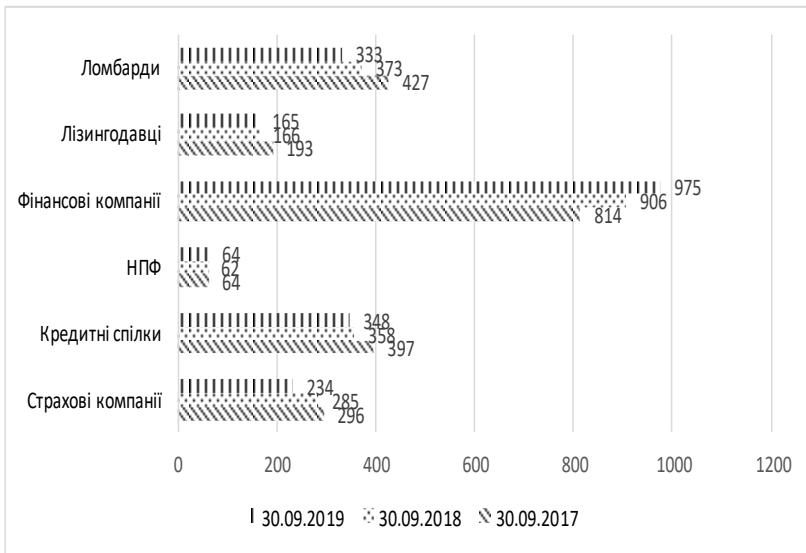

Рис. 1. Кількість небанківських фінансових установ за період 30.09.2017–30.09.2019 рр., од. [1]

Як показує рис. 2, за аналізований період розмір активів усіх небанківських фінустанов збільшився, а саме: страхових компаній на 10 136,8 млн. грн., кредитних спілок на 276,5 млн. грн., НПФ на 651, млн. грн., фінкомпаній на 26 625,4 млн. грн., лізингодавців на 8 189,4 млн. грн., ломбардів на 610,1 млн. грн.

Отже, після набуття чинності відповідного Закону НБУ буде відповідати за левову частину небанківського фінансового ринку. У зв'язку з тим, у його структурі з'являться такі нові структурні підрозділи: департамент нагляду за страховим ринком; департамент методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ; управління нагляду за небанківськими кредитними установами; управління перевірок небанківських фінансових установ; управління ліцензування

кредитних установ, страхових компаній, фінансових компаній; експертно-аналітичне управління [1].

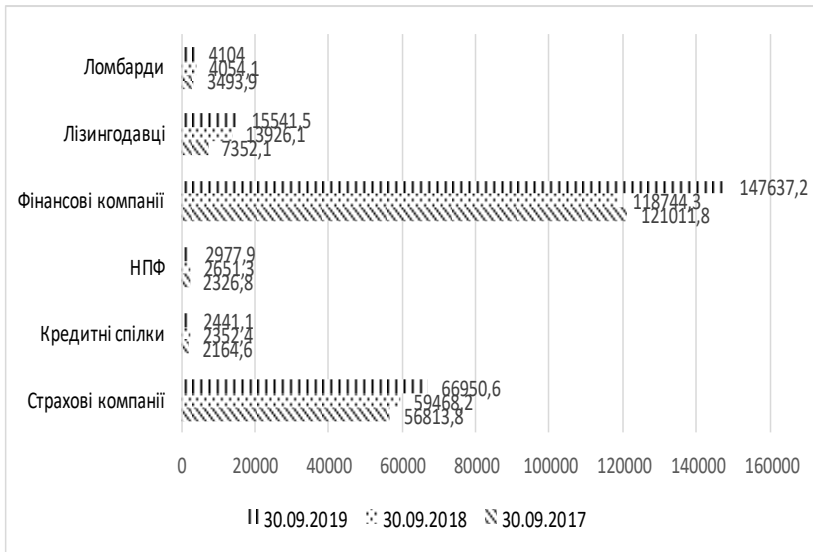

Рис. 2. Розмір активів небанківських фінансових установ за період 30.09.2017–30.09.2019 рр., млн. грн. [1]

Передача регуляторних та наглядових функцій над небанківськими установами від Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг до Національного банку України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку – це перший крок у реформуванні регулювання небанківського фінансового сектору. Поступове впровадження нового регулювання повинно підвищити привабливість інвестицій та підвищити прозорість для небанківського фінансового сектору, а також допоможе захистити споживачів фінансових послуг та запобігти незаконній практиці на ринку. Крім того, нове регулювання повинно запровадити рівні умови для небанківських фінансових установ та банків, та сприяти розвитку конкурентного середовища для

фінансових послуг і дозволити більш ефективно управляти ризиками на фінансовому ринку.

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: www.nfr.gov.ua (дата звернення: 04.03.2020).

2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/> (дата звернення: 04.03.2020).

Н. В. Наконечна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

Основним напрямом розвитку України, як правової держави, є інтеграція до Європи і одним з ключових питань цієї інтеграції, є протидія фінансовим злочинам, відмиванню грошей та злочинам у транскордонній та міжнародній сферах. Інтеграція нашої держави у світовий економічний простір ускладнюється відсутністю ефективної національної системи протидії легалізації кримінальних доходів. Протидія фінансовим злочинам є однією з найактуальніших соціальних і економічних проблем сучасності, яка є особливо важливою для України, що проходить посттрансформаційний етап соціально-економічного розвитку.

Сучасний економічний стан України переконливо свідчить, що проблема економічної безпеки держави набуває актуальності і виняткового значення. Незважаючи на те, що однією з найвагоміших функцій держави є забезпечення економічної безпеки, поняття «економічна безпека» є досить новою економіко-правовою та інформаційною категорією для національних органів управління економікою [1, с. 11].

Законодавство України покладає ключову функцію із запобігання та протидії фінансовим злочинам на органи фінансового моніторингу.

Функції первинного фінансового моніторингу охарактеризовані, як: 1) організаційно-управлінська (або упорядковуюча); 2) контролююча; 3) аналітична; 4) інформаційна. Суть кожної з цих функцій розкрита на рис.

Згідно результатів досліджень, кожна функція первинного фінансового моніторингу, у тому числі в банках, має кримінологічну складову. Первинний фінансовий моніторинг як засіб запобігання легалізації злочинних доходів належить до системи запобіжної антикримінальної діяльності. При її диференціації останньої за масштабом первинний фінансовий моніторинг може здійснюватися: 1) у масштабі всієї країни; 2) у регіональному або галузевому масштабі, наприклад у галузі банківської системи; 3) у індивідуальному вимірі – стосовно конкретної особи (клієнта банку), що здійснює потенційно злочинну фінансову операцію.

При диференціації запобіжних заходів за рівнем їх застосування, що відповідає рівню функціонування злочинності, її детермінантів, первинний фінансовий моніторинг може здійснюватися на загальносуспільному, груповому, індивідуальному рівнях. В основному він здійснюється на груповому рівні стосовно груп детермінантів, які обумовлюють факти відмивання, а також на індивідуальному рівні – щодо умов, обставин, які сприяють конкретному факту відмивання, відповідній фінансовій операції [2].

За характером запобіжних заходів засоби первинного фінансового моніторингу відносяться до суто кримінологічних, зокрема до заходів ранньої профілактики фактів відмивання. За цільовим призначенням первинний фінансовий моніторинг банківської системи в Україні відноситься до цільових або спеціальних (спеціально-кримінологічних) заходів, які мають спеціальну мету запобігання злочинності. Створення відкритої економіки, яка значною мірою є тіньовою, стало загрозою економічній безпеці.

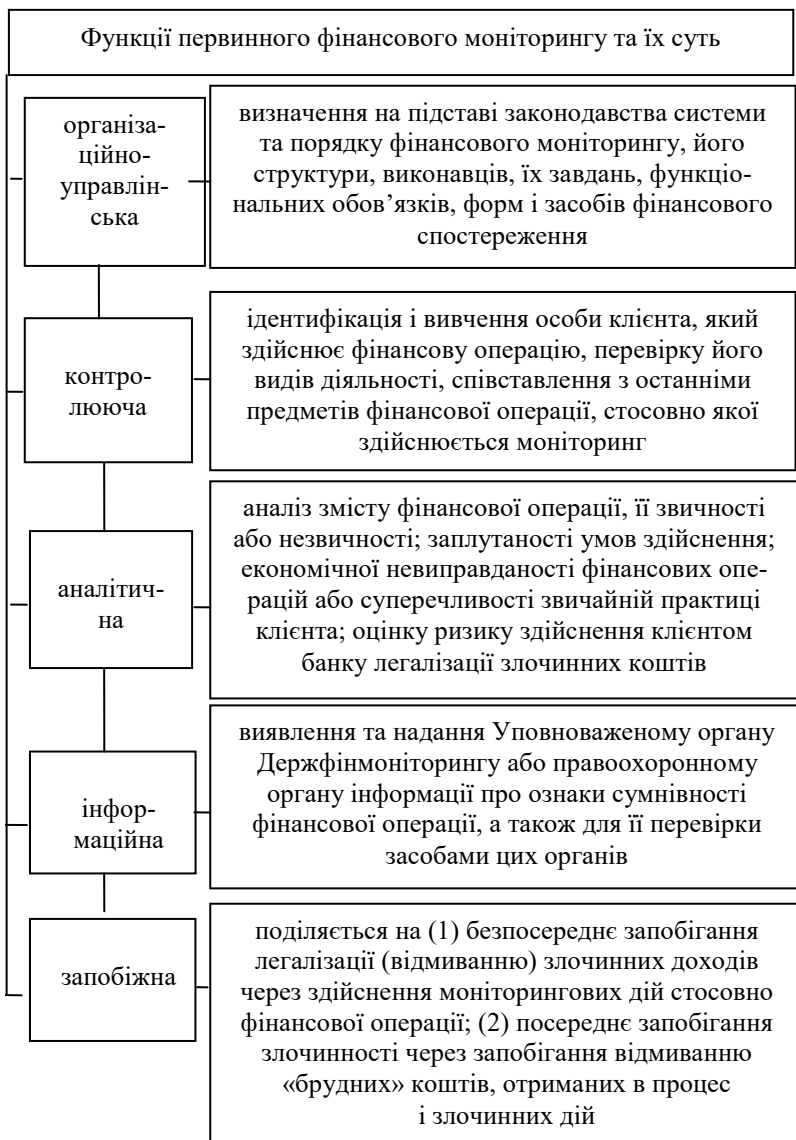

Рис. 1. Функції первинного фінансового моніторингу

Складено автором.

Таким чином, ефективність прийняття управлінських рішень щодо економічної безпеки держави залежить від якості роботи держфінмоніторингу. Призначення фінансового моніторингу полягає в одержанні об'єктивної інформації про стан економічної безпеки держави, здійсненні кваліфікованих консультацій представників регіональної і місцевої влади, врахуванні результатів наукової експертизи на всіх етапах формування і реалізації державної регіональної політики щодо економічної безпеки.

1. Економічна безпека: навч. посібник / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. Герасименко та ін.; за ред. О. М. Джужі. К.: Алеута; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 368 с.

2. Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації. Львів: Ахілл, 2008. 660 с.

О. Ф. Новікова,

доктор економічних наук, професор,
заступник директора

(Інститут економіки промисловості НАН України),

О. Г. Сидорчук,

доктор економічних наук, доцент

(Львівський регіональний інститут

державного управління Національної академії

державного управління при Президентові України),

Л. Л. Шамілева,

кандидат економічних наук, доцент,

провідний науковий співробітник

(Інститут економіки промисловості НАН України)

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Обґрунтування управлінських рішень щодо зниження соціальних ризиків у системі державного управління потребує

здійснення якісної оцінки стану соціальної безпеки з розробкою моделі інтегрального показника соціальної безпеки.

Зростання зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці, тривала системна криза, збройний конфлікт на сході України, зменшення можливостей для соціальних перспектив людини, суспільства, держави обумовили необхідність посилення державного управління соціальною безпекою. Результати експертного опитування визначили, що загальний стан в Україні є небезпечним, а вагомість внутрішніх загроз виявилася більш значущою (96% експертів), ніж вагомість зовнішніх загроз (91%) [2].

Незважаючи на вкрай негативний соціальний стан у країні в державній політиці не простежується пріоритетність дій щодо його подолання. Державне управління не застосовує важелі впливу на соціальну безпеку, а сучасна система національної безпеки переорієнтувалась з соціально-гуманітарного спрямування на воєнно-політичне. Розроблені науково-методичні підходи до оцінки та виміру соціальної безпеки з врахуванням ризиків економічної незахищеності дали можливість визначити причини негативних соціально-економічних трансформацій. Розрахунки показали, що ризик економічної незахищеності за умови прояву соціальних ризиків втрати роботи, самотності, захворюваності та втрати працездатності, економічної незахищеності літніх людей за 2014-2017 рр. зріс на 19,7%, при цьому лише за один (2017 р.) зростання складає 10,4%. За структурою внутрішніх складових це зростання обумовлено збільшенням ризику втрати роботи, збільшенням ризику економічної незахищеності внаслідок захворюваності та втрати працездатності, підвищенням рівня економічної незахищеності в старості [3].

Визначення рівня соціальної безпеки базується на ієрархічній моделі за структурою інтегрального показника соціальної безпеки, алгоритм побудови якого забезпечує можливість оцінити рівень соціальної безпеки, який склався, та тенденції його зміни, а також визначити та кількісно оцінити вплив кожної внутрішньої складової на зміну рівня соціальної безпеки.

Здійснена інтегральна оцінка рівня соціальної безпеки в Україні свідчить, що в країні склався помірний рівень її розвитку, який змінювався в межах від 0,475 до 0,556 к.п. Суттєве зниження в кризові 2009–2010 рр. та 2015–2016 рр. змінюється зростанням в періоди виходу з кризи (2012–2014 рр.) та в період стабілізації 2017-го року, що забезпечило загальний приріст рівня соціальної безпеки за одинадцять років на 6,9%.

Визначені тенденції зміни рівнів інтегрального показника соціальної безпеки та окремих субіндексів за внутрішніми складовими забезпечують можливість прогностичних оцінок на один-два роки. З урахуванням тенденцій зміни, які склалися протягом 2008–2017 рр., рівень соціальної безпеки станом на 2018 р. складе 0,574 к.п., а на 2019р. – 0,607.

Науково-методичні засади оцінки резервів зростання рівня соціальної безпеки дали можливість визначити методами пропорційного розподілу прирости відносних обсягів впливу чинників гальмування на рівень соціальної безпеки, які за умови нівелювання цих чинників перетворюються у резерви зростання рівня соціальної безпеки, що дає можливість реалізувати незадіяний потенціал її посилення.

Чинниками зростання рівня соціальної безпеки стали матеріальний добробут, безпека здоров'я та життя, соціальне виключення та девіантна поведінка. Але одночасно основні негативні дестимулюючі чинники склалися за рахунок погіршення соціального захисту, зростання рівнів соціальних небезпек в системі зайнятості та соціально-трудовах відносин та за демографічною складовою. Лише за рахунок подій, які мають місце в Україні в 2014-2017 рр. – анексія Криму та окупація частини Донбасу, воєнні дії на Сході країни, Україна щорічно втрачає від 20,4% до 23%, тобто приблизно п'яту частину рівня соціальної безпеки [3].

Результати оцінки показали, що обсяги резервів зростання соціальної безпеки базуються на нівелюванні негативного впливу чинників, які гальмують можливості такого зростання. За весь період, що досліджується, загальні резерви зростання рівня соціальної безпеки складають 26,6%, при цьому

найбільша їх частка склалася за складовою «Зайнятість, безробіття, соціально-трудові відносини», «Соціальний захист» та «Соціальне самопочуття в суспільстві». Вони акумулюють майже дві третини (69%) від загального обсягу резервів.

Отже, результати оцінювання рівня соціальної безпеки з визначенням основних чинників забезпечення її становлення, з оцінкою резервів та перспектив досягнення дають важелі та механізми державному управлінню для посилення соціальної безпеки людини, суспільства, держави.

1. Коваль О. П. Соціальна безпека: сутність та вимір: наук. доп. К.: НІСД, 2016. 33 с.

2. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. НАН України, Ін-т економіки пром-сті; Львівський регіональний ін-т держ. управління. К., Львів, 2018. 259 с.

3. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення: монографія. Львівський регіональний ін-т держ. управління. Львів, 2018. 492 с.

4. Шамилева Л. Л. Статистическое моделирование и прогнозирование: учеб. пособие. Донецк: Каштан, 2008. 310 с.

О. І. Огірко,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КІБЕРБЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ТА НЕБЕЗПЕКИ

В сучасних умовах використання комп'ютерних технологій надає підприємствам великі можливості в області передачі, розповсюдження та розсилки інформації, дозволило виконувати фінансово-банківські операції, операції з купівлі-продажу товарів, незважаючи на відстані і кордони. Разом з тим, з роз-

витком комп'ютерних інформаційних технологій загострилася проблема комп'ютерних злочинів, які можуть завдати підприємствам як фінансових, так і інформаційних втрат. Тому особливу увагу в організації бізнесу потрібно приділяти, не тільки грамотному використанні наявної інформації, але і забезпечити її якісний захист.

Кількість атак на інформаційні системи у всьому світові щороку подвоюється. За перші 6 місяців 2018 року в Україні було порушено 4041 кримінальних порушень у сфері порушень кіберзлочинності: 1336 – у сфері платіжних систем; 810 – кібербезпеки; 1380 – у сфері електронної комерції; 515- у сфері протиправного контенту. Таким чином, у сфері платіжних систем кількість злочинів у 2018 році зросла порівняно із 2017 роком у 1,4 рази [2]

Кібербезпеку підприємства як одну зі складових економічної безпеки можна розглядати як процес ефективного використання програмного забезпечення в управлінні, безпечної передачі інформації для зниження ризиків, пов'язаних з порушенням інтелектуальної власності. А також своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних викликів, кібернетичних втручань і загроз інтересам підприємства [1; 3].

До основних джерел загроз кібербезпеки підприємств відносять такі: протизаконна діяльність деяких структур у сфері формування, поширення і використання інформації; порушення встановлених регламентів збору, обробки та передачі інформації; навмисні дії та ненавмисні помилки користувачів інформаційних систем; помилки в проектуванні інформаційних систем; відмова технічних засобів і збої програмного забезпечення тощо.

Кібер-ризик, які сьогодні виникають на підприємствах показані на рис.

Кібербезпека на підприємстві повинна повністю відповідати принципам права Європейського Союзу (*acquis EC*) та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правовим.

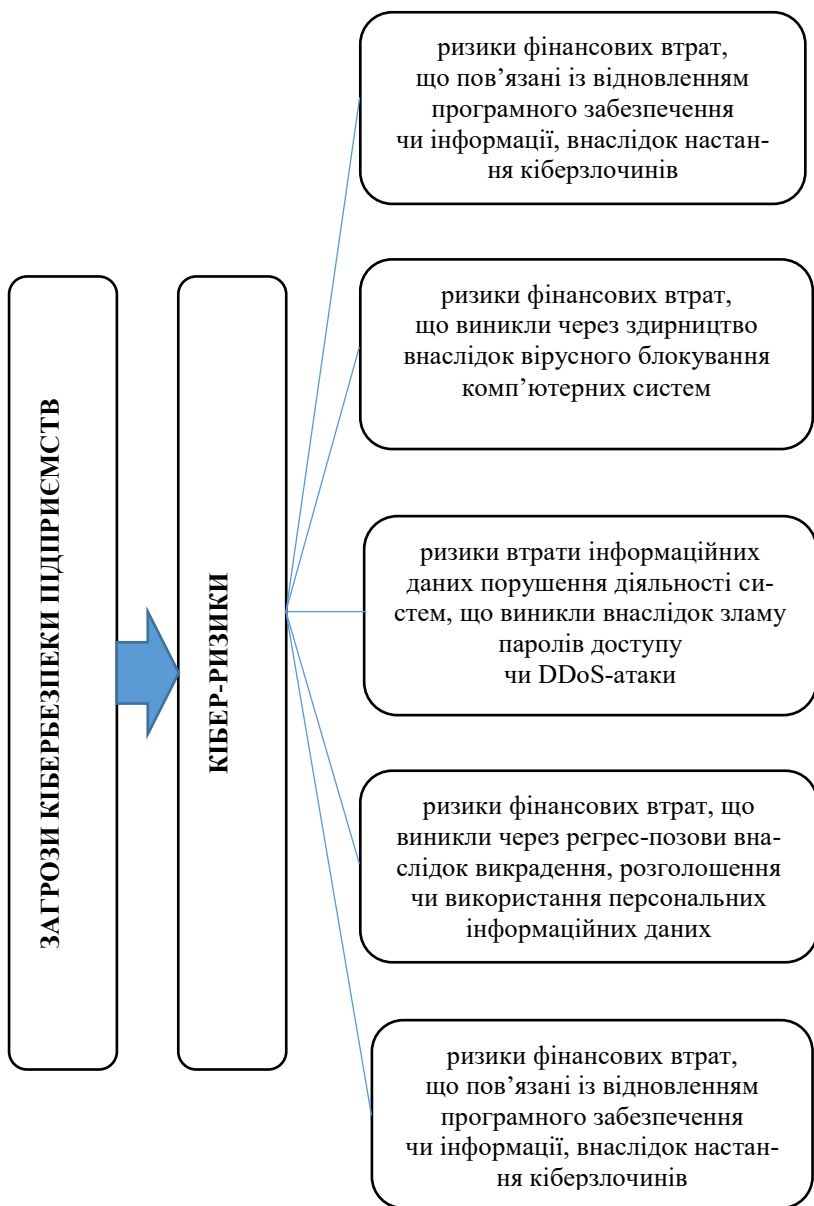

Рис. Кібер-ризики, які сьогодні виникають на підприємствах

Імплементація норм дасть можливість [5]: посилити вимоги до захисту інформації в інформаційних системах підприємств України з урахуванням актуальних кіберзагроз; установити принципи управління інформаційною безпекою в підприємствах; визначити принципи криптографічного захисту інформаційних систем підприємств в Україні; установити обов'язкові мінімальні вимоги щодо організації заходів із забезпечення безпеки інформації та порядок поетапного упродовження цих вимог на підприємствах.

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата відклику: 05.03.2020).

2. Кіберполіція відмічає збільшення кількості правопорушень у сфері платіжних систем та кібербезпеки. *Офіційний сайт Національної поліції*.

3. Бурячок В. Л., Богуш В. М. Рекомендації щодо розробки та заповнення профілю навчання «Кібернетична безпека» в Україні. *Безпека інформації*. 2014. Т. 20. № 2. С. 126–131.

4. Братюк В. П. Сутність кібер-злочинів та страховий захист від кібер-ризиків в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9 (171). С. 421–427.

5. Ротова Т. А. Шевченко Ю. Страхування як фінансовий інструмент захисту від кібер-ризиків. *Безпека соціально-економічних процесів в кіберпросторі*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 берез. 2019 р.). К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 177–178.

6. Іващенко Г. А., Воронюк Є. В. Кібернетична безпека в системі діагностики та аналізу економічної безпеки підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 1 (41). С. 605–608.

О. І. Пацула,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ

В умовах глобалізації інтеграційні процеси на ринку злиття та поглинання є можливістю вийти на якісно новий

рівень розвитку. Дані міжнародних досліджень свідчать, що у першій половині 2019 року загальна вартість угод зі злиття та поглинання (M&A) сягнула 1,86 трлн дол. США, що на 21% більше у порівнянні з другою половиною 2018 року (1,5 трлн дол. США), хоча, й на 8% менше, ніж за 1 півріччя 2018 року (2 трлн дол. США за оголошеними угодами).

Хоча обсяги угод з M&A сповільнилися – знизившись на 12% у другому півріччі 2019 року порівняно з першим півріччям цього року до одного з найнижчих рівнів, починаючи з 2015 року – якщо розглядати в історичному контексті, укладання угод стабільне, і може залишатись у такому стані і в майбутньому році [1].

Зрозуміло, що інтеграційні процеси вимагають застосування інструментів, які б убезпечили компанію від настання можливих ризиків та реалізації загроз в процесі пошуку потенційних партнерів та укладання з ними відповідних угод. В контексті сказаного, актуальною стає використання технології Due Diligence, яка набуває все більшої актуальності в різних аспектах аудиторської та юридичної практики.

Сам термін «due diligence» (далі – DD) вперше з'явився ще на початку XX ст. у США і у перекладі з англійської мови означає «належна перевірка», «перевірка належної сумлінності». Узагальнюючи визначення, які надаються різними вченими та практиками [2; 3; 4; 5] під «DD» розуміємо глибокий, комплексний аналіз та перевірку усіх сфер фінансово-господарської діяльності підприємства: організаційних, правових, фінансових, маркетингових, податкових, політичних, ринкових, технологічних та ін.

З огляду на вказані аспекти, виділяють такі складові DD:

- фінансову (Financial DD) – дослідження здатності компанії генерувати дохід шляхом оцінки активів, доходів, фінансових коефіцієнтів і системи фінансового планування та внутрішнього контролю;
- податкову (Tax DD) – спрямована на оцінювання податкового навантаження, а також виявлення можливостей податкового планування;

- юридичну (Legal DD) – направлена на перевірку діяльності відповідно до нормативних актів у сфері господарського, цивільного, трудового права, а також інших норм;

- екологічну (Environmental DD) – в процесі якої визначаються й оцінюються ризики пов'язані із забрудненням довкілля та ефективність заходів з охорони навколишнього середовища, а також сповідування принципів екологічної відповідальності в цілому;

- маркетингову (Market DD), яка передбачає оцінку ефективності реклами, процесів розподілу та збуту продукції, аналіз маркетингових витрат, дослідження місця компанії в галузі, визначення майбутніх перспектив діяльності підприємства;

- політичну (Political DD) – аналізуються політичні ризики, пов'язані з діяльністю підприємства, визначаються перспективи його розвитку в умовах наявного політичного середовища.

Використання технології DD в процесі поглинання чи злиття компаній передбачає оцінку вигоди і зобов'язань від можливої операції шляхом аналізу всіх аспектів минулого і поточного періоду, прогнозування їх на майбутнє з виявленням можливих ризиків від її здійснення.

Зокрема, ризику: придбання об'єкта інвестування по завищеній вартості; невиконання зобов'язань підприємством-боржником; втрати майна, фінансів; заподіяння шкоди (збитків), у т.ч. нематеріальним активам, наприклад, діловій репутації; ініціювання судових позовів та їхніх несприятливих наслідків; накладання арешту на майно або застосування інших забезпечувальних заходів; визнання угоди недійсною; залучення до податкової, адміністративної або кримінальної відповідальності; виникнення корпоративних конфліктів; втрати інтелектуальної власності та інших.

Вважаємо, що застосування DD при реалізації М&А-угод є обов'язковою процедурою, яка дозволить вплинути на ряд чинників, зокрема:

1) ціну угоди. Досягнуте, за результатами DD, зниження інформаційних ризиків суттєво підсилює позиції покупця у ході переговорів з продавцем. У разі виявлення суттєвих ризиків вартість об'єкта інвестування може зменшитися. Якщо продавці не готові до адекватного зменшення ціни підприємства, за результатами DD може бути прийняте рішення щодо припинення переговорів про придбання (чи реорганізацію);

2) рівень поінформованості про перспективи угоди. У процесі DD можуть бути виявлені обставини (так звані, Deal Breaker – підвищені небезпеки), що характеризують високий рівень ризику вкладень у підприємство, за неможливості усунення яких слід відмовитися від трансакції. До типових прикладів таких небезпек можна віднести: наведення в бізнес-плані масштабних клієнтів підприємства, які до таких не відносяться; заниження значення потреби в капіталі для реалізації запланованих антикризових заходів; наявність незавершених судових процедур, в яких задіяне підприємство-об'єкт інвестування; не вирішені конфлікти навколо прав власності; відсутність ліцензій (інших прав) на здійснення діяльності, передбаченої в бізнес-планах; невідповідність технологій вимогам природоохоронного законодавства тощо;

3) обсяг зобов'язань і гарантій в угоді [6].

1. Global dealmakers: Cross-border M&A outlook 2019. URL: https://bakertilly.ua/wp-content/uploads/2019/11/BakerTilly-Global-Dealmakers-Report_FINAL_LRHQ.pdf (дата звернення: 04.03.2020).

2. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник. К.: KHEU, 2006. 552 с.

3. Due Diligence – Definition in AboutMoney. URL: <http://biztaxlaw.about.com/od/glossaryd/g/duediligence.htm/>

4. Due Diligence: Strategy + Business. URL: <http://www.strategy-business.com/media/>

5. Назаренко І. М. «Дью Ділідженс»: сутність, призначення та послідовність проведення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 20. С. 360–366.

6. Використання Due Diligence в обґрунтуванні передінвестиційних рішень у секторах національної економіки: колективна монографія / М. Д. Балджи, Н. В. Доброва, В. А. Карпов та ін.; Одеський національний економічний університет. Одеса: ПромАрт, 2018. 335 с.

О. М. Підхомний,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту
(*Львівський національний університет
імені Івана Франка*),

О. О. Глущенко,

кандидат економічних наук,
директор Департаменту координації
системи фінансового моніторингу
(*Державна служба
фінансового моніторингу України*)

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ НЕЛЕГАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Відповідно до першого пункту поточної редакції 40 рекомендацій FATF – міжнародної організації, що розробляє стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, країни повинні визначати, оцінювати й розуміти ризики, пов'язані з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму для цієї країни, а також вживати відповідних заходів, використовуючи необхідні ресурси [1].

Разом з тим, згідно пункту 33 рекомендацій FATF, країни повинні вести всеохоплюючу статистику щодо питань, які стосуються ефективності системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

За концепцією FATF, ризик можна розглядати як функцію трьох факторів: загроз, вразливостей та наслідків [2]. Сама ж оцінка ризику відмивання коштів / фінансування тероризму – це продукт або процес, заснований на методології, погодженій зацікавленими сторонами, пов'язаний з намаганням визначити, проаналізувати та зрозуміти ризики нелегальних фінансових операцій. Розроблення відповідної методології є першим кроком у вирішенні відповідних проблем.

Під загрозою в контексті Національної оцінки ризиків треба розуміти особу чи групу людей, об'єкт чи діяльність, які можуть завдати шкоди державі, суспільству, економіці тощо. Поняття вразливостей, що використовується при оцінці ризику, охоплює елементи, які можуть бути використані загрозою або можуть підтримувати її функціонування. Вже в самому визначенні загрози, згідно документу FATF, закладена можливість різних підходів до ідентифікації загроз в конкретних умовах. А саме загроза є елементом, на виявленні якого ґрунтується подальша оцінка ризиків.

Використовуючи можливість пристосування методології Національної оцінки ризиків до конкретних умов, Україна пішла шляхом формування та розвитку власної методології у відповідній сфері [3]. А в самому процесі проведення другої в історії нашої держави Національної оцінки ризиків нелегальних фінансових операцій [4] вітчизняні фахівці використали ресурсний (ресурсо-орієнтований) підхід.

Згідно ресурсного підходу, проблемну ситуацію розглядають як систему матеріальних і нематеріальних ресурсів, що можуть бути використані для досягнення певних цілей. У різних суб'єктів можуть бути несумісні цілі стосовно певних ресурсів, що визначає пряму залежність між ресурсним та конфліктними потенціалами. Це твердження можна тлумачити і як пряму залежність між ресурсами та ризиками у контексті Національної оцінки ризиків нелегальних фінансових операцій. Ресурси можуть бути, з одного боку, об'єктом злочинних посягань, засобами вчинення злочинів, а, з іншого, – чинниками запобігання та протидії злочинності.

Разом з тим, чим більшими ресурсами володіє певна країна, тим більший потенціал розвитку злочинної діяльності щодо відповідних ресурсів, що потребує вжиття адекватних правоохоронних заходів. До того ж за умов глобалізації можливий вплив ресурсного потенціалу однієї країни на криміногенну ситуацію в іншій. З метою підвищення рівня практичної значущості результатів Національної оцінки ризиків варто виділяти ресурси, які мають стратегічне значення для

криміногенної ситуації у певній країні у теперішній час і найближчій перспективі.

Попри дієвість ресурсного підходу та його схвальну оцінку міжнародними експертами варто вивчати альтернативні варіанти концептуально-теоретичних основ Національної оцінки ризиків. До перспективних напрямів досліджень у відповідній сфері, на нашу думку, належать:

- суб'єкто-центричний, згідно якого в центрі уваги перебуває певна людина чи організація;
- статистичний, згідно якого досліджуються зв'язки різних показників з процесами тінізації національної економіки;
- логіко-правовий, згідно якого загрози досліджуються з позицій сильних та слабких сторін нормативно-правової бази;
- довірознавчий, згідно якого ризики оцінюються відповідно до соціологічних замірів суспільної думки та (або) наявності чи відсутності тих чи інших суспільних інститутів, існування яких потребує певного рівня суспільної довіри, який, як відомо, знижується з поширенням злочинності;
- історично-циклічний, що передбачає врахування різних етапів у динаміці рівня злочинності та еволюції її форм.

Гіпотетично можна розглядати й можливість використання синергетичного підходу, що полягає в оцінюванні нелінійних ефектів за різних поєднань чинників, що визначають проблемну ситуацію. Водночас такий підхід потребує володіння досить складними навиками та програмно-технічними засобами аналізу даних і моделювання ситуацій. Підходи, що відповідають вказаним напрямам, загалом не суперечать один одному, а можуть ефективно поєднуватись залежно від конкретних соціально-економічних умов, що склались в країні протягом періоду, який охоплюється Національною оцінкою ризиків нелегальних фінансових операцій.

1. The FATF Recommendations. URL: [http://www.fatf-gafi.org/ media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%20](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%20)

2. FATF Guidance National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment. URL: https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf

3. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, узгоджена Міністерством фінансів України 17.12.2018 р. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20190702/Methodology.pdf

4. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. К.: Держфінмоніторинг, 2019. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20191220/Zvit.

О. П. Подра,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ

В сучасних умовах посилення глобалізації та відкритості ринків можливості обміну, товарами, ресурсами, капіталом та робочою силою практично необмежені. Міграція є одним із проявів глобалізації і навряд чи її можна зупинити, оскільки вона має об'єктивний характер і в більшості випадків пов'язана із здатністю робочої сили швидко реагувати на зміни у суспільстві та економіці.

Ймовірність того, що у майбутньому обсяги міграції зростатимуть посилюється, оскільки у більшості країн світу та в Україні зокрема, зростає активність, освіченість та мобільність населення внаслідок становлення та розвитку цифрової економіки; зростання ролі транснаціональних корпорацій, міграції капіталів і, як наслідок, розміщення виробництва у інших країнах чи регіонах, ніж розташована материнська компанія; спрощення процедур перетину кордонів; консолідація культур та релігій; а також демографічні процеси, притаманні економічно розвиненим країнам: старіння населення в цілому та робочої сили зокрема.

Згідно із оцінками міжнародних експертів в Україні депопуляція населення відбувається рекордними темпами

[1, с. 234]. Експерти Департаменту з економічних і соціальних питань ООН, оприлюднили прогноз динаміки скорочення чисельності населення України [2] та колишніх країн соцтабору, зокрема: Болгарії, Румунії, Сербії, Хорватії, Угорщини, Литви, Латвії, Молдови та Польщі [3]. Експерти спрогнозували скорочення населення у цих країнах на 15% до 2050 р. Для України розроблено два сценарії: оптимістичний та песимістичний. Згідно із першим до 2050 р. очікується скорочення чисельності населення до 36 млн. осіб (із врахуванням Криму та Донбасу), згідно із другим очікується стрімке скорочення чисельності населення до 31 млн осіб. Результати міжнародних експертів співвідносяться із результатами вітчизняних науковців. Так, фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи спрогнозували зниження чисельності населення України до 38 млн осіб у 2050 р. при умові середньої народжуваності, середньої тривалості життя, середньої чистої міграції (оптимальний прогноз); та до 36 млн осіб у 2060 р. при виконанні тих самих умов [4].

На жаль, точні дані про обсяги, структуру та напрями міграційних переміщень відсутні. Тому деякі експерти оцінюють обсяги трудової міграції у 5-7% працездатного населення. Згідно із дослідженнями Expat Insider чисельність українських мігрантів за кордоном становить близько 8 млн найбільша кількість серед них перебуває в Росії – 4,04 млн осіб, Канаді та Польщі – 1,2 млн осіб, США – 940 тис. осіб, Німеччині – 230 тис. осіб та інших країнах [5]. Офіційні дані Євростату свідчать, що у 2018 р. Україна стала лідером серед інших країн світу за кількістю осіб, які отримали дозвіл на проживання в країнах ЄС-28 (527000 заявників, або 16% від всіх претендентів на отримання дозволу на проживання в ЄС-28).

В Україні проведено чимало досліджень щодо визначення позитивних та негативних наслідків міграції. До позитивних відносять надходження іноземних переказів мігрантів, які у 2018 р. за підрахунками НБУ становили приблизно 11 млрд дол. або 10% від ВВП країни, водночас, необхідно розуміти, що відтік трудових ресурсів за кордон може призвести до зростання інфляції та сповільнення економічного зростання. Українсь-

кі підприємці вже зараз скаржаться на брак кваліфікованих працівників, що пов'язаний із виїздом українців до Польщі та інших країн, особливо це відчутно у сфері будівництва, промисловості, сільського господарства, транспорту. У довгостроковій перспективі збільшення обсягів міграції лише посилюватиме національну демографічну проблему.

Головним чинником зростання економічної міграції є можливість більше заробляти, краще реалізувати свій потенціал, саме тому міграційний рух спрямований до країн із вищим рівнем розвитку та якістю життя, а також до країн, де менші мовні та культурні бар'єри, зокрема до країн ЄС, США, Канади, Росії. Так, рівень середньомісячної заробітної плати в Україні є значно нижчим у порівнянні із найближчими європейськими сусідами, зокрема, порівняно із Сербією більш ніж у двічі, а порівняно із іншими наведеними країнами більш ніж у тричі. Зокрема, в Україні мінімальна заробітна плата в січні 2020 р. становила 4723 грн або приблизно 171 євро, в той час як у найближчих країнах-сусідів Литві (607 євро), Румунії (466 євро), Латвії (430 євро), Угорщині (487 євро), Хорватії (546 євро), Чехії та Польщі (610 євро) [6]. Така диференціація в рівні заробітної плати стає ключовим чинником, що впливає на обсяги міграції в Україні. Крім того, війсьні дії на Сході країни посилили обсяги внутрішніх переміщень населення, а це в свою чергу посилює інтенсифікацію ринку праці через зростання пропозиції робочої сили.

Науковці констатують [7], що сьогодні Україна постала перед загрозою п'ятої хвилі української міграції, що розпочалася з 2010-х років і охопила в першу чергу високоосвічену молодь, така міграція є відповіддю людей на численні глобальні та національні виклики щодо соціально-економічного розвитку та національної безпеки країни.

Така тенденція несе в собі значні загрози для національної економіки та розвитку людського капіталу, оскільки у найближчий час країна може відчути брак не лише робітничих спеціальностей, який спостерігається вже зараз, але і молодих високоосвічених спеціалістів внаслідок відпливу молоді до

більш розвинених країн з метою отримання освіти та працевлаштування.

1. Пищуліна О., Юрочко Т., Міщенко М., Жаліло Я. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. *Аналітична доповідь. Центр Разумкова*. К.: Вид-во «Заповіт», 2018. 368 с.

2. Ukraine Headed for Perfect Storm of Demographic Decline. Atlantic Council, February 7. 2018. URL: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-headed-for-perfect-storm-of-demographic-decline>. Див. також URL: <https://www.populationpyramid.net/ukraine/2050>).

3. World Population Prospects 2017. *Unit Nations*. URL: <https://esa.un.org/unpd/wpp>.

4. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАНУ. *Демографічні прогнози*. URL: <https://idss.org.ua/index>

5. Expat Insider 2017. *The world through Expat eyes*. URL: https://cms-internationalsgmbh.netdna-ssl.com/cdn/file/2018-03/Expat_Insider_2017_The_InterNations_Survey.pdf

6. Monthly minimum wages – bi-annual data. Last update: 03-02-2020 URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en

7. Марков І. Глобалізація і міграції: теоретичні та методологічні аспекти дослідження соціодинаміки. *Народознавчі зошити*. 2015. № 6. С. 1320–1230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2015_6_8

Я. Я. Пушак,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Т. Я. Параняк,

магістр з менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ КОРОНАВІРУСУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Стрімке поширення різного роду інфекційних захворювань (тифу, чуми, іспанської віспи, грипу тощо), що набувало

епідеміологічного характеру, людство за весь період свого існування переживало неодноразово, проте в сучасних умовах загроза глобальної пандемії коронавірусу Covid-2019, що вперше був зареєстрований наприкінці минулого року в Китаї, є беззаперечною, а проблема його подолання потребує нагального вирішення. За два місяці ця недуга поширилась 107-ма країнами світу і станом на 10.03.2020 року ним було уражено понад 121,5 тис. осіб, з яких понад 4 тис. осіб померло. Випадки захворювань офіційно зареєстровано на усіх континентах та практично у всіх країнах Європи (за винятком Кіпру, Ліхтенштейну та декількох інших).

З огляду на виниклу глобальну загрозу введено карантин на усій території Італії, частково в Китаю, запроваджено надзвичайні заходи в США, Ізраїлі, Польщі, Німеччині та ін., і цей перелік щодня поповнюється. За оцінкою фахівців Конференції організації об'єднаних націй з торгівлі та розвитку (UNCTAD) негативні наслідки поширення коронавірусу Covid-2019 спричинять падіння обсягів ВВП окремих країн світу та уповільнить зростання світової економіки нижче 2,5%, а це як мінімум на 1 трлн. дол. США менше, ніж прогнозувалось на початку 2020 року [1].

Цілком очевидно, що даного роду глобальна загроза, негативно вплине на національні економіки практично усіх країн, що взаємодіють через світові ринки, однак ступінь негативно впливу для кожної з них може істотного варіюватись та залежати від низки чинників.

Керівник Європейського центрального банку Крістін Лагард у своєму недавньому виступі зазначила, що на світову економіку очікує економічна криза співставна за своїми наслідками з тією, що мала місце у 2008 році, у випадку, якщо країни ЄС не приймуть адекватні заходи, спрямовані на запобігання поширенню коронавірусу [2].

Негативні наслідки поширення коронавірусу вже відчуває економіка Китаю, Німеччини, США та ін. Для прикладу, Китай в умовах надзвичайного стану скоріш за все не зможе продавати обсяги товарів, аналогічні докризовому періоду, через те зазнають впливу (а саме скорочення обсягів імпорту та

зростання середнього рівня цін на нього) країни, у яких частка імпорту з КНР є значною.

Згідно з офіційними статистичними даними за підсумками 2019 року, імпорт товарів з КНР до України становив понад 9,2 млрд. дол. США, що складає близько 15% від усього імпорту товарів (тобто кожна шоста гривня витрачена на імпорт була за китайський товар), обсяг імпорту з цієї країни впродовж минулого року зріс більш ніж на 20% [3].

Основними соціально-економічними наслідками впливу поширення даної недуги на вітчизняну економіку є:

- ускладнення процедури та зростання тривалості експортно-імпортних операцій товарів з/до країн, в яких активно поширюється коронавірус через запровадження жорстких превентивних заходів;

- через зниження обсягів виробництва, ускладнення процедури та подовження термінів постачання товарів з країн, в яких активно поширюється коронавірус, зменшення обсягів ввезення та зростання цін на певні види імпортних товарів (спонукатиме до переорієнтації на нові ринки інших країн світу, а можливо й до формування та реалізації політики імпортозаміщення);

- можлива паніка та формування ажіотажного попиту на внутрішньому ринку на певні групи та види імпортних товарів (зумовить необхідність збільшення урядом існуючих або ж формування нових резервних запасів медикаментів, продовольчих товарів, палива тощо, у випадку ускладнення їх постачання з інших країн або ж зростання необгрутованих цін на них через «панічні настрої» в середині країни);

- зниження рівня доходів у вітчизняній туристичній та транспортній сфері, а також від надання готельних, медичних та освітніх послуг й роздрібної торгівлі (передусім у тих суб'єктів господарювання, що зорієнтовані на надання послуг для іноземців, що перебувають на території нашої країни);

- скорочення валютних надходжень з-за кордону від трудових мігрантів, повернення частини з них до України (спричинить зниження доходів частини вітчизняних домогос-

подарств, зменшити пропозицію іноземної валюти на внутрішньому ринку).

1. The coronavirus shock: a story of another global crisis foretold and what policymakers should be doing about it. Geneva, 9 March 2020. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gds_tdr2019_update_coronavirus.pdf (дата звернення: 05.03.2020).

2. ECB's Lagarde Warns of 2008-Style Crisis Unless Europe Acts. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-11/ecb-s-lagarde-warns-of-2008-style-crisis-without-urgent-action?srnd=premium-europe> (дата звернення: 05.03.2020).

3. Офіційний сайт Держстату України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztt/ztt_u/ztt1219_u.htm (дата звернення: 05.03.2020).

І. О. Ревак,

доктор економічних наук, професор,
декан факультету управління та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПОСОБИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВІДМИВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ В УКРАЇНІ

Корупція є необхідною умовою та наслідком функціонування тіньової економіки, а суб'єкти корупції – одними з основних споживачів послуг з відмивання грошей, і в той же час вони є незмінними учасниками системи відмивання грошей. З цієї причини заходи щодо детінізації економіки, запобігання та боротьби з організованою злочинністю та відмивання грошей не матимуть очікуваного результату без докорінного зниження рівня корупції.

Спроби боротьби з корупцією виключно шляхом вибіркового покарання винних у таких видах злочинів не можуть бути ефективними, оскільки основні фактори деструктивної соціальної поведінки залишаються не викоріненими. Корупція

та доходи, отримані від корупційних дій, набувають якісно нового контенту в період фінансової нестабільності та кризи.

Про стан протидії корупції в Україні свідчать дані, систематизовані та узагальнені правоохоронними органами. Так, за період 2016–2018 років правоохоронними органами розпочато розслідування у 8361 кримінальному провадженні за корупційними злочинами, до суду направлено 6016 кримінальних проваджень з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру щодо 7029 осіб [2]. Інформація про стан та наслідки корупційних злочинів в Україні у 2016–2018 рр. наведена у табл.

Таблиця

**Інформація про стан та наслідки
корупційних злочинів в Україні
у 2016–2018 рр. [2]**

Показники	2016	2017	2018
Кількість обвинувачених осіб у кримінальному провадженні	2010	2411	2608
Установлена сума матеріальних збитків, млн УАН	4598,8	16329,5	5476,5
Відшкодовано збитків, млн УАН	151,5	312,5	601,5

Як видно з даних таблиці, за аналізований період було відшкодовано лише 4% від загальної суми завданих матеріальних збитків.

Вагома роль у протидії відмиванню корупційних доходів належить Державній службі фінансового моніторингу України (ДСФМ). Так, за період 2017–2018 років ДСФМ підготовлено та подано на розгляд правоохоронних органів 631 матеріал, причому у 2018 році кількість направлених узагальнених матеріалів щодо корупційних правопорушень зросла на 99% (на 209 матеріалів) у порівнянні з 2017 роком. Вищезазначені

матеріали передано до: НАБУ – 401; ГПУ – 208; СБУ – 20; НПУ – 1; ДФС – 1 [1]. До найбільш вразливих категорій потрапили державні службовці, члени парламенту України та керівники державних підприємств.

Підставою для формування узагальнених матеріалів щодо корупційних правопорушень стали 85,9 тис. повідомлень про фінансові операції, отримані від суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) у 2018 році, на загальну суму 381,2 млрд УАН. У 2017 році таких повідомлень було зафіксовано 57,5 тис. на суму 112,4 млрд УАН. За 2017-2018 рр. кількість фінансових операцій за участю політично значимих осіб (ПЕП) та пов'язаних з ними осіб зросла на 21,6 тис. повідомлень, або на 192,9%, а обсяг таких повідомлень збільшився на 92,7 млрд УАН, або на 302% [1].

До найпоширеніших способів відмивання корупційних доходів можна віднести: залучення осіб, які пов'язані з «корупціонерами» дружніми зв'язками (далекі родичі, помічники, водії); трансформація готівкової «винагороди» у безготівкову; отримання корупційного доходу в Україні з подальшим відмиванням за кордоном; придбання корпоративних прав, об'єктів нерухомості чи іншої власності за кордоном; багаторазове отримання спадщини від осіб, не пов'язаних родинними зв'язками; псевдооперації з цінними паперами, зокрема ОВДП.

Основними інструментами відмивання корупційних доходів використаних в узагальнених матеріалах є: використання підприємств з ознаками фіктивності; надання фіктивних послуг; надмірне використання готівки; використання афілійованих осіб для надання псевдопослуг; використання підставних осіб для реєстрації підконтрольних юридичних осіб з метою приховування реального кінцевого бенефіціарного власника; передплата за товари і послуги підконтрольним особам з подальшою непоставкою/невиконанням; заниження вартості товарів державною компанією при реалізації компаніям-посередникам для акумулювання прибутків; укладання завідомо неправомірних угод по придбанню продукції за цінами, встановленими для соціальних потреб з подальшою її реалізацією;

«торгівля» державними послугами з видачі/оформлення дозвільних документів; використання банківських рахунків, відкритих за межами України; відсутність фактів декларування готівки при перетині кордону; встановлення замовником тендерних вимог під конкретного учасника; використання цінних паперів (ОВДП).

Водночас варто зауважити, що високий рівень корупції є однією із зовнішніх загроз національної системи ПВК/ФТ поруч з нестабільною безпековою ситуацією в країні та високим рівнем офшоризації та тінізації національної економіки.

1. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. К.: Держфінмоніторинг, 2019. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20191220/Zvit.

2. Звіт про стан протидії корупції: Форма №1-КОР (2016–2018 роки): Наказ ГПУ, МВС, СБУ, ДФС, Міністерства оборони, ДСА від 22.04.2013 р. № 52/394/172/71/268/60. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm/

Р. І. Сибірня,

доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри психології
діяльності в особливих умовах
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

Л. І. Решетило,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри товарознавства, технологій
і управління якістю харчових продуктів,
(*Львівський торговельно-економічний університет*)

МІСЦЕ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Виходячи з особливостей сучасного стану економіки в Україні та з огляду на проблеми економічної безпеки держа-

ви та суб'єктів господарської діяльності, на сьогодні потребують належної уваги питання дотримання чинного законодавства щодо виробництва продукції народного споживання у відповідності до державних чи міжнародних стандартів та іншої нормативної документації, а також реалізації її у підприємствах торгівлі з дотриманням Закону України «Про захист прав споживачів». Відповідно, виникає необхідність створення цивілізованого товарного ринку та актуальною залишається проблема контролю якості продукції – товарознавча експертиза, а у випадках, коли порушення у даній сфері економічної діяльності мають криміналістичні характеристики чи несуть загрозу безпеці держави, громадянам або суб'єктам господарської діяльності – судова товарознавча експертиза. Це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства. При розслідуванні та судовому розгляді кримінальних і цивільних справ також виникає необхідність у застосуванні товарознавчих експертиз [1, с. 64–65]. Такі експертизи здійснюються при розслідуванні крадіжок майна, випуску недоброякісної продукції, контрабанди товарів, при розгляді судами справ, коли обставини провадження обумовлюють необхідність дослідження споживчих властивостей продукції, товарів та сировини.

Слідча та судова практика останніх років свідчить про зростання ролі товарознавчих експертиз. Зокрема, часто вона призначається при розслідуванні пограбувань, хабарництва, розбою та ряду інших економічних злочинів. Багато товарознавчих експертиз проводиться у зв'язку з розглядом цивільних позовів.

В цілому, судова товарознавча експертиза – це дослідження споживчих властивостей товарів за органолептичними, фізико-хімічними та мікробіологічними показниками: показниками кількісних характеристик; дослідження носіїв товарної інформації (маркування етикеток, бирок, вкладишів, ярликів, контрольних стрічок, маніпуляційних знаків).

В окремих випадках крім самих виробів, їх маркувальних позначень, зразків експерту-товарознавцю повинні бути пред-

ставлені документи, що містять інформацію про особливості походження виробів (сертифікати, посвідчення про якість, технічні паспорти), товарно-транспортні документи (квитанції про приймання вантажу, залізнична накладна, комерційні акти), приймальні, складські документи, претензійні матеріали.

У ряді проваджень, пов'язаних із розслідуваннями у сфері економічних злочинів, у тому числі, які можуть створювати загрозу для держави, здійснюється: експертиза кількості – визначення кількості товару в товарній партії, накладна угода з перевізником, контракт – визначення обов'язків для сторін; експертиза якості – оцінка якісних характеристик товару для визначення відповідності вимогам нормативної документації за стандартом, технічними умовами, зразком (еталоном), описом, виходом готової продукції, вмістом окремих елементів; митна експертиза – при вирішенні задач митних проблем з вирішенням питань фіскального, контрольного, економічного, правоохоронного, статичного і захисного характеру; санітарно-гігієнічна – оцінка відповідності сировини, продукції і упакування визначеним гігієнічним показникам безпеки (гранично допустимі концентрації: токсинів, радіонуклідів, нітратів, харчових добавок); ветеринарно-санітарна – комплекс діагностичних і спеціальних досліджень з метою оцінки якості і безпеки продукції та сировини тваринного і рослинного походження, що призначається для харчування людей, годівлі тварин, чи подальшої переробки; фітосанітарна – складова фітосанітарного контролю в Україні – на основі Конституції України, Закону України «Про карантин рослин» – охорона територій та здоров'я населення від проникнення з-за кордону карантинних та інших небезпечних шкідників, хвороб, рослин і бур'янів, які можуть завдати значних збитків народному господарству України; екологічна – щодо впливу товару на людину та оточуюче середовище – запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан довкілля, здоров'я людей та оцінка ступеня безпеки і стану екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах на основі Конституції України, Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» та

«Про основи законодавства України про охорону здоров'я» [2, с. 178–180].

При розслідуванні деяких злочинів у сфері господарської та службової діяльності метою експертних досліджень може бути розробка рекомендацій, спрямованих на усунення та попередження ситуацій, які несуть загрозу для економічної безпеки держави [3, с. 327].

Судово-товарознавча експертиза призначається відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, і проводиться після відкриття кримінального провадження.

1. Козьмич Д. І., Кобищан А. Д., Назаренко Л. О. Експертиза товарів. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 374 с.

2. Несинова С. В., Воронко В. С., Чебикіна Т. С. Господарське право України: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2012. 564 с.

3. Петрова І. А. Особливості провадження судово-товарознавчих експертиз у цивільному судочинстві. *Scientific Journal «ScienceRise». Юридичні науки*. 2016. № 7/1 (24). С. 62–67.

А. В. Сибірний,

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної гігієни з екологією
(Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького),

О. З. Зарічна,

кандидат біологічних наук,
асистент кафедри загальної гігієни з екологією
(Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького)

ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Суттєву загрозу економічній безпеці держави сьогодні створює загрозлива екологічна ситуація в Україні. Відомо, що біологічні об'єкти є частиною природного середовища існуван-

ня, зміненого в результаті різноманітної діяльності людини. Це міста, аграрні, промислові, курортні та інші промислові зони. Але постійне збільшення об'ємів промислового виробництва, ріст чисельності населення і його урбанізація є тими факторами, які значно впливають на рослинний та тваринний світ, на стан ґрунту, повітря та водного басейну. Шкоду, яку людство завдає забрудненню водойм і повітря, знищенню риби, диких тварин, та їх наслідки нині важко переоцінити. До того ж в Україні існує екологічно несприятлива ситуація, що пов'язана з наслідками аварії на Чорнобильській АЕС, несприятливими техногенними та соціально-політичними факторами. Такий негативний вплив на довкілля характеризується як категорія злочинів, що загрожують економічній безпеці держави [1, с. 372, 374].

Що стосується забруднення вод, земель, атмосферного повітря – то найчастіше такі злочини скоюються посадовими особами підприємств, різних організацій і особами, які їм підпорядковуються за родом своєї діяльності. Вони можуть діяти за вказівкою перших, так і за власною ініціативою.

Сьогодні великої шкоди довкіл्लю завдають функціонуючі промислові підприємства. І хоча індустріалізація – це ключовий елемент стратегії економічного розвитку, але за масштабами експлуатації природних ресурсів, споживання енергії, породження забруднень і відходів промисловий сектор перебуває серед найважливіших чинників погіршення якості навколишнього середовища. Крім енергетики, вугільної, металургійної, машинобудівної та хімічної промисловості, одним з основних джерел забруднення атмосферного повітря України є автомобільний транспорт [2; 3].

У цілому транспорт є екологічно небезпечним, але різні види транспорту мають неоднаковий ступінь впливу на навколишнє середовище. Відомо, що на транспорт, головним чином, автомобільний і повітряний – припадає понад 90% усіх свинцевих викидів. Слід зауважити, що в 24-х великих містах України шкідливі викиди у повітря внаслідок роботи автотранспорту перевищують 50% їх загальної кількості [4].

У зв'язку з цим, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 56) передбачає надзвичайні вимоги щодо екологічної безпеки транспортних засобів: «Підприємства, установи, організації, що здійснюють проектування, виробництво, експлуатацію та обслуговування автомобілів, літаків, суден, інших пересувних засобів, установок та виробництв і постачання пального для них, зобов'язані розробляти і здійснювати комплекс заходів щодо зниження токсичності та знешкодження шкідливих речовин, що містяться у викидах та скидах транспортних засобів, переходу на менш токсичні види енергії та пального, додержання режиму експлуатації транспортних засобів та інші заходи, спрямовані на попередження і зменшення викидів та скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих речовин та дотримання встановлених рівнів фізичних впливів» [5].

Хоча наслідки порушень правил охорони оточуючого середовища можуть бути різними, вони завжди пов'язані з нанесенням шкоди здоров'ю людини, із забрудненням рік, водойм, ґрунту, повітря, із знищенням риби, звірів, птахів та рослинного світу (фауни та флори).

Таким чином, існуюча на сьогоднішній день екологічна ситуація в Україні є надзвичайно небезпечною не лише для живої природи, але і несе серйозну загрозу економічному розвитку держави.

У зв'язку з цим, необхідно розробляти сучасні дієві методи і способи щодо прогнозування і попередження можливих екологічних небезпек антропогенного чи природного походження та удосконалювати правове регулювання захисту довкілля і контроль за дотриманням законодавства та правопорядку у цій сфері.

1. Криміналістика: навч. посібник / Р. І. Благута та ін.; за ред. Є. В. Пряхіна. К.: Атіка, 2012. С. 372–380.

2. Екологічний моніторинг в Україні: які дані відкрито. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/07/17/638718/> (дата звернення: 04.03.2020).

3. Проблеми екології: що обіцяють українські політики. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/10/22/stattja/polityka/problemu-ekolohiyi-obicyayut-ukrayinski-polityku> (дата звернення: 04.03.2020).

4. Вплив транспорту на екологію міста. Аналіз та стратегії для України. URL: http://climategroup.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/transport-ukr4_small.pdf (дата звернення: 04.03.2020).

5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 04.03.2020).

О. Б. Стефанишин,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
(ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом, Львівський інститут)

МОНІТОРИНГ І КОНТРОЛЬ ЗАГРОЗ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах сучасного ринкового середовища спостерігається підвищення рівня ризиковості провадження підприємницької діяльності, зростання невизначеності, посилення конкуренції. Сільськогосподарське виробництво характеризується підвищеним ризиком. Залежність сільськогосподарських підприємств від біологічних процесів роблять його фінансово-господарську діяльність сприйнятливою до невизначеної кліматичної поведінки, шкідників та хвороб. Це призводить не тільки до невизначеності рівня виробництва, але й до невизначеності цін на продукцію, до серйозних втрат доходу та коливань у споживанні [1].

Щоб попередити виникнення кризових явищ на підприємстві потрібно систематично здійснювати моніторинг фінансово-економічного стану підприємства. В рамках системи спостереження (моніторингу) відбувається оцінка, контроль об'єкта, управління станом об'єкта залежно від впливу певних факторів.

Загалом метою моніторингу в контексті зміцнення економічної безпеки підприємства є одержання інформації керівництвом підприємства про рівень ефективності і результативності його діяльності на основі якісного та кількісного аналізу, оцінювання відповідних показників та причин виникнення або існування можливих загроз та ризиків [3].

Для формування превентивних заходів щодо виникнення кризових явищ на підприємстві необхідним є розроблення комплексного моніторингового підходу та оцінювання діяльності підприємства в цілому та його фінансово-економічного стану, зокрема.

Моніторинг та контроль загроз фінансової складової може здійснюватись сільськогосподарським підприємством на основі показників фінансового стану та фінансової стійкості з урахуванням їх динаміки.

Фінансовий стан сільгосппідприємств пропонуємо характеризувати через: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт платоспроможності, коефіцієнт фінансової стабільності. Доцільно також аналізувати ефективність фінансової діяльності через: коефіцієнт використання фінансових ресурсів, коефіцієнт використання власного капіталу, коефіцієнт використання стабільного капіталу, коефіцієнт рентабельності продаж, коефіцієнт росту термінової заборгованості, коефіцієнт оборотності запасів.

Фінансова стійкість забезпечує стабільну платоспроможність на перспективу, в основі якої лежить збалансованість активів і пасивів, доходів і витрат та грошових потоків.

Спроможність підприємства вчасно розраховуватись з поточною заборгованістю, підтримувати платоспроможність у несприятливих обставинах, збільшувати обсяги реалізації та отримувати прибуток – характеризують його як фінансово стійке.

В умовах ринкових відносин забезпечення фінансової стійкості підприємства є однією з найбільш важливих проблем, оскільки недостатня фінансова стійкість може привести до

неплатоспроможності і відсутності у підприємства коштів для розвитку. Ділові партнери, а особливо інвестори у першу чергу, віддають перевагу підприємствам з високою часткою власного капіталу, з більшою фінансовою незалежністю, оскільки таке підприємство з більшою ймовірністю може погасити борги за рахунок власного капіталу.

Найважливішою ознакою фінансової стійкості підприємства є його здатність функціонувати й розвиватися в умовах внутрішнього та зовнішнього середовища, які істотно змінюються.

Якщо підприємство фінансово стійке, і відповідно, платоспроможне, воно має перевагу перед іншими підприємствами в залученні інвестицій, отриманні кредитів, виборі постачальників та кваліфікованих кадрів. Чим вище фінансова стійкість підприємства, тим більш воно незалежне від несприятливої зміни ринкової кон'юнктури.

Аналіз фінансової стійкості підприємства дає змогу оцінити здатність підприємства адаптуватися до умов зовнішнього середовища та визначити ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

Метою аналізу фінансової стійкості є визначення рівня фінансової стійкості підприємства та оцінка резервів підтримання її довгострокової платоспроможності.

В економічній системі країни забезпечення стійкого фінансово-економічного стану підприємства є вимогою часу, який сприятиме вчасному виявленню «слабких місць» у фінансово-економічній й діяльності підприємства, формуванню системи захищеності функціонування підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, можливості його адаптації до мінливих умов ринкових відносин з метою підвищення конкурентоспроможності, фінансової стійкості, загалом – зміцнення економічної безпеки.

1. Степанов Д. С. Діагностика економічної безпеки сільськогосподарських підприємств: дис. ... канд. екон. наук.: спец. 08.00.04. «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» /

ПВНЗ Міжнародний університет бізнесу і права. Херсон, 2019; Одеська національна академія харчових технологій. Одеса, 2019. URL: <https://www.onaft.edu.ua/download/dissertation/thesis/Disser-Stepanov.pdf>

2. Фарафонова Н. В. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її функціональні складові. *Економіка. Управління. Інновації*. Вип. № 2 (14). 2015. С. 23–28.

3. Лойко В. В. Моніторинг рівня економічної безпеки промислового підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4446>.

О. О. Столяренко,

старший викладач кафедри
економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ

Фінансова складова відіграє основну роль в діяльності підприємства, тому необхідним є запровадження механізму уникнення загроз фінансовій безпеці суб'єктів господарювання, зокрема підприємств цементної промисловості, які займають надзвичайно вагоме місце у розвитку промисловості України, особливо в умовах військових дій та, у перспективі, у поствоєнному часовому проміжку, зважаючи на необхідність відбудови значної частини населених пунктів України.

Фінансову безпеку підприємств досліджували багато науковців, зокрема: Т. Г. Васильців, І. В. Демченко, Л. С. Мартюшева, Т. Е. Петровська, Н. І. Трихліб, О. І. Судакова, А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, Т. Б. Кузенко, В. В. Шелест та І. О. Бланк.

Однак в Україні проблемою аналізу фінансової безпеки підприємства займаються недостатньо, тому що основна увага приділяється фінансовій безпеці на рівні держави та антикризовому управлінню на рівні підприємства.

Оскільки фінансова безпека є основною складовою економічної безпеки держави необхідно проаналізувати трактування цього поняття різними науковцями.

І. О. Бланк фінансову безпеку підприємства розглядає з точки зору кількісного і якісного детермінованого рівня фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді [1, с. 23].

С. М. Ілляшенко вважає, що про послаблення фінансової безпеки підприємства, свідчить зниження ліквідності, збільшення кредиторської та дебіторської заборгованостей та інші фінансові показники [2, с. 12–19].

Проаналізувавши визначення науковців можна сказати, що усі вони вірно та глибоко розкривають етимологію поняття «фінансова безпека підприємства». На нашу думку фінансова безпека підприємства – це такий фінансовий стан підприємства, який може забезпечити ефективне функціонування усіх складових фінансової безпеки стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз для досягнення цілей підприємства.

Науковці С. Б. Довбня та Н. Ю. Гічова при діагностиці економічної безпеки виділяють три основні форми економічної безпеки: поточна, тактична та стратегічна економічна безпека [3, с. 88–97].

Діагностика поточної безпеки полягає у визначенні рівня платоспроможності підприємства шляхом інтегральної оцінки його фінансово-економічного стану (рівень фінансової незалежності, стан ліквідності активів, фінансово-економічні результати діяльності).

Про важливість фінансового стану підприємства при аналізі економічної безпеки стверджували багато науковців. Серед них: М. В. Фоміна, Є. І. Крихтіна [4, с. 156], О. Ю. Могилевська [5, с. 47–50] багато інших.

Науковці стверджують, що важливість фінансового аналізу виходить від сутності підприємства, яке спрямоване на досягнення максимального прибутку.

Можна погодитись з думкою О. Ю. Могилевської, що для моделювання економічної безпеки необхідна оцінка фінансового стану системи підприємства, її стійкість, надійність. Фінансова стійкість проявляється в тому, наскільки підрозділам підприємства вдається уникнути і передбачити загрози, уникнути збитків від негативних явищ.

Відповідно до запропонованого підходу щодо діагностики економічно наступною формою економічної безпеки є тактична безпека, яка відображає здатність підприємства до відтворювання у процесі реалізації ним господарської діяльності, що досягається при певному рівні ефективності використання ресурсів підприємства.

Стратегічна економічна безпека характеризує рівень економічного потенціалу підприємства, який обумовлює здатність підприємства до подальшого успішного функціонування.

Запропонуємо власну інтегральну оцінку економічної безпеки, яка включає в себе функціональні показники. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства полягає в кількісному та якісному аналізі функціональних складових економічної безпеки в поточному періоді та моніторингу рівня економічного потенціалу підприємства, який показує відповідність стану економічної безпеки обраній стратегії. Високий рівень безпеки вважається той показник, який більше 1.

Згідно цієї методики до аналізу поточного стану економічної безпеки відноситься: фінансова, технологічна, кадрова. До аналізу стратегічного стану входять такі складові: маркетингова та психологічна безпеки.

Основні показники фінансової безпеки:

- коефіцієнт автономії, K_a (розраховується як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу);
- коефіцієнт покриття, K_p (розраховується як відношення всіх оборотних активів до поточних зобов'язань);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності, K_{abl} (розраховується як відношення грошових коштів підприємства до поточних зобов'язань);
- коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами, $K_{звok}$ (відображає, яка частина оборотних активів

фінансується за рахунок власних оборотних коштів). Ваговий коефіцієнт становить 0,44.

Дана методика розрахунку фінансової безпеки включає основні показники, які необхідні для фінансового забезпечення нормального функціонування підприємства.

Таким чином, пропонується для підвищення рівня фінансової безпеки підприємств наступний механізм:

- * Комплексний аналіз економічного стану підприємства
- * Фінансовий аналіз підприємства
- * Визначення інтегрального показника на підприємстві
- * Визначення загроз фінансовій безпеці підприємства
- * Визначення стратегії забезпечення фінансової безпеки
- * Розробка заходів щодо адаптації підприємства до зовнішніх негативних факторів
- * Шляхи усунення загроз фінансовій безпеці підприємства.

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К.: Эльга; Ника-Центр, 2004. 776 с.

2. Ілляшенко С. Н. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до її оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12–19.

3. Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. *Фінанси України*. 2008. № 4. С. 88–97.

4. Соціальна політика та економічна безпека: монографія / заг. ред. Є. І. Крихтіна. Донецьк: Каштан, 2004. 336 с.

5. Могилевская О. Ю. Забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства. *Економіка та держава*. 2008. № 5. С. 47–50.

М. В. Субота,

кандидат економічних наук

(Голова ПрАТ «Укрпрофоздоровниця»)

ДЖЕРЕЛА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ

У сучасних умовах господарювання, стає вкрай актуальним процес успішного функціонування, економічного розвитку

та конкурентоспроможності підприємництва в санаторно-курортній сфері, який багато в чому залежить від рівня забезпечення економічної безпеки санаторно-курортних закладів. Він зумовлюється тим, наскільки ефективно оздоровниці здатні уникнути можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки впливу окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища. Питання щодо формування системи економічної безпеки санаторно-курортних закладів значною мірою пов'язані з необхідністю наявності джерел забезпечення фінансовими ресурсами їх розвитку. З цих позицій проблема, що розглядається, поєднує питання взаємодії інтересів як усіх санаторно-курортних закладів, так і національних інтересів держави.

У нинішніх умовах інвестиції є одним з основних засобів забезпечення необхідних умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у національному господарстві, прискорення технічного прогресу, зростання якісних показників господарської діяльності на мікро- і макrorівнях [1, с. 354].

В умовах нестачі власних фінансових ресурсів для стало-го розвитку економіки, інвестування є єдиним джерелом, завдяки якому можна переобладнати та модернізувати виробничі процеси в санаторно-курортних підприємствах регіону та країни, що буде рушійною силою для таких необхідних у санаторно-курортному секторі економіки України змін та підвищення соціального становища населення.

Незважаючи на багату ресурсну забезпеченість та потенційні можливості санаторно-курортних та оздоровчих закладів, наша країна в умовах сьогодення ще не в змозі конкурувати з розвинутими європейськими державами.

З метою раціонального і ефективного використання природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів, формування сучасних конкурентоспроможних санаторно-курортних продуктів та послуг, які б могли запропонувати споживачеві вітчизняні оздоровчі заклади на основі інноваційних технологій, доцільне та необхідне залучення інвестицій в контексті забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в санаторно-курортній сфері.

Єдиний шлях розв'язання системних проблем у сфері санаторно-курортних послуг – це стратегічно орієнтована як регіональна, так і державна політика на залучення інвестицій в розвиток санаторно-курортних закладів та забезпечення їх економічної безпеки. Основним завданням такої політики має бути визначення санаторно-курортного розвитку одним з основних пріоритетів, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення такого бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку виробничих процесів та інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування іміджу оздоровчих закладів як в регіоні, так і за його межами.

Серед низки проблем, які виникли в період економічної кризи та уповільнюють сталий економічний розвиток України загалом та регіонів зокрема, є низька інвестиційна активність та не достатня в окремих випадках інвестиційна привабливість суб'єктів господарювання, не завжди сприятливий інвестиційний клімат. Проте розвиток санаторно-курортних підприємств та їх економічна безпека в значній мірі залежить від інвестиційної діяльності, зокрема залучення іноземного капіталу. Іноземний капітал відіграє роль каталізатора економічного розвитку економіки як в масштабах всієї країни, так і окремих її сфер. Практика постсоціалістичних країн свідчить, що ті з них, кому вдалося залучити в країну значні обсяги інвестицій, успішно та швидко долають проблеми ринкового реформування національних економік, досягають значних темпів соціально-економічного розвитку.

1. Вовчак О. Д. Інвестування: навч. посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 620 с.

2. Васильчак С. В., Жидяк О. . Інноваційний розвиток спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії та їх вплив на аграрну сферу. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Жицького*. 2013. Т. 15. № 2 (56). С. 37.

3. Галаченко О. О. Засади формування механізму реалізації курортних послуг в умовах конкуренції. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. / НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. І.М. Долішнього НАНУ»; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). Львів, 2015. Вип. 6 (116). С. 99–101.

В. І. Франчук,

доктор економічних наук, професор,
проректор

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

М. Й. Штангрет,

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та економічної безпеки

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

УКРЗАЛІЗНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Для життєдіяльності людини, задоволення сучасних її потреб у суспільстві мають бути відповідні продукти і послуги та доступ до важливих ресурсів. Для цього створюються і використовуються певні об'єкти, мережі та системи. Одним з таких об'єктів в Україні, який забезпечує життєдіяльність держави та суб'єктів господарювання шляхом створення умов і можливостей для перевезення вантажів, а також задоволення потреб людей у перевезенні їх як пасажирів, є залізниця.

Залізничний транспорт – це мегасистема, що має свою структуру, функції, технологічні процеси, зв'язки із зовнішнім та внутрішнім середовищем, історію та культуру розвитку, визначені умови перевезення вантажів та пасажирів [2; 3].

Розвиток сучасних технологій суттєво посилив взаємозалежність між елементами як в середині транспортної системи так і між нею та іншими системами в Україні, а також міжнародними. Все це значно збільшує вразливість транспортної системи України та ускладнює безпекові процеси. Внаслідок цього збільшується кількість загроз, посилюється їх руйнівний вплив, що у підсумку призводить до значних збитків як для самого підприємства, тобто залізниці, так і людей.

Міжнародний досвід показує, що у таких ситуаціях на державному рівні відповідно до закону формується перелік об'єктів критичної інфраструктури, до якого обов'язково

входить й транспортна система, зокрема й залізничний транспорт.

Трактування поняття «критична інфраструктура» є різними. Кожна країна має власний підхід. В проєкті ЗУ «Про критичну інфраструктуру та її захист» критична інфраструктура розглядається як – об'єкти, які є стратегічно важливими для економіки і національної безпеки, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам.

Аналіз існуючих підходів до віднесення об'єктів до критичної інфраструктури показує, що можуть враховуватися, зокрема, такі критерії: масштаб шкоди; взаємозв'язок між елементами критичної інфраструктури; тривалість впливу шкоди; вразливість об'єкту до впливу небезпечних чинників; важкість можливих наслідків [1].

Розглядаючи Укрзалізницю як об'єкт безпеки критичної інфраструктури необхідно виходити ще й з того, що вона є соціально-економічною системою, яка має певні безпекові властивості, а саме самодостатність та стійкість. Завдяки їм вона здатна протидіяти загрозам, що погіршують її стан, порушують встановлений порядок функціонування та цілісність.

Отже безпеку залізниці як об'єкта критичної інфраструктури варто трактувати як стан за якого забезпечується функціональність, безперервність роботи, цілісність як системи, а також її здатність протидіяти загрозам і небезпекам та відновлюватися після їх впливу.

Інакше, безпека залізниці забезпечується завдяки двом основним властивостям залізниці як соціально-економічної системи: її самодостатності та стійкості.

Самодостатність як поняття є багатовимірним, воно має не тільки безпековий, а й економічний, соціальний, психологічний, політичний та інші аспекти та є дуже чутливим до людського чинника.

Самодостатність залізничної транспортної системи – це наявність у розпорядженні суб'єктів управління відповідних ресурсів та уникнення залежності від джерел їх походження,

що може становити загрозу, а також їх використання на рівні необхідному для збереження параметрів життєдіяльності системи.

Стійкість соціально-економічної системи також є комплексним параметром, через який вона проявляє власні безпеківі властивості, з одного боку, а з іншого, – відображає стан її безпеки, для чого також використовуються відповідні індикатори безпеки.

Стійкість економічної системи відображає міць і надійність її елементів, здатність витримувати внутрішні і зовнішні навантаження. Порушення пропорцій і зв'язків між різними компонентами системи призводить до її дестабілізації і є сигналом переходу економіки від безпечного стану до небезпечного [3].

Отже стійкість залізнично-транспортної системи – це наявність необхідних умов, елементів та системних зв'язків між ними та які забезпечують адаптацію до умов, що постійно змінюються, протидію загрозам та відновлення після їх впливу.

Таким чином, Укрзалізниця підпадає під основні безпеківі критерії, завдяки яким вона відноситься до об'єктів безпеки критичної інфраструктури. Її безпека, як соціально-економічної системи, має розглядатися з одного боку, – як стан в межах граничних значень за якого забезпечується її функціональність, безперервність роботи та цілісність, а з іншого як безпекову діяльність відповідних суб'єктів, спрямовану у кінцевому результаті на формування її стійкості та самодостатності. Саме ці властивості перетворюються у певні можливості щодо збереження параметрів функціонування Укрзалізниці, стримування її руйнування та відновлення після впливу загроз. Такий безпековий зміст варто закласти у ЗУ «Про критичну інфраструктуру та її захист», починаючи зі зміни його назви, зокрема замінити термін «захист» на «безпека».

1. Бірюков Д. С., Кондратов С. І., Насвіт О. І., Суходоля О. М. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 35 с.

2. Клименков В. В. Состояние и перспективы обеспечения транспортной безопасности объектов железнодорожного транспорта. *Транспортная безопасность и технологии*. 2010. № 1. С. 21–24.

3. Широкова О. М. Роль залізничного транспорту в забезпеченні економічної безпеки України. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська Політехніка»*. 2012. № 725. С. 227–230.

4. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: курс лекцій. *Серія: Бібліотека оперативного працівника*. К.: КНТ, 2005. 320 с.

О. Й. Хомин,

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри соціальних дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

НОВІТНІ ЗАГРОЗИ ДЕМОГРАФІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Людство вже забуло про страшні епідемії з якими зустрічалося протягом свого існування. Знаємо про деякі з них. Нагадаємо, що звістки про пандемії зустрічалися з регулярністю в 100 років. В 1720 році була епідемія бубонної чуми, або її ще називають Марсельською чумою. Є згадки про смерть 100 тис. осіб. В 1820 році – знаходимо згадки про холеру, яка найбільше вразила азіатські країни — Філіппіни, Індонезію, Тайланд. Від якої померло також біля 100 тис. осіб. Причиною називають антисанітарію. В 1920 році була задокументована пандемія «Іспанки». Від останньої загинуло «50–100 млн людей (2,6–5,2% населення Землі) і було заражено майже 400 млн людей (20% населення планети). Звичайно, що не можна порівнювати можливості медицини того часу і сьогодні. Але і міграції населення сьогодні теж не до порівняння. За прогнозами деяких експертів на нову коронавірусну інфекцію перехворіє не менше 40% населення планети» [1]. В 2020 році спостерігаємо епідемію нового коронавірусу, який розпочав свою ходу з Китаю, потім була Південна Корея, Іран, Італія... Заражена велика кількість населення і, напевно, не всіх, хто захворів

і хто переносить цей вірус були обліковані. На сьогоднішній день (12.02.2020 р.) в світі налічується підтверджених випадків 126 660 осіб з коронавірусом і їх чисельність зростає. Про це ми можемо судити з даних які ми прослідковуємо на основі інтерактивної карти [2].

Найбільша кількість зафіксованих випадків у Китаї – 80 932, на другому місці Італія 12 462, Іран 9 000, південна Корея 7 869 та інші. Насторожує статистика щодо смертей, які пов'язані з коронавірусом COVID-19. У Китаї – 3 056 осіб, в Італії – 827, Ірані – 354, Південній Корея – 66 осіб. Незважаючи на менші показники зареєстрованих випадків, смертність висока у таких країнах як Іспанія, де зареєстровано 2 277 випадків і вже зафіксовано 55 летальних випадків; у Франції при зареєстрованих 2 281 випадку – 48 смертей.

Про недалекоглядність та неефективність в системі забезпечення демографічної безпеки можемо говорити вже сьогодні, коли в світі загинула велика кількість жителів різних країн від нового коронавірусу.

Ріст агломерацій що призводить до збільшення густоти населення та соціальних зв'язків призводять до проблем, які виникають при потребі в ізоляції людини яка хоче убезпечити себе від хворих, або яку потрібно ізолювати від здорового населення.

Велике значення у розповсюдженні вірусів має паніка, коли особа, що знаходиться в епіцентрі вірусної інфекції хоче покинути це місце і повертається додому, що призводить до розповсюдження вірусу.

Збільшення міграційних потоків і швидкість переміщення осіб призвели до швидкого розповсюдження вірусів. Люди легко можуть переміщуватися з одного контенту в інший за лічені години.

Постараємось визначити передумови чи прогалини в системі забезпечення демографічної, національної, державної безпеки. Всі держави виявилися не готові до появи нових викликів, що пов'язані з появою нового типу вірусу. Неготовність полягає в тому, що людство забуло про віруси, які в різний час знищували цілі держави, де вмирало від 80 до 90%

населення. Безпечність системи охорони здоров'я у 116 країнах призвела до того, що ВООЗ визнала розповсюдженість вірусу COVID-19 пандемією. Виникає питання щодо розповсюдження вірусу у таких, на перший погляд, безпечних і економічно сильних державах Європи.

Можемо говорити, що значне збільшення чисельності захворювань та значної чисельності смертей в Італії зумовлено неефективними превентивними методами боротьби з розповсюдженням вірусу. По іншому відреагувала влада Ізраїлю, де через поширення коронавірусу в Європі заборонили в'їзд у країну туристам Італії, Китаю та Сінгапуру, Німеччини, Франції, Іспанії, Австрії та Швейцарії, які попередньо не пройшли у своїх країнах двотижневий карантин [3]. А президент США Дональд Трамп 11.03.2020 року офіційно заявив, що тимчасово припиняє сполучення з Європою, окрім Великої Британії, на 30 днів [4].

Які ж потрібно застосовувати заходи щодо убезпечення громадян від небезпечного вірусу:

1. Обмежити значне переміщення осіб через кордон держави без особливої потреби (туристичні маршрути);
2. Звести до мінімуму авіаперевезення,
3. Припинити авіасполучення з країнами де відбувається спалах вірусної інфекції;
4. При переміщенні осіб через кордон незалежно від стану здоров'я проводити ізоляцію (самоізоляцію) терміном не менше ніж 14 днів, що дозволить виявити інфікованих осіб та надати їм відповідну медичну допомогу;
5. Ізолювати хворих осіб.

Перелічені превентивні заходи дозволять знизити темпи перенесення вірусного захворювання і обмежить можливість інфікування значної кількості осіб та убезпечить населення держави.

1. Фахово про короно вірус. URL: <https://www.lnu.edu.ua/fakhovo-pro-koronavirus-zaviduvach-kafedry-mikrobiolohii-lnu-im-ivana-franka-svitlana-hnatysh-rozpovila-pro-osoblyvosti-khvoroby-ta-profilaktyku/?fbclid=IwAR3NH2YbkhlsxA MvSYON02eNA-jgDo6vjuWsAHA-Mg3cfV5MrNk7jZp21e8>.

2. Live Coronavirus Map Used to Spread Malware. URL: <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html?fbclid=IwAR1aFDBqPoQkTjWqHVj8V9tZqlkkKlIkZSX87WPnXbZ9aYhba2QUxXCAKWA#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>.

3. Ізраїль розширив список країн, громадянам яких заборонений в'їзд через коронавірус. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2890738-izrail-zaboroniv-vizd-gromadanam-pati-krain.html>

4. Пандемія і заборона в'їзду до США: світові фондові ринки різко обвалилися. URL: https://24tv.ua/investment/pandemiya_i_zaborona_vyizdu_do_sshu_svitovi_fondovi_rinki_rizko_obvalilisya_n1296034

О. В. Хомів,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Згідно Конституції України (ст.ст. 43–46) кожен громадянин має право на працю, яку він обирає, а держава створює умови та гарантує можливості у виборі роду трудової діяльності та забезпечує належні умови праці та заняття господарською діяльністю [1]. Відповідно, найважливішим елементом внутрішнього середовища будь-якого підприємства та джерелом для його розвитку є людський потенціал, а також його залежність від внутрішніх (продукція, технологія, організація виробництва) та зовнішніх (демографічні процеси, законодавчі та моральні норми, ситуація на ринку праці) факторів. Трудові ресурси підприємства стають найскладнішим об'єктом щодо управління організаціями, оскільки це люди, які здатні критично мислити, оцінювати поточну ситуацію та приймати відповідні рішення, тому управлінський апарат з кожним роком повинен враховувати все більшу кількість факторів, які набувають глобального характеру та удосконалювати свою діяльність.

Основною метою процесу управління персоналом на сучасному етапі є формування, розвиток та реалізація з найбільшою ефективністю кадрового потенціалу підприємства. Це вимагає покращення роботи кожного працівника, щоб він найбільш оптимально використовував свій власний трудовий та творчий потенціал та завдяки цьому сприяв досягненню підприємством власних цілей. Для досягнення даної мети реалізується ряд локальних цілей.

Ефективність управління персоналом та найбільш повна реалізація поставлених цілей у великій мірі залежать саме від принципів та методів управління персоналом, які повинні базуватися на законодавчих актах держави. Слід зауважити, що чим крупнішим є підприємство та чим більше підрозділів воно має, тим вагомішим є узгодження загальних принципів здійснення єдиного управління.

Система управління персоналом, яка склалась на провідних вітчизняних підприємствах під впливом запровадження прогресивних сучасних технологій управління персоналом та формування власного досвіду, базується на основі чинного трудового законодавства, яке регламентує питання взаємин працівника і трудового колективу в цілому та роботодавця.

Це також діяльність профспілкових органів, колективні й трудові договори, заробітна плата, робочий час, час відпочинку, охорона праці, забезпечення трудової дисципліни, професійного навчання, вирішення трудових конфліктів і спорів, що включає аналіз та планування персоналу, відбір та його найм і оцінювання персоналу [2, с. 429].

Оцінка потреби організації в персоналі носить якісний та кількісний характер. Визначити необхідну кількість працівників, їх професійний та кваліфікаційний рівень дозволяють виробнича програма, норми виробітку, запланований ріст підвищення продуктивності праці та структура робіт.

Для ефективного підбору персоналу, спираючись на Кодекс законів про працю України, слід сформулювати якості працівників, необхідні для певного виду діяльності. Основними

критеріями при цьому є освіта, досвід роботи, спеціальні навички, індивідуальні характеристики [3].

З метою полегшення набору багато організацій стали створювати додатково нові документи до посадової інструкції, що описують основні характеристики, які повинен мати працівник для успішної роботи на даній посаді: кваліфікаційні карти і профілі особистості.

На сьогоднішній день все частіше вважається, що ключ до забезпечення стабільного розвитку підприємства полягає в ефективному використанні трудових ресурсів.

Загалом стратегія управління трудовими ресурсами складається з визначення компетенцій, необхідних підприємству для реалізації найбільш важливих елементів стратегії, розробки загального напрямку їх розвитку.

Управління трудовими ресурсами як цілісна система для виконання таких своїх функцій як: організаційна – планування потреб і джерел комплектування персоналу, соціально-економічна – забезпечення комплексу умов і факторів, спрямованих на раціональне закріплення й використання трудового потенціалу, відтворювальна – забезпечення розвитку персоналу, потребує відповідного реформування з точки зору трудового законодавства, що у значній мірі обумовлюється євроінтеграцією України та увідповідненням чинного законодавства зі стандартами Європейського Союзу. Зміна концептуальних підходів до управління трудовими ресурсами підприємства дозволить здійснити систематизацію законодавчих актів у цій системі [4, с. 110–111].

Таким чином, управління трудовими ресурсами як елемент забезпечення безпеки підприємницької діяльності вимагає чіткого дотримання існуючих правових норм, систематизації законодавчих актів та подальшого удосконалення трудового законодавства України.

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР> (дата звернення: 03.03.2020).

2. Кодекс законів про працю України. Редакція від 11.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 03.03.2020).

3. Жаворонок А. В., Колеснікова Н. І. Сутність трудових ресурсів та аналіз їх використання. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 427–430.

4. Юрчик І. Б. Взаємозв'язок ефективності ринку праці та його інституційного забезпечення. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2016. Вип. 17. Ч. 4. С. 109–113.

Н. І. Чапляк,

кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

В сучасних умовах все більшого значення набуває залучення інвестицій в економіку регіонів. З огляду на це, актуальним є пошук шляхів зростання інвестиційної привабливості певного регіону для потенційних інвесторів. Де основним завданням стає оптимізація необхідних умов для інвестування та вибір інвестора щодо кожного конкретного об'єкту (ним може виступати як окремий проект, підприємство, корпорація, так і місто, регіон, країна в цілому). Власне збільшення потоку інвестицій має місце при значній інвестиційній привабливості та сприятливому інвестиційному кліматі.

Основними факторами, що визначають стан та динаміку інвестиційної привабливості певного регіону є:

- присутність причин та потреб в інвестуванні основного капіталу (що і визначає обсяг необхідних капіталовкладень);
- сукупний рівень соціально-економічного розвитку регіону;
- загальний стан виробництва, здатність матеріалізувати наявні інвестиції у відповідні матеріальні об'єкти;
- трудові ресурси;
- наявність необхідних законодавчих та нормативно-правових актів у сфері інвестиційної діяльності.

Варто відзначити наявність регіональної конкуренції за інвестиційні ресурси у сучасних умовах. Аби залучити дані ресурси в свій регіон варто реально оцінювати власні сильні та слабкі сторони щодо інвестиційної діяльності, наявність певних конкурентних переваг. Здійснення оцінки інвестиційного потенціалу необхідне також для грамотного позиціонування та презентування перспектив регіону в очах інвесторів. Також реальне окреслення можливостей створення та функціонування нових підприємств різних секторів регіональної економіки й подальших перспектив залучення інвестиційних коштів – і служать метою оцінки інвестиційного привабливості.

Сучасний період розвитку України передбачає вирішення проблем активізації інвестиційної діяльності, спрямоване на поступовий розвиток економіки, покращення життя населення країни. Вирішення цих питань визначається економічною та інвестиційною політикою, що проводиться державою. Однак на рівні регіонів також можна суттєво впливати на ці процеси та формувати регіональну інвестиційну політику. Зокрема, це можна зробити завдяки децентралізації, оскільки після утворення об'єднані громади починають отримувати гроші з державного бюджету безпосередньо, тобто без посередництва обласного та районного рівнів. Крім цього, змінюються частки надходжень до бюджетів ОТГ від частини податків. Таке збільшення кількості ресурсів на місцях має забезпечити доступність та якість публічних послуг [3].

Сьогодні існує чимало потенційних шляхів залучення інвестицій у проекти і ключовим показником, що визначає інвестиційну привабливість території, є регіональний інвестиційний потенціал.

Вітчизняні дослідники регіональний інвестиційний потенціал розглядають як здатність певного регіону покривати власні потреби в інвестиційних ресурсах без використання залучених коштів, тобто підсумок усіх факторів виробництва та сфер застосування капіталу. Також «інвестиційний потенціал» розкрито як загальну капіталомісткість праці та сумарні можливості галузевих непостійних ресурсів, які дають змогу

підвищувати спроможність суб'єктів господарювання з отримання достатнього економічного прибутку [2].

Отже, створення сприятливих умов для розвитку інвестиційної привабливості – одне з ключових завдань регіональної влади. Адже, інвестиційна привабливість регіону за умов сприятливого інвестиційного клімату в змозі забезпечувати інвестиційну діяльність на рівні, що визначений економічною політикою держави в цілому.

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

2. Носова О. Моделі інвестиційної привабливості: основні методики оцінювання. *Агора. Перспективи соціального розвитку регіонів*. Вип. 7. К.: Стило, 2008. С. 102–110.

3. Поліщук О. А., Поліщук О. Т. Інвестиційна привабливість регіону в умовах фінансової децентралізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. С. 40–42 URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-27-29>

Н. В. Шевченко,

кандидат економічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

В умовах інтеграції у світову фінансову систему сучасні українські банки постали перед питанням збільшення розміру власного капіталу, основна ціль якого уникнення поглинання зарубіжними банківськими установами. Це є важливим з огляду на частку в капіталі вітчизняних банків і з огляду на значне зростання частки активних операцій, яка припадає на іноземні банки в Україні. Підвищення рівня економічної безпеки банківської системи потребує постійного поліпшення якості контролю за банківськими установами.

Стратегічною метою діяльності банку є максимізація його ринкової вартості.

Згідно з Л. О. Примостокою стратегія діяльності банку повинна базуватися на формуванні власної капітальної бази [1], а П. Роуз наголошує, що головний принцип фінансового менеджменту полягає у максимізації вартості акціонерного капіталу банку, збільшення розмірів його капіталізації [2].

Проблема відставання темпів капіталізації банківської системи від темпів зростання її активів однаковою мірою стосується українських банків (середніх, великих і малих). Якщо сьогодні зарубіжні банки нарощують розміри власного капіталу та ринкової економіки, українські банки прагнуть збільшити максимізувати розмір прибутку.

У 2018 році Національний банк України започаткував щорічну оцінку стійкості банків. У межах цього процесу було проведено стрес-тестування 24 найбільших банків. З одного боку, результати оцінки продемонстрували достатність капіталу більшості банків, а також їхню здатність генерувати прибуток за поточних ринкових умов.

Водночас з іншого – низка банків досі не має достатнього запасу капіталу на випадок кризових явищ. Зокрема, минулого року 8 банків мали потребу в додатковому капіталі на загальну суму 6,1 млрд грн за базовим сценарієм та 13 банків потребували капіталізації на загальну суму 42,1 млрд грн у разі настання несприятливого сценарію.

У 2019 році Національний банк продовжує оцінювати стійкість банківської системи. На сьогодні стрес-тестування здійснюється вже для 29 банків.

Проте критерії оцінки вразливості банків до ризиків стають жорстокішими. Крім того, зростатимуть і вимоги до капіталу банків.

У планах Національного банку впровадження змін до структури регулятивного капіталу, що здійснюватиметься в межах процесу гармонізації регуляцій із європейським законодавством.

Також впроваджуються додаткові буфери капіталу для підвищення фінансової стійкості банків. За таких обставин, додатково до законодавчих вимог, у банків дедалі частіше може виникати потреба у збільшенні статутного капіталу. Як показує статистика, за останні 2,5 роки більше 55 банків збільшили свої статутні капітали, наповнивши їх додатково на 35,3 млрд гривень [3].

Дослідження основних показників функціонування вітчизняних банків за період 2008–2009 рр. дає змогу виокремити такі основні тенденції:

1. Стрімке зменшення кількості банків (зі 181 у 2008 р. до 82 у 2018 р.), що зумовлене недостатнім рівнем капіталізації та ліквідності активів, а також через активне позбавлення регулятором ліцензій неплатоспроможних банків.

2. Суттєве погіршення якості кредитних портфелів та збільшення частки проблемних кредитів.

3. Зменшення рівня прибутковості банків через девальвацію гривні, збільшення валютних зобов'язань та зменшення чистих процентних доходів.

4. Збільшення частки активів державних банків, рефінансування проблемних державних банків для зміцнення їхніх конкурентних позицій на ринку.

З огляду на високу ризикованість банківської діяльності в Україні, яка, з високою вірогідністю, буде зберігатися ще достатньо довгий час, слід очікувати подальшого зменшення кількості невеликих комерційних банків та збільшення капіталізації лідерів ринку банківських послуг.

При цьому необхідно Національному банку України необхідно:

- сприяти концентрації банківського капіталу;
- здійснювати контроль за не лише за розмірами регулятивного, а й статутного капіталів комерційних банків;
- виявляти тенденції щодо структурування капіталу вітчизняних банків;
- здійснювати постійний моніторинг активних і пасивних операцій комерційних банків;

– розробляти нові інноваційні методи підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків.

-
1. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. К.: КНЕУ, 2014. 478 с.
 2. Роуз П. Банківський менеджмент / пер. с англ. М.: Дело Лтд, 1995. 768 с.
 3. Збільшення статутного капіталу банку: як підготуватися. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/> ...

Т. В. Яворська,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківського і страхового бізнесу
(*Львівський національний університет
імені Івана Франка*),

Л. М. Войтович,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
(*Львівський національний університет
імені Івана Франка*)

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Специфіка діяльності страхових компаній зумовлює різні підходи до оцінювання ризиків їх інвестування. Так, страхові компанії життя, зазвичай вкладають кошти у довгострокові інвестиційні інструменти, оскільки їх доходи компаній перевищують страхові виплати та витрати, а останні можуть бути оплачені з доходів від премій та інвестицій, тому недоцільно використовувати як інвестиційні інструменти короткострокові цінні папери.

Для страховиків з ризикового страхування первинне значення має наявність грошей для виплати страхового відшкодування. Це потребує, щоб інвестиції вкладалися на порівняно

короткі терміни, щоб їх можна було при потребі легко перетворити на гроші.

В Україні встановилась ситуація, коли страхові компанії не бажають вкладати свої кошти в різні інноваційні проекти, оскільки ці вкладення вважаються занадто ризиковими.

Для цілей інвестування страхові компанії можуть використовувати:

- власний капітал, за рахунок якого формуються матеріальні, нематеріальні та фінансові активи. Інвестування таких коштів в Україні законодавчо не регламентується і здійснюється страховою компанією на власний розсуд, за деякими винятками – регулювання фінансових вкладень у корпоративні права.

- кошти страхових резервів, інвестування яких регламентується законодавчо. Кошти страхових резервів інвестуються у активи, які характеризуються високим рівнем ліквідності, щоб у будь-який момент часу страхові компанії могли виконувати зобов'язання перед страхувальниками щодо виплати страхового відшкодування.

В Україні страховики використовують в цілях інвестування такі фінансові активи, як: банківські вклади, нерухоме майно, інвестиції в економіку, цінні папери, банківські метали, кредити страхувальникам та довгострокові кредити для житлового будівництва.

Традиційно, левову частку вітчизняні страхові компанії інвестують кошти у банківські вклади, бо їх інвестиційна привабливість зумовлена досить високою ліквідністю і гарантованою дохідністю. Компанії страхування життя можуть інвестувати у депозити не більше 70% загального розміру страхових резервів.

Інвестуючи кошти у депозити страхова компанія не залучає для цього професійних посередників, не витрачає багато часу (умови депозитного договору є стандартні), а головне – банк є вигідним партнером на фінансовому ринку завдяки якому пропонуються страхові послуги, зокрема страхування кредитних ризиків. У свою чергу банк, у якому розміщуються

інвестиційні кошти повинен мати кредитний рейтинг, що відповідає інвестиційному рівню за національною шкалою. Але цієї вимоги страхові компанії не завжди дотримуються, зважаючи на те, що лише окремі банки мають такий рейтинг.

Недержавні пенсійні фонди (НПФ), акумулюючи грошові кошти учасників у вигляді пенсійних внесків і, зобов'язуючись збільшити їх шляхом інвестування у фінансові інструменти, є інституційними інвесторами, які характеризуються ознаками, що визначають ризиковість інвестиційної діяльності:

- мають непідприємницький статус, тому не можуть займатися іншою діяльністю, окрім накопичення пенсійних внесків, їхнього інвестування та здійснення пенсійних виплат;

- можуть інвестувати пенсійні кошти відповідно до встановлених обмежень на довгостроковий чи середньостроковий періоди (визначено конкретний перелік активів НПФ, ліміти їх інвестування, напрями використання та порядок управління активами);

- розподіляють отриманий від інвестування прибуток між учасниками фонду пропорційно до коштів на їхніх індивідуальних рахунках, що унеможливує використання фондів у комерційних цілях його безпосередніх засновників;

- мінімізують ризики за допомогою розподілу коштів між великою кількістю інвестиційних інструментів, що гарантує отримання стабільного інвестиційного доходу і надійність майбутніх пенсійних виплат.

В Україні інвестиційна діяльність недержавних пенсійних фондів формується не як результат вкладення коштів у розвиток національної економіки, зокрема, у сільське господарство чи промисловість, метою інвестування пенсійних активів, є у першу чергу, збереження пенсійних заощаджень громадян, тому НПФ як інвестори є більш консервативні, ніж інші небанківські фінансово-кредитні установи. Переважними напрямками інвестування пенсійних активів є депозити в банках, облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України, акції українських емітентів, цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України.

Отже, інвестиційні можливості страхових компаній використовуються недостатньо. Часто, маючи винагороду за участь у тіньовій діяльності, страхові компанії не ведуть активного інвестування, воно є другорядним, а як здійснюють – то на короткий строк у високоліквідні, але низькодохідні інструменти.

Довгостроковий характер пенсійних накопичень НПФ та їх соціальна спрямованість об'єктивно зумовлюють потребу в довгострокових і надійних фінансових послугах як об'єктах інвестування пенсійних активів із належним забезпеченням зобов'язань за цими фінансовими інструментами.

ЗМІСТ

Благута Р. І.	
ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
Андріїв Н. М.	
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	5
Аніловська Г. Я.	
РЕФОРМА БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В НАПРЯМІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	9
Басюркіна Н. Й.	
РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРУП'ЯНОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ЗМІЦНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	14
Блага Н. В.	
ВПЛИВ КОРОНАВІРУСУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	16
Бомба І. І.	
ВИДИ БЕЗПЕКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	19
Васильчак С. В., Данило О. А.	
МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕАКТИВІЗАЦІЇ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	21

Вахлакова В. В.	
РИЗИКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ОЦІНЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	24
Верескля М. Р.	
ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ДЕФІНІЦІЯ ТА СТРУКТУРА.....	27
Висоцька І. Б.	
ПРОБЛЕМИ ДЕТІНІЗАЦІЇ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	30
Вінічук М. В., Рижкова А. А.	
ВПЛИВ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ.....	33
Волошин О. Р.	
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	38
Воронка О. З.	
РИЗИК ЯК КЛЮЧОВА ОЗНАКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Галайко Н. В.	
БОРГОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ.....	44
Гобела В. В.	
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ.....	49
Головчак Г. В.	
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	51
Горбан І. М.	
ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА ЯК СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	54

Живко З. Б.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ГАРАНТОВАНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ	57
---	----

Зачосова Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО ТА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ	65
--	----

Камінська І. Б.

СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	68
---	----

Коваленко А. О.

КАДРОВА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ: АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ Й АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ	71
---	----

Коваль О. В.

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	74
--	----

Козаченко Г. В.

МОНІТОРИНГ ЗАГРОЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ПОЗИЦІЇ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ	77
---	----

Козій І. С.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ	81
---	----

Кондро І. В.

УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ФОРМА ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ	84
--	----

Копитко М. І., Ільків Ю. І.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «МЕХАНІЗМ»	88
--	----

Корчинський І. О.

РИНОК ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	92
---	----

Куценко Д. М.

БАЗОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	96
---	----

Левків Г. Я.

МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	99
--	----

Леськів Г. З.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ	102
--	-----

Ляшенко О. М.

THE ECONOMIC DEVELOPMENT POWER FOR SECURITY	105
---	-----

Марушко Н. С.

ДО ПИТАННЯ БОРОТЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ ЗАСОБАМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ	107
---	-----

Марченко О. М.

БЕЗУМОВНИЙ БАЗОВИЙ ДОХІД: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	110
---	-----

Мельник С. І.

ТЕХНОЛОГІЯ АНТИСИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	113
---	-----

Миськів Г. В.

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМА НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ	116
---	-----

Михаліцька Н. Я.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ДЕМОКРАТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ	121
---	-----

Мойсеєнко І. П., Мойсеєнко І. В.

МОНІТОРИНГ ЗАГРОЗ У СФЕРІ КРЕАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	124
--	-----

Нагірна О. В.

СПЛІТ – МОДЕЛЬ НОВОГО ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	127
---	-----

Наконечна Н. В.

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.....	131
--	-----

Новікова О. Ф., Сидорчук О. Г., Шамілева Л. Л.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	134
---	-----

Огірко О. І.

КІБЕРБЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ТА НЕБЕЗПЕКИ.....	137
--	-----

Пацула О. І.

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ.....	140
---	-----

Підхомний О. М., Глущенко О. О.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ НЕЛЕГАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ.....	144
--	-----

Подра О. П.

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ.....	147
--	-----

Пушак Я. Я., Параняк Т. Я.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ КОРОНАВІРУСУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	150
--	-----

Ревак І. О.

СПОСОБИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВІДМИВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ В УКРАЇНІ.....	153
---	-----

Сибірна Р. І., Решетило Л. І.

МІСЦЕ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	156
--	-----

Сибірний А. В., Зарічна О. З.

ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНИЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ.....	159
--	-----

Стефанишин О. Б.

МОНІТОРИНГ І КОНТРОЛЬ ЗАГРОЗ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	162
---	-----

Столяренко О. О.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ.....	165
------------------------------------	-----

Субота М. В.

ДЖЕРЕЛА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ.....	168
---	-----

Франчук В. І., Штангрет М. Й.

УКРЗАЛІЗНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	171
---	-----

Хомин О. Й.

НОВІТНІ ЗАГРОЗИ ДЕМОГРАФІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ.....	174
--	-----

Хомів О. В.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	177
---	-----

Чапляк Н. І.

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ.....	180
---	-----

Шевченко Н. В.

ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	182
---	-----

Яворська Т. В., Войтович Л. М.

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ.....	185
--	-----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Збірник тез доповідей учасників
Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

10 квітня 2020 року

Опубліковано в авторській редакції

Макетування *Надія Лесь*

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк арк. 11,4.
Тираж 100 прим. Зам. № 18-20.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.